

RIKSDAGENS PROTOKOLL.

1899. Första Kammaren. N:o 20.

Onsdagen den 19 april.

Kammaren sammanträdde kl. 11 f. m.

Justerades protokollet för den 12 i denna månad.

Anmäldes och bordlades konstitutionsutskottets utlåtande n:o 10, i anledning af väckt motion med förslag till inrättande af en s. k. regeringsrätt m. m.;

statsutskottets utlåtanden och memorial:

n:o 6, angående regleringen af utgifterna under riksstatens femte hufvudtitel, omfattande anslagen till sjöförsvaret;

n:o 55, angående utgifvande af en handbok öfver gällande föreskrifter rörande de i rikshufvudboken uppförda anslag och fonder;

n:o 56, angående höjning af anslaget för komplettering och utvidgning af Riksdagens bibliotek m. m.;

n:o 57, med förslag till åtskilliga stadganden, hvilka böra införas i det nya reglementet för riksgäldskontoret;

n:o 58, i anledning af Kongl. Maj:ts proposition angående anvisande af medel till anskaffande af en ångfärja att insättas i ångfärjeförbindelsen mellan Malmö och Köpenhamn; och

n:o 59, i anledning af Kongl. Maj:ts proposition angående en väganläggning inom Norrbottens län mellan Jäckvik och riksgränsen;

lagutskottets utlåtanden:

n:o 48, i anledning af Kongl. Maj:ts proposition med förslag till lagar om ändrad lydelse af § 31 i kungörelsen angående enskilda banker med rätt att utgifva egna banksedlar den 12 juni 1874 samt af 18 § i lagen angående bankaktiebolag den 19 november 1886;

n:o 49, i anledning af Kongl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändrad lydelse af 3 § sjölagen; och

n:o 50, i anledning af Kongl. Maj:ts proposition angående mosaiske trosbekännarens fattigvård; äfvensom

Första Kammarens tillfälliga utskotts utlåtanden:

n:o 7, i anledning af väckt motion om skrifvelse till Konungen i fråga om inrättande af förliknings- och skiljenämnder i tvister mellan arbetare och arbetsgifvare; och

n:o 9, med anledning af väckt fråga angående förändrad uppställning af den s. k. lilla almanackan och införande i almanackan af en mer tidsenlig och svensk namnlängd.

Föredrogs, men bordlades å nyo på flere ledamöters begäran sammansatta stats- och lagutskottets nästlidne dag bordlagda memorial n:o 4.

Vid förnyad föredragning af statsutskottets den 15 och 18 innevarande april bordlagda utlåtanden:

n:o 45, i anledning af Kongl. Maj:ts proposition angående upplåtelse från kronans mark inom Piteå socken af ett område till plats för en kapellbyggnad m. m.;

n:o 46, i anledning af Kongl. Maj:ts proposition angående försäljning till Umeå stad af en del af Klabböle kronolaxfiske i Ume elf;

n:o 47, i anledning af Kongl. Maj:ts proposition angående upplåtelse af mark från förra öfverjägmästarebostället 1 mantal Gate n:o 1 i Vermlands län för en vattenledning till Arvika köping;

n:o 48, i anledning af Kongl. Maj:ts proposition angående försäljning af en till förra militiebostället 1 mantal Skrukeby n:o 8 i Östergötlands län hörande lägenhet;

n:o 49, i anledning af Kongl. Maj:ts proposition angående försäljning af en till förra kronofogdebostället 1 mantal Wik n:o 1 i Södermanlands län hörande lägenhet;

n:o 50, i anledning af Kongl. Maj:ts proposition angående försäljning af en till häradsskrifvarebostället $\frac{1}{2}$ mantal Plittorp n:o 1 i Kalmar län hörande lägenhet;

n:o 51, i anledning af Kongl. Maj:ts proposition angående försäljning af två under kronohemmanet $\frac{5}{8}$ mantal Askö n:o 1 i Södermanlands län lydande lägenheter;

n:o 52, i anledning af Kongl. Maj:ts proposition angående upplåtelse till landtförsvaret af ett till indragna furirsbostället Mjölby n:o 15 Södergården hörande område;

n:o 53, i anledning af Kongl. Maj:ts proposition angående jordafsöndring från indragna militiebostället Tostebol n:o 1 i Ny socken af Vermlands län; och

n:o 54, i anledning af Kongl. Maj:ts proposition angående upplåtelse till statens jernvägar af kronolägenheten Ingenting i Solna socken af Stockholms län med visst undantag,

biföll kammaren hvad utskottet i dessa utlåtanden hemställt.

Föredrogs å nyo lagutskottets den 15 och 18 innevarande månad bordlagda utlåtande n:o 47, i anledning af Kongl. Maj:ts proposition

med förslag till lag om ersättning af allmänna medel i vissa fall för skada, som förorsakats af embets- eller tjänsteman, till lag om ändrad lydelse af 17 kap. 11 § handelsbalken samt till lag om ändrad lydelse af 85, 86, 143 och 164 §§ utsokningslagen.

På framställning af herr talmannen beslöts, att föreliggande utlåtande skulle företagas till afgörande sålunda, att utskottets deri intagna lagförslag först hvar för sig föredroges paragrafvis med slutmening, ingress och rubrik sist samt att derefter utskottets hemställen förekomme, äfvensom att uppläsning af lagtexterna ej skulle ske, der ej sådant särskildt begärdes.

Utskottets förslag till lag om ersättning af allmänna medel i vissa fall för skada, som förorsakats af embets- eller tjänsteman.

Lagförslag om ersättning af allmänna medel i vissa fall för skada, som förorsakats af embets- eller tjänsteman.

1 §.

Godkändes.

2 §.

Herr Hasselrot: Såsom kammaren behagade finna, är vid detta betänkande fogad en reservation af fyra utskottsledamöter från denna kammare, med hvilka en femte har instämt i fråga om deras anmärkning rörande denna paragraf. Den första delen af denna anmärkning, som jag till en början vill behandla, rör förutsättningen för utbetalning från kronans sida af ersättning till en person, som blifvit lidande genom att embets- och tjänsteman förskingrat honom tillhöriga medel. Det har då synt mig viktigt att få förutsättningen fullkomligt konstaterad, innan kronans ersättningsskyldighet inträder, och dock är detta icke förhållandet enligt Kongl. Maj:ts förslag. Så fort en embets- eller tjänsteman funnes saker till förskingring, skulle ersättningsskyldighet inträda. Mig syntes detta mindre riktigt, och i högsta domstolen har också enhällig anmärkning gjorts emot en sådan bestämmelse. Jag tillåter mig härvid fästa uppmärksamheten på det egendomliga deri, att kronan härutinnan skulle åtaga sig en annan och vidsträcktare skyldighet än den enskilde åligger. Fordran, grundad på utslag i brottmål, kan hos enskild person icke utsökas förr än utslaget vunnit laga kraft. Det är då enligt min uppfattning origtigt, att kronan skulle åläggas ett strängare ansvar, då kronan här träder emellan. Herr justitieministern framhöll visserligen i sitt anförande till statsrådsprotokollet, att på detta sätt den enskilde skulle kunna få vänta mer än skäligt på utfäendet af ersättningen. Men med tanken på att det här är första gången den principen tillämpas, att staten ikläder sig ansvar för sina embets- och tjänstemän, synes man böra taga steget så försigtigt som möjligt. Detta har man också i viss mån här gjort; staten skulle icke åtaga sig ansvar för alla tjänstemän, icke heller för alla förseelser af nu ifrågakvarande tjänstemän, utan blott i fråga om vissa medel. En inkonsequens synes det mig då vara, att göra ersättningsskyldigheten verkställbar snarare än behöfligt är. Jag tror sålunda,

*Lagförslag
om ersätt-
ning af all-
männa medel
i vissa fall
för skada, som
förorsakats
af embets- eller
tjenstemän.
(Forts.)*

att staten fullgjort sin skyldighet mot den enskilde i detta fall genom ersättnings lemmande, *om* och *när* utslaget i frågan vunnit laga kraft. Det är ju möjligt, att öfverrätt icke ofta ändrar underrätts dom beträffande sådana förskingringar som de nu ifrågavarande, men om sådan ändring skulle ega rum, och staten redan utbetalt ersättning, hvartill densamma sedermera icke finnes skyldig, så mötte det sannolikt svårigheter för staten att återfå på sådant sätt utbetalda medel. Alla dessa olägenheter undanrödjas, om den stadgade ersättningsskyldigheten icke inträder, förr än utslaget vunnit laga kraft.

Den andra anmärkningen afser spörsmålet, hvilken myndighet bör pröfva frågor om rätt till ersättning. Kammaren behagade erinra sig, att enligt det ursprungliga förslaget kammarrätten skulle erhålla uppdrag att pröfva frågor om ersättningsskyldighet af detta slag; om någon vore missnöjd med dess beslut, egde han att klaga hos Kongl. Maj:t, och den med Kongl. Maj:ts beslut missnöjde skulle sedan få gå den vanliga domstolsvägen; således möjligen ej mindre än fem instanser. Häremot gjordes anmärkning i högsta domstolen och man framhöll, att den myndighet, som i första hand borde pröfva ersättningsfrågan, lämpligen kunde blifva Kongl. Maj:t i justitiedepartementet. Så sker också nu beträffande ersättning till oskyldigt häktade. Vid omarbetning af förslaget uppdrogs visserligen fortfarande pröfning af ersättningsfrågan åt kammarrätten, men derifrån skulle den, om den ej ansågs klar, direkt hänvisas till domstol. Den olägenheten finnes dock kvar i det sålunda från Kongl. Maj:t föreliggande förslaget, att enligt detsamma skulle till kammarrätten öfverlemnas en pröfningsrätt, som enligt reservanternas mening lämpligare, och i analogi med nyss nämnda bestämmelse om ersättning åt oskyldigt häktad, borde lemnas åt Kongl. Maj:t.

Med anledning af dessa anmärkningar hafva reservanterna, såsom kammaren behagade finna, ifrågasatt den ändring i 2:dra paragrafen, att ersättning icke skulle utgå förr än tjenstemannen genom laga kraft egande utslag förklarats saker, samt att ersättningsfrågan skulle i första hand pröfvas af Konungen. Jag tillåter mig således yrka bifall till andra paragrafen, såsom den formulerats af reservanterna.

Herr statsrådet Annerstedt: Den reservation, som här afgifvits rörande § 2, synes mig i vissa afseenden taga allt för liten hänsyn till den enskildes rätt och fördel, utan att den stränghet, hvarmed reservanterna vilja genomföra bevarandet af statens rätt, synes vara af behovet påkallad. Den tilldragelse, som medför statens ersättningsskyldighet, är ju den, att en embetsman, som haft befattning med utsokningsmål, gjort sig skyldig till tillgrepp och förskingring, och detta skall genom underdomstols utslag vara ådagalagdt, innan den enskilde kan begära ersättning för hvad han förlorat. Om en person lemnar ett utslag till verkställighet, är han angelägen att få sina penningar inom en tid, som icke är allt för aflägsen. Ju längre det dröjer, innan han utfår sin rätt, desto större olägenhet kan det mången gång uppstå för honom. Under det att enligt Kongl. Maj:ts och utskottets förslag, så fort i första instans blifvit utredt, att tillgrepp och för-

skingring egt rum, ansökning skulle kunna göras om utfående af ersättningen, skulle reservanternas förslag, derest det blefve lag, medföra, att ansökning icke tillätes, förr än genom laga kraftvunnet utslag ådagalagts. Sedan vid underrätt tillgrepp och förskingring konstaterats och en embetsman förklarats saker dertill, komme i de flesta fall, då den person, som har befattning med utsökningars verkställande, tillika är kronouppbördsman, balans att föreligga. Från underrätt öfverlemnas målet i hvad det afser balansen till utredning i kammarrätten, hvilken, efter det denna utredning blifvit verkställd, gifver sitt utslag, hvaröfver besvär inom viss tid få anföras hos Kongl. Maj:t. Denna rätt till besvär öfver kammarrättens utslag kommer till användning i de flesta fall, icke därför att den, som begått tillgreppet och förskingringen, har utsigt att blifva frikänd, utan därför antingen att straffet synes vara vare sig för högt, af den dömda sjelf, eller för lågt, af åklagaren, eller ock på den grund, att kronoombudet finner nödigt söka ändring rörande det belopp, hvartill balansen blifvit fastställd. Först sedan derefter målet af Kongl. Maj:t i högsta domstolen blifvit afgjort, skulle enligt reservanternas förslag den enskilde hafva rättighet att göra ansökan att af kronan utfå sin rätt. Det ligger i öppen dag, att mången gång lång tid kan förflyta, innan han blir i tillfälle att på detta sätt få sitt åter. Jag yttrade nyss, att sådan tidsutdrägt icke syntes behöflig för bevarandet af kronans rätt. Det har hittills varit och kommer nog att förblifva ett sällsynt förekommande undantagsfall, att en embetsman, som i första instans ansetts skyldig till tillgrepp och förskingring, sedermera kan bevisa, att så icke är förhållandet, utan att första instans i detta afseende misstagit sig. Om man vet, hvad erfordras för en sådan fällande dom i första instans, och erinrar sig att då tjänstemannen skall föra diarium och har skyldighet att hafva det penningebelopp inne i kassan, som han å tjenstens vägnar mottagit, det lätteligen kan utrönas med säkerhet, huruvida tillgrepp och förskingring egt rum eller icke, så torde man med säkerhet kunna utgå derifrån, att ändring i fråga om den tilltalades skuld eller oskuld icke kommer att i högre instans göras. Åtminstone har i alla de balansmål, hvarom jag under min tjenstgöring i kammarrätten tagit kännedom, någon sådan händelse icke inträffat, och jag tror icke heller, att man behöfver hysa fruktan, att icke förhållandena i framtiden komma att förblifva desamma. Och äfven om man medgifver, att misstag kunna inträffa, hvad är det då, som kronan i sådant fall riskerar? Den utsätter sig icke för något annat än att den person, som med orätt utfått ersättningen, möjligen, då kronan sedermera söker återvinning, skall visa sig icke vara i tillfälle att återgälda hvad han af kronan uppburit. Då en person, som lemnat en fordran till utsökning, i allmänhet icke torde vara i aldeles utblottad ställning, bör det kunna antagas, att de fall, att kronan icke skulle få sitt åter, icke heller komme att blifva de vanligaste; och skulle någon enda gång kronan förlora derpå, att ett icke laga kraftvunnet utslag legat till grund för utbetald ersättning, torde denna förlust icke böra tillmätas någon betydelse i jemförelse med den stora förmån för den enskilde, som Kongl. Maj:ts förslag, jemfördt med reservanternas, skulle medföra.

Lagförslag om ersättning af allmänna medel i vissa fall för skada, som förorsakats af embets- eller tjänsteman.
(Forts.)

*Lagförslag
om ersätt-
ning af all-
männa medel
i vissa fall
för skada, som
förorsakats
af embets- eller
tjänsteman.
(Forts.)*

Äfven en annan af reservanternas föreslagen ändring skulle enligt min uppfattning för den enskilde medföra tidsutdrägt, den nemligen att kammarrätten icke skulle hafva att besluta om ersättnings utgående, utan detta lemnas åt Kongl. Maj:t i statsrådet. I förbigående vill jag aumärka, att denna frågas beskaffenhet synes icke böra föranleda, att den föredrages inför Kongl. Maj:t i statsrådet. Att det så kan ordnas, är naturligtvis gifvet, men någon dermed förenad fördel torde icke kunna uppvisas. Deremot kommer genom denna förändring en ytterligare tidsutdrägt vållas för den enskilde, i ty att, om, på sätt reservanternas föreslagit, den hos Konungens befallningshafvande först inlemnade ansökningen insändes till Kongl. Maj:t i justitiedepartementet, den första åtgärden blifver ett ansökningens remitterande till kammarrätten för utlåtandes afgifvande. Utan en sådan remiss och derå erhållet svar läser Kongl. Maj:t icke afgöra nu ifrågavarande ärenden. Här af finner man tydligen, att detta sätt att tillvägagå åstadkommer ett ytterligare uppskof, som efter mitt förmenande icke är nödvändigt. Att ett bättre frågans afgörande skulle åstadkommas genom dess förläggande till Kongl. Maj:t, vågar jag betvifla, ty erfarenheten har visat och kommer antagligen äfven framdeles att visa, att kammarrätten är mycket väl inrättad för skyddande af statens rätt, hvadan Kongl. Maj:t komme att städse rätta sig efter det till eller afstyrkande utlåtande, som från kammarrätten afgäfves. Någon jemförelse med frågor om ersättning till oskyldigt häktad person synes mig här icke kunna göras. Förhållandet är nemligen det, att den oskyldigt häktade icke har rättsanspråk att under alla förhållanden utfå ersättning, utan skall Kongl. Maj:t i detta fall enligt författningarne pröfva, huruvida skäl dertill föreligga eller icke. Här deremot är lagen så affattad, att så snart första instans förklarar att tillgrepp och förskingring egt rum eller — enligt reservanternas förslag — sedan detta genom ett laga kraftvunnet utslag blifvit utredt, är den enskilde ovilkorligen berättigad till ersättning. Och då utrönandet af denna ersättnings belopp ju är en ren domstolsfråga, förefaller det mig, att Kongl. Maj:ts och utskottets förslag från den enskildes synpunkt har ett bestämdt företräde framför reservanternas, och att det förra, från statens sida sedt, allt för väl kan uthärda en jemförelse med detta senare, hvarför jag vågar yrka, att kammaren behagade bifalla utskottets förslag.

Herr Trygger: För min del har jag biträdt den gent emot Kongl. Maj:ts och lagutskottets förslag af reservanternas föreslagna formuleringen af § 2. Det är, såsom redan sagts, tvenne frågor, hvori reservanternas skilja sig från Kongl. Maj:t och utskottet. För det första fordra de, såsom förutsättning för ersättnings tillerkännande åt den person, hvars medel förskingrats af ifrågavarande embets- eller tjänsteman, att utslaget emot denne skall hafva vunnit laga kraft. Det är redan af en föregående talare påpekadt, att klaganden, i fall han vänder sig direkt emot den, som förskingrat hans medel, ej utfår ersättning förr än det kriminella utslaget vunnit laga kraft. Visserligen kan han i civil väg göra sitt anspråk gällande, i hvilket fall laga kraft ej behöfves för att få utslaget verkställt, men enligt det kongl. för-

slaget ikläder sig staten icke någon garanti för den exekutiva myndighetens civila ansvarighet, utan blott för den kriminella ersättningsskyldighet, som kan föreligga. Det är då uppenbart, att garanten icke kan gå längre än den i första rummet förpligtade, och ersättning bör följaktligen icke utbetalas förr än utslaget vunnit laga kraft.

Vidare föreslås i reservationen, att pröfningsrätten i första rummet skulle tillkomma Kongl. Maj:t och sedermera domstol, i fall ersättning af Kongl. Maj:t icke tillerkänts den som begärt sådan. Enligt Kongl. Maj:ts och utskottets förslag skulle deremot afgöranderätten tillkomma kammarrätten. Herr statsrådet och chefen för justitiedepartementet har nyss framhållit, att, då kammarrätten i alla fall komme att handlägga irågåvarande ärenden, det vore lämpligt, att ersättningsfrågan äfven afgjordes af denna myndighet. Påståendet att dessa ärenden handläggas i kammarrätten är dock endast delvis riktigt, ty detta gäller för det första icke om alla exekutiva myndigheter, och för det andra omfattar kammarrättens handläggning icke den ersättningsfråga, som här föreligger. Orsaken, hvarför reservanterna vilja hafva ersättningsfrågans pröfning och afgörande förlagd till Kongl. Maj:t, är den, att enligt deras uppfattning man härvid bör se icke blott på den enskildes, utan äfven på statens intressen. Så snart kammarrätten, såsom Kongl. Maj:t föreslagit, fattat beslut i fråga om ersättningen, skulle staten vara definitivt bunden; är det åter Kongl. Maj:t, som har att besluta om ersättningen, finnes en garanti deruti, att statsrådets ledamöter för sina råd äro underkastade konstitutionellt ansvar, och då detta tillerkännande af ersättning utaf allmänna medel i nu förevarande fall icke är en domstolsåtgärd, utan en administrativ åtgärd, torde hvad reservanterna här föreslagit vara det rigtigaste.

Jag hemställer sålunda på grund af de skäl, jag nu sökt göra gällande, äfvensom, och icke minst, på grund af de utaf lagutskottets ordförande angifna skäl, att kammaren ville bifalla reservationen.

Herr Leman: Herr statsrådet och chefen för justitiedepartementet har redan redogjort för de skäl, som föranledt Kongl. Maj:t att gifva denna proposition den lydelse densamma erhållit. Jag tillåter mig att med några ord redogöra för de skäl, som föranledt lagutskottets majoritet att tillstyrka bifall till den kongl. propositionen oförändrad.

Till grund för Kongl. Maj:ts förslag ligger, såsom redan herr statsrådet framhållit, afsigten att lemna allmänheten en hjälp, som den förut icke haft. Det är då icke origtigt, att denna hjälp lemnas så snart möjligt är. Man kan ju tänka sig, att en person aflemnat betydliga beopp, som af embets- och tjänsteman förskingrats. Det måste ju då för den förre vara af vigt, att icke åratals åtgä innan han återfår sin egendom; hans aftärsställning skulle kanske genom ett dröjsmål rubbas. Reservanterna torde icke heller förneka, att förmånen af en snabb restitution skulle för allmänheten vara af mycket stort värde, men reservanterna synas befara, att risken för kronan skulle vara för stor. Jag anser mig dock med bestämdhet kunna bestrida giltigheten af denna farhåga. Jag tror icke, att någon af de här närvarande juristerna kan uppvisa, att fall förekommit, då uppördsman, som af under-

Lagförslag om ersättning af allmänna medel i vissa fall för skada, som förorsakats af embets- eller tjänsteman.
(I'orts.)

*Lagförslag
om ersätt-
ning af all-
männa medel
i vissa fall
för skada, som
försakats
af embets- eller
tjensteman.
(Forts.)*

domstol funnits skyldig att hafva förskingrat uppburna medel, blifvit af öfverdomstol frikänd i afseende å förskingringen; möjligen har ändring i underrätts utslag skett, men då har det varit endast i afseende å straffmättet. Statens risk är således reducerad nästan till noll, och under sådana förhållanden syntes det utskottet, att allmänheten borde tillförsäkras den stora förmånen att snabbt erhålla ersättning för förskingrade medel.

Den andra skiljaktigheten mellan utskottet och reservanterna rörer frågan, huruvida dessa mål böra afgöras af Kongl. Maj:t eller af kammarrätten. Äfven här har dröjsmålssynpunkten spelat in. Lägges nemligen afgörandet till Kongl. Maj:t, kommer ärendet att remitteras antagligen just till kammarrätten, som sålunda i alla fall deruti kommer att höras. Det blifver då naturligtvis både enklare och kortare att låta kammarrätten direkt upptaga frågan.

Den siste talaren omnämnde såsom något betryggande det konstitutionella ansvar, som åligger statsrådets ledamöter, men kammarrättens ledamöter äro underkastade domareansvar, och detta är något icke mindre betydelsefullt.

På nu anförda skäl anhåller jag om bifall till utskottets hemställan.

Herr Dickson: Efter de anföranden, som lemnats af herr statsrådet och chefen för justitiedepartementet samt af herr Lemman, ber jag att endast med några ord få betona det lämpliga och billiga i Kongl. Maj:ts och utskottets förslag.

Att fordra, att utslaget i detta fall skulle hafva vunnit laga kraft, synes mig onödigt. Någon risk tyckes icke föreligga här. I andra brottmål är första frågan, huruvida ett brott föreligger. Derom kan här icke vara något tvifvel, då det i detta fall är uppenbart, att penningar förskingrats, efter de icke finnas, och lika uppenbart är det att tjänstemannen förskingrat dem, efter det är just han, som är ansvarig för dem. Man kan knappt tänka sig något annat. Men för rättsökanden är det obehagligt att behöfva vänta länge, i afbidan på att processen för straffmätningens skull eller någon annan fråga drages under högsta domstolens pröfning. Jag tror också, att man med full trygghet kan öfverlåta till kammarrätten att pröfva dessa frågor. Embetsverket är vant att handlägga ärenden af denna art. Det gör det säkert och noggrant och under domareansvar. Derjemte synes det mig olämpligt att i onödan besvara Kongl. Maj:t i statsrådet med mål, som äro af temligen underordnad vikt, och som mycket väl kunna utföras af andra myndigheter.

Jag ber att få yrka bifall till utskottets förslag.

Herr Afzelius: Jag har icke egentligen något nytt skäl att lägga till de redan anförda. Här föreligger ett sådant fall, der det finnes goda skäl å ömse sidor, och der icke den ena meningen kan säga till den andra: du har orätt, jag har rätt. Man har att väga skälen mot hvarandra och fråga sig: hvar är öfvervigten?

Jemföra vi då situationen å ömse sidor — enligt utskottets och

enligt reservanternas förslag — så måste man erkänna, att om man ser saken *formellt*, reservanternas förslag har ett gifvet företråde. Ingenting göres, förrän saken är klar, och man har en laga kraftvunnen dom att hålla sig till; man riskerar icke då att få se samtidigt pågå dels en rättegång mot tjänstemannen, huruvida denne är skyldig eller icke, dels en rättegång om ersättningsfrågan, på grund af kammarrättens hänvisning. Således — här är företrädet alldeles bestämdt på reservanternas sida.

Lagförslag om ersättning af allmänna medel i vissa fall för skada, som förorsakats af embets- eller tjänsteman.
(Fort-.)

Se vi åter till sjelfva saken, finnas der två intressen, hvilka skolas till godo, det ena är *kronans*, det andra den *enskildes*. Att nu reservanternas förslag sörjer bättre för tryggande af statens intresse, än hvad utskottets förslag gör, är för visso också klart. Men, såsom sagts, detta är icke hufvudsaken — ännu viktigare är, såsom herr statsrådet och chefen för justitiedepartementet framhöll, att behörig hänsyn toges till dens intresse, som lidit förlusten; och detta intresse skulle efter herr statsrådets mening vara bättre tillgodosedt genom utskottets än genom reservanternas förslag.

Jag undrar dock, huruvida det verkligen förhåller sig så, om man ser förslagen i hela deras sammanhang. Det kan vara ledsamt att få vänta länge på sina penningar, men ännu ledsammare är det att, sedan man en gång fått dem, blifva af med dem igen, hvilket är möjligt efter utskottets förslag. Herr Dickson ansåg väl, att detta är en möjlighet, med hvilken man ej behöfde räkna, någonting som aldrig komme att inträffa. Men förslaget har dock en särskild § om just detta fall, och säkert är, att om någon gång ett dylikt fall inträffar, så drabbar det hårdt nog. Det är ingalunda behagligt att blifva af med penningar, som man trott sig skola få behålla.

Hvad åter beträffar pröfningen hos Kongl. Maj:t i statsrådet, jemförd med pröfningen i kammarrätten, så har jag föreställt mig, att pröfningen i statsrådet skulle vara befriad från en viss formalism, som alltid vidlåder en domstol och särskildt en domstol sådan som kammarrätten. Detta är naturligtvis för den enskilde, som söker ersättning, en stor fördel.

Lägger jag sålunda det ena till det andra, så tror jag att, äfven från den synpunkten sedt, utskottets förslag icke har företråde framför reservanternas. I formellt hänseende och från statens synpunkt sedt är det senares företråde, såsom sagdt, gifvet.

Slutligen ber jag att få lägga ett skäl till de andra för reservanternas förslag, ett mycket litet skäl visserligen, men som i en situation sådan som denna ändock kan väga något. Detta skäl är rent formelt. Enligt reservanternas förslag skulle 5:te § utgå, och detta anser jag för en stor fördel därför, att denna § icke är af utskottet på fullt tillfredsställande sätt redigerad. Det står der:

“Varder embets- eller tjänsteman, som förklarats saker till tillgrepp och förskingring, frikänd i högre rätt, ege kronan, *sedan rättens utslag vunnit laga kraft*, söka åter den ersättning, som enligt denna lag blifvit utbetald.”

Detta uttryck, “sedan rättens utslag vunnit laga kraft”, är såsom herrarne lätt finna icke riktigt, ty i fråga om högsta domstolens ut-

Lagförslag
om ersätt-
ning af all-
männa medel
i vissa fall
för skada, som
försakats
af embets- eller
tjenstemän.
(Forts)

slag, kan man aldrig använda uttrycket *vunnit* laga kraft — utslaget eger genast laga kraft, — och äfven rättens utslag *vinner* icke laga kraft i annat fall, än när det icke öfverklagas; för det fall, att det efter klagan fastställes, passar icke uttrycket. Detta är ju en småsak, det erkänner jag gerna, men då det icke torde vara någon fördel att införlifva en sådan mindre riktig lokution med vårt i öfrigt så korrekta lagspråk, är också detta för mig en bidragande omständighet, hvarför jag sluter mig till reservanternas förslag.

Häri instämde herr *Asker*.

Herr Rudebeck: Efter den siste högt ärade talarens yttrande skulle jag kunna afstå från ordet, då af honom framhållits de skäl, som äfven för mig äro bestämmande, då jag instämmer med reservanterna. Det kan nog sägas, såsom han yttrade, att det finnes goda skäl för både den ena och den andra meningen, men efter mitt förmenande äro de skäl, som tala för bifall till reservanternas förslag, ovilkorligen öfvervägande. Jag ber att särskildt få framhålla, att allmänheten hittills icke haft någon sådan rätt, hvarom nu är fråga, och att således redan deruti, att denna rätt till ersättning varder bestämd, tillkommer de rättsökande en ny synnerligen afsevärd fördel. Det bör således icke kunna sägas annat än att lagstiftningen, äfven med den lydelse lagen i förevarande del erhåller enligt reservanternas förslag, tillgodosett allmänhetens rättmätiga anspråk. Och då, såsom förhållandet är, alla dessa mål äro brottmål och i många, för att icke säga de flesta, fall den tilltalade är häktad, samt målen således skola och komma att skyndsamt behandlas, anser jag icke, att man behöfver befara, att den tidsutdrägt, som möjligen uppkommer genom reservanternas förslag, är af den betydelse, att man därför bör åsidosätta den, enligt min uppfattning mycket vigtiga omständigheten, att utslaget bör vara laga kraftvunnet, innan på grund af detsamma ersättning kan fordras.

Likaledes vågar jag icke tro att, om, såsom utskottets förslag innehåller, dessa ärenden behandlas af kammarrätten i stället för, såsom reservanterna föreslagit, af Kongl. Maj:t, någon egentlig tidsvinst uppkommer. Den föregående ärade talaren anmärkte, att hvarje domstol är bunden af vissa former, och att deras iakttagande kräfver en viss tid. Och jag tror för min del, att kammarrättens utslag kan komma att låta vänta på sig mycket längre än Kongl. Maj:ts, äfven om Kongl. Maj:t före sakens afgörande, inforrdar utlåtande från kammarrätten. Jag kan således icke finna något öfvertygande skäl att frångå den uppfattningen, att utslaget bör vara laga kraftvunnet, innan någon verkställighet af detsamma sker. Det kan väl icke förnekas, att det vore ett ganska betänkligt förhållande, om staten skulle komma att göra utbetalning på grund af ett utslag, som sedan blefve upphäfdt, och rättsökanden således nödgas återbetala hvad han en gång bekommit. Det blir såsom den siste talaren yttrade ganska obehagligt. Det är visserligen en fördel för sökanden att rå penningarna, men det är en ännu större fördel att få behålla dem och undgå risken att få återbetala dem. Med deuna uppfattning anser jag, att talet

om det inflytande, ett dröjsmål med ersättningens utbetalande kan hafva på sökandens affärsställning, i detta fall förlorar sin betydelse, ty vida viktigare är, att han har trygghet för att den utbetalning som sker icke kan rubbas.

Jag ber att få ansluta mig till den mening, som uttalats af reservanterna.

Sedan öfverläggningen ansetts härmed slutad, yttrade herr talmannen, att i afseende på förevarande paragraf yrkats, dels att densamma skulle godkännas, dels ock, af herr *Hasselrot*, att kammaren skulle godkänna det förslag till paragrafens lydelse, som innefattades i den af honom m. fl. vid utlåtandet afgifna reservation.

Härefter gjordes propositioner i enlighet med dessa båda yrkanden och förklarades propositionen på bifall till herr *Hasselrots* yrkande vara med öfvervägande ja besvarad.

3 §.

Herr *Hasselrot*: Till följd af kammarens nyss fattade beslut torde någon meningsskiljaktighet icke råda derom, att 1:a punkten i 3:dje § bör affattas i enlighet med den formulering, som reservanterna gifvit densamma.

Beträffande 2:a punkten kan man deremot vara af olika mening, och då reservanterna äfvensom utskottet i detta fall delvis hafva en annan uppfattning än Kongl. Maj:t, skall jag tillåta mig att redogöra för densamma. Enligt Kongl. Maj:ts förslag skall, sedan ersättningsfrågan blifvit pröfvad, sökanden hänvisas att efter stämning utföra sin talan vid domstol, och ingen tid är därför utsatt, utan han får stämma när som helst. Derför är också i förslaget inpassad en §, som medgifver kronan att genom sakens instämmande äska pröfning af sökandens rätt. Nu är efter mitt förmenande synnerligen olämpligt att använda provokatorisk rättegång, då sådan icke är nödvändig, och vid förslaget behandling i högsta domstolen häntyddes också derpå, att det var lämpligt att föreskrifva eu viss fatalietid, inom hvilken vederbörande borde väcka talan vid domstol; och med ledning af denna hänvisning är också reservationen affattad, så att den, som icke fått ersättning af Kongl. Maj:t, skall inom sex månader, från det han af beslutet erhållit bevislig del, stämma till vederbörlig domstol. Vid sådant förhållande kan §:en om provokatorisk talan utgå.

Men det är jemväl i en annan del, som reservanterna hafva en skiljaktig uppfattning. Kongl. Maj:ts förslag hänvisar den enskilde att instämma sin talan vid allmän underrätt i den ort, der tillgreppet och förskingringen egt rum. Det är ju också alldeles riktigt, att så i regel bör ske, men jag tror, att det för den enskilde stundom kan vara rätt kinkigt att bestämma, hvilken domstol detta är. Jag tager till exempel en kronofogde, som bor i stad och har sin verksamhet i ett par domsagor bredvid. Det kan då mången gång vara svårt för den enskilde att konstatera, om förskingringen egt rum i staden, eller om den egt rum under embetsförvaltningen i den ena eller andra

Lagförslag om ersättning af allmänna medel i vissa fall för skada, som försorsakats af embets- eller tjänstemän.
(Forts.)

*Lagförslag
om ersätt-
ning af all-
männa medel
i vissa fall
för skada, som
förorsakats
af embets- eller
tjensteman.
(Forts.)*

domsagan, och på detta beror, huruvida den enskilde skall stämma till den ena eller andra domstolen. Det synes således från allmänhetens synpunkt vara fördelaktigt, att det tydligare preciseras, vid hvilken domstol ersättningsfrågan skall väckas. Det är ju alldeles gifvet, att det lätteligen kan konstateras, hvar tillgreppet eller förskingringen skett, då den skyldige ransakats vid domstol, men om personen i fråga är död eller rymd och icke kan anträffas, så kan det mången gång blifva svårt att bestämma, hvar ersättningsfrågan skall anhängiggöras, och då hafva reservanterna liksom utskottet ansett, att talan bör instämmas till den domstol, inför hvilken tjänstemannen bör svara af tvistemål, som angå gäld i allmänhet. Jag tror således, att man genom bifall till utskottets och reservanternas förslag i denna del skulle vinna en viss fördel.

På grund af hvad jag sålunda anfört tillåter jag mig yrka bifall till 3 § i den form, den föreligger i reservanternas förslag.

Herr Trygger: Det är ju tydligt, att 3 § måste undergå en viss förändring på grund af beslutet beträffande 2 §. Men i öfrigt är, åtminstone enligt min mening, det kongl. förslaget ojemförligt mycket bättre än de förslag, utskottet och dess ordförande kommit fram med. Skilnaden är först och främst den, att det kongl. förslaget icke bestämmer någon preskriptionstid, inom hvilken förevarande frågor skola vara instämda till domstol, för att sökanden ej skall gå förlustig sin rätt. Deremot har utskottets förslag bestämt en preskriptionstid af sex månader, och, mina herrar, först har man en preskriptionstid af sex månader, inom hvilken saken skall anmälas hos Konungens befallningshafvande. Så hänvisas sökanden till domstol, och då blir det ny preskriptionstid af sex månader. Jag tror, att det är någonting egendomligt att på detta sätt hopa preskriptionstider. Man får först en viss tid, inom hvilken man skall anmäla sin fordran, och har man iakttagit denna föreskrift, får man ännu en preskriptionstid. I denna punkt är det kongl. förslaget följaktligen, enligt min åsigt, bättre än utskottets.

En gifven följd af det kongl. förslaget i denna del är den 4:e §, enligt hvilken provokatorisk talan är tillåten, och i olikhet med den siste ärade talaren är jag af den mening, att provokatorisk talan visst icke är någonting ondt, såsom han tror. Man ser också, huruvida den i utlandet allt mer och mer vinner erkännande.

Den andra punkt, hvarom skiljaktighet föreligger, rör bestämmelsen angående forum. Det kongl. förslaget innehåller den enkla bestämmelsen, att stämningen skall anhängiggöras vid underrätten i den ort, der tillgreppet och förskingringen egt rum. Härom säger utskottets ordförande, att det är svårt att säga, hvilken domstol detta är. Ja, det är öfver hufvud taget svårt, när man skall processa, att tillämpa lagens bestämmelser om forum, men därför att det är svårt att bestämma forum, får man väl icke afvika från den princip, hvarpå vår lag är byggd, och den är, att i brottmål skall undersökning ske vid domstolen i den ort, der brottet blifvit begånget.

Slutligen kan man göra några redaktionsanmärkingar mot ut-

skottets förslag. De äro mindre väsentliga, och följaktligen fäster jag mindre afseende vid dem.

På grund af hvad jag anført hemställer jag om bifall till min reservation, som icke är något annat än det kongl. förslaget med den redaktionsförändring, som föranledes af kammarens beslut i fråga om 2 §.

Lagförslag om ersättning af allmänna medel i vissa fall för skada, som förorsakats af embets- eller tjenstemän.
(Forts.)

Efter härmed slutad öfverläggning yttrade herr talmannen, att beträffande föreliggande paragraf yrkats dels, af herr *Hasselrot*, att kammaren skulle godkänna det förslag till paragrafens lydelse, som innefattades i den af honom m. fl. vid ifrågavarande utlåtande afgifna reservation, dels ock, af herr *Trygger*, att paragrafen måtte antagas med den lydelse, som af honom föreslagits i reservation vid utlåtandet.

Sedermera gjordes propositioner i enlighet med dessa båda yrkanden, och förklarades propositionen på bifall till herr *Hasselrots* yrkande vara med öfvervägande ja besvarad.

4 §.

Godkändes.

5 §.

Herr *Hasselrot*: Af det beslut, kammaren förut fattat, följer, att den §, som i Kongl. Maj:ts förslag kallas den 6:e och i utskottets den 5:e, bör utgå. Då det nu är bestämdt, att endast laga kraftvunnet beslut skall ligga till grund för kronans ersättningstalan, så behöfves icke någon bestämmelse om rätt för kronan till återvinning. Jag yrkar därför, att denna § måtte utgå.

Efter härmed slutad öfverläggning beslöt kammaren, att nu föredragua paragraf skulle ur förslaget uteslutas.

6 §, *slutmeningen, ingressen och rubriken.*

Godkändes.

Herr *Leman*: Till följd af kammarens nyss fattade beslut får jag hemställa, att, då § 5 skall utgå, § 6 måtte få benämnas § 5.

Öfverläggningen ansågs härmed slutad, hvarefter beslöts, att 6 § skulle erhålla den förändrade nummerbeteckning, som föranleddes af 5 paragrafens uteslutande.

Utskottets förslag till lag om ändrad lydelse af 17 kap. 11 § handelsbalken samt till lag om ändrad lydelse af 85, 86, 143 och 164 §§ utskönlingslagen.

Godkändes.

Utskottets i utlåtandet gjorda hemställan.

Förklarades besvarad genom kammarens beslut vid föredragningen af lagförslagen.

*Om särskild
afgångsexamen
för vissa
lärjungar vid
allmänna
läroverk.*

Föredrogs å nyo Första Kammarens tillfälliga utskotts den 15 och 18 i denna månad bordlagda utlåtande n:r 8, med anledning af väckt motion om inrättande vid fullständiga och femklassiga allmänna läroverk af en särskild afgångsexamen för lärjungar, som vid 15—16-årsåldern önska sluta sin skolgång.

Herr Wennerberg: Inom Andra Kammaren har blifvit väckt en motion, dels om inrättande af en afslutningsklass vid fullständiga och femklassiga allmänna läroverk, dels angående de ändringar, som för detta ändamål kunna finnas nödiga i afseende på den nuvarande skolorganisationen. Inom Första Kammaren har en motionär anslutit sig till denna motion. Dock har han gjort det med en viss reservation. Han iustämmer endast i hufvudsak i motionen. Det fögnar mig således, att jag icke behöfver emot honom vända de vapen, som kunna stå mig till buds vid granskningen af sjelfva motionen; mot motionären i Andra Kammaren vill jag icke heller direkt vända mig, då vi sedan gammalt i ett afseende stämma mycket väl öfverens. Allt hvad jag kommer att säga rör icke omedelbart något personligt, utan endast sjelfva motionen; och lika mycket som jag gillar åsigten att inrätta en afslutningsklass efter femte klassen — en sak, som jag dess mera har skäl att gilla, som i 1873 års kongl. proposition angående läroverken en sådan var föreslagen och af Riksdagen godkändes — och lika mycket som jag således vill bidraga att få denna afslutningsklass, som nu föreslås och som egentligen blott är en förbättring af den 1873 föreslagna, lika afgjordt och bestämdt ställer jag mig emot åtskilliga af de ändringar i sjelfva nu varande organisationen, som härvid blifvit föreslagna. För att kunna göra detta grundligt finner kammaren, att jag *måste* upptaga en längre tid, än kammaren och jag sjelf skulle önska. Ty, mina herrar, detta är ingen obetydande fråga. Det är helt enkelt en försvarsfråga, och för sådana frågor är ju vår tid mycket intresserad. Det har visats under sista tiden mera än någonsin förut. Försvaret gäller här icke vår politiska sjelfständighet, det gäller vår kultur, och det folk, som icke vet att taga vara på sin sjelfständighet äfven i detta afseende, kommer snart att från den nivå, till hvilken det arbetat sig upp, befinna sig i ett sjunkande tillstånd. Jag skall visa prof på tendenser i den vägen, som finnas i motionen.

Som ofta händer, har man till motionen velat hafva en ingress, som ser någonting ut. Så har också här skett. Det heter nemligen: "att den nuvarande organisationen af de allmänna läroverken i flere afseenden tarfar en förbättring" etc. Hvilken institution gör icke detta? Och om *alla* göra det, hvad är då sagdt med dessa ord? Sker det icke förbättringar allt jemt, än på det kyrkliga området, än på

det rättsliga, än på det militära, än på det industriella o. s. v.? Det är aldrig färdigt och *kan* icke någonsin blifva det. Det måste alltjemt arbeta sig ifrån en lägre ståndpunkt till en högre. Här är således i saken ingenting sagdt.

“Det har så ofta“, heter det vidare, “och på ett så öfvertygande sätt blifvit framhållet, att krafvet på en tidsenlig läroverksreform längesedan kan sägas ha ingått i det allmänna medvetandet.“ — Hvad är det allmänna medvetandet för godt? Är det det, som alla hafva gemensamt rörande något, då är det icke sant. Är det det, som många hafva, då är det icke det allmänna medvetandet. Det är helt enkelt en opinion hos några, låt vara att desse äro de flesta. Mera kan man icke säga, utan att gå sanningen för nära.

Men, säger man, och åberopar en hel hop klagomål från olika håll, “från föräldrar, från målsmän, från universitetslärare och från läroverkens egen lärarecorps“. Det låter mycket, men torde falla ner till en obetydlighet. — Jag har både som mångårig lärare och styresman för läroverken hört dessa klagomål och jag kan knappast kalla dem många, än mindre viktiga. Ofta har det varit ett missnöje från föräldrars sida öfver att en lärjunge blifvit relegerad eller icke fått flyttning, och genast har man talat om att det är fel i organisationen. Påståendet att klagomål hörts från universitetets lärare öfver bristande mogenhet hos abiturienter är ju möjligt, men ingalunda så, som härrörde de af organisationen. Under den tid, jag sjelf var tvungen att sysselsätta mig med läroverken, hörde jag icke detta uttalas af censorerna, och det är väl de, som riktigast kunna bedöma och hafva att afgifva yttranden, huru det står till med de allmänna läroverken.

På senare tider har jag måst sysselsätta mig med andra frågor. Men på det att jag icke skulle vara ovetande om huru det i detta afseende nu stode till, har jag från ecklesiastikdepartementet begärt upplysningar i hithörande hänseenden. Hvad som meddelats mig är rätt utförligt, men jag skall icke trötta kammaren med mera än det nödvändiga. Det heter slutligen: “Frågas de universitetslärare, som hafva mer att göra med de nykomna studenterna, skall man erfara, att desse med kraft och ifver, med lif och lust egna sig åt sina studier samt iakttaga ett godt och städadt uppförande, på samma gång som de hafva blick och intresse för de religiösa och sociala frågor, som stå på dagordningen, hvarom särskildt de talrika studentföreningarna vittna. I det hela samma omdöme torde fällas af lärarne vid de fackskolor, som mottaga lärjungar från våra allmänna läroverk; och äfven mången, som från någon af mellanklasserna utgått i det praktiska lifvet, skall säkert vid närmare eftertanke erkänna det gagn och den glädje han haft af den skolbildning han erhållit.“ — Detta meddelande torde äfven tillräckligt belysa arten af de så kallade klagomålen från “läroverkets egen lärarecorps“. Jag har funnit dem vara på samma vis. En och annan lärare har varit missbelåten, merendels med kursindelningen, och detta ofta med skäl, men i afseende å sjelfva organisationen har jag icke funnit en enda skäligen anmärkning.

“Låt vara“, heter det vidare, “att åtskilliga af dessa klagomål

*Om särskild
afgångsca-
men för vissa
lärjungar vid
allmänna
läroverk.
(Forts.)*

Om särskild
afgångsexamen
för vissa
lärjungar vid
allmänna
läroverk.
(Forts.)

kunna vara öfverdrifna eller rent af obefogade, så torde dock vid en opartisk granskning tillräckligt mycket af klandret finnas berättigadt för att vittna om tillvaron af betänkliga brister.“ Här är ett medgifvande, som jag dess mera bör taga fasta på, som det ligger i mitt intresse att visa att just de klagomål, som i motionen anföras, till största delen höra till sistnämnda kategori: “öfverdrifna eller obefogade“.

Det heter sedan vidare i samma stycke: “utan att här inlåta mig på frågan i hela dess vidd.“ Hade motionen blott berört kursindelningen, hade det varit rätt sagdt. Men då den rör en omändring af hela skolorganisationen, då begriper jag icke, huru man kan komma ifrån saken “utan att inlåta sig på frågan i hela dess vidd“. Man kan då, enligt min tanke, icke göra någon ändring i *ett* afseende, utan att denna får inflytande på flere andra förhållanden. Hvar och en vet, att, när man skall göra någonting sammanhängande, man måste taga det i dess helhet, och att det icke går an att då komma fram med några särskildt framplockade detaljer. Hvad detaljerna angår, så kunna sådana förekomma utan rubbning af det hela och ändras den ena gången, så att en detalj förbättras, men en annan gång kan det också hända, att en detalj försämras. I intet af dessa två afseenden är organisationen berörd. Det är ett sådant tillvägagående vi ständigt se inom alla områden och som vi icke minst på läroverksområdet fått vänja oss vid. Gäller det åter en ändring af sjelfva organisationen, så slipper man ej ifrån att se saken “i hela dess vidd“.

Det heter vidare, att dessa anmärkningar “till mycket stor del hafva sin grund i den omständigheten, att läroverkens undervisning nästan allt igenom är ordnad med hänsyn till mogenhetsexamen.“ Jag tackar för ordet “nästan“. Dermed erkännes, att det icke är i de tre första klasserna, men väl sedan man kommit till de två följande andra, som det nämnda förhållandet vidtager, och der *skall* det enligt vår skollag komma, ty det heter, som hvar och en vet, att våra läroverk hafva ett dubbelt ändamål, dels att *utöfver omfånget* af folkskolans verksamhet meddela medborgerlig bildning, dels att grundlägga de vetenskapliga insigterna. Der får jag mig tillsagdt, huru långt egentligen den medborgerliga bildningen, som man här talar om, skall gå, nemligen *utöfver folkskolans verksamhet*. Och hvilken är då folkskolans verksamhet? Det får jag veta, om jag ser efter, hvilka fordringarna äro till 1:a klassen. Det är alltså i dessa tre klasser, som vi måste erkänna, att ingen inverkan ifrån mogenhetsexamen eger rum. De stå fria och och böra stå fria. Der kommer den *allmänna* medborgerliga bildningen lärjungarne till godo. Derefter komma de tvenne mellan-klasser, icke endast hos oss, utan i hela den bildade världen, der sådana ämnen förekomma, som omöjligen kunna fordras för att man i *allmänhet* skall blifva ansedd duglig för en medborgerlig verksamhet. Må det tillåtas att taga exempel från Andra Kammaren. Vill man icke tillerkänna de många der, som till största delen afgöra våra viktigaste angelägenheter, att vara medborgerligt bildade? Huru många gånger hafva de icke personligen visat med hela sin kraft, att deras enkla studier i folkskolan, ofta utbildade i folkhögskolan eller någon gång i läroverkets

första klasser, gifvit dem ett tillräckligt fundament för att kunna deltaga i lagstiftning för stat och kyrka?

Det är ett af hufvudfelen i motionen, att den icke endast vill, utan med all kraft försöker att sträcka begreppet af allmän medborgerlig bildning till 6:te klassen. Fjerde och femte klasserna äro tagna med, och till följd deraf måste naturligtvis hela den nuvarande anordningen ändras. I och med detsamma man gör detta är det gifvet, att det skall uppkomma ett försvagande icke endast af den ena, utan äfven af den andra linien. För att genast visa sanningen häraf vill jag här göra ett hopp i min argumentation och hänvisa på det slutresultat, till hvilket motionen kommer, då det på sid. 10 heter: "vill jag dock till slut framhålla önskvärdheten deraf, att på båda linierna, på den reala likaväl som på den klassiska, det nationella bildningselementet mer än hittills må komma till sin rätt, medan de s. k. fackstudierna, latinet å den ena och matematiken å den andra linien, utan skada torde kunna något inskränkas." Alltså går det hela ut på att icke endast försvaga latinlinien, utan äfven att försvaga reallinien.

Jag behöfver här icke omtala, hvilken omsorg jag haft för den reala liniens uppkomst och fortfarande har kvar, då jag sjelf vid 1873 års riksdag kämpade fram organisationen till den punkt, på hvilken den öfver $\frac{1}{4}$ sekel stått och bevisligen visat ett godt resultat, trots allt som derom i motionen säges. Ty mera än enskildes tycken från höger och venster bevisar organisationens fasthet och sjelfva de frukter, hvilka den under mera än 25 år rikligen burit. Sanningen häraf framgår ej minst tydligt af hela den dugande mängd af lärare, som under tiden gått ut, icke endast från universiteten, utan äfven från teknologiska institutet och våra fackskolor på det högre reala gebitet. Denna ställning på det reala gebitet vill jag icke vara med om att försvaga, lika litet som jag vill vara med om att på något vis inskränka det humanistiska området betydelse. Det behöfves icke heller för den afslutningsklass som är i fråga. *Den* står fri, hvilket motionärerna sjelfva hafva erkänt, och detta har också utskottet framhållit. De båda linierna böra hållas i sär, på det att hvar och en skall nå sin slutpunkt; och då denna punkt *kan* nås *med* en afslutningsklass, utan ändring af organisationen, med hvad skäl skola vi då skriva till Kongl. Maj:t och begära ändring i denna?

Längre fram skall jag tillika visa, huru vår skolorganisation är ansedd i andra länder. Det vore illa om vi sjelfva, en sak som dock icke är ovanlig för vår nation, skulle börja att trasa sönder hvad som berömmes af andra.

Man hänvisar (sid. 2), såsom till någonting "oförtydbart", till en liten beräkning, som finnes införd i motionen, hvilken beräkning dock förefaller något konstig. Der talas om huru många af dem, som kommit in i första klassen, i den nionde stå kvar, nemligen 26 procent. Men hvad bevisar detta egentligen? Detta sker äfven i andra länder och måste ske på det ganska naturliga sättet, att af den mängd, som kommer in uti första klassen; omkring hälften sedan troppar af före sjette klassen. Men det är icke organisationens fel. Det är beroende på förhållanden, som ligga utom organisationen, såsom förmögenhet, tycke hos föräldrar,

*Om särskild
afgångsexam-
en för vissa
lärjungar vid
allmänna
läroverk.
(Forts.)*

Om särskild
afgångsexamen
för vissa
lärjungar vid
allmänna
läroverk.
(Forts.)

anlag hos ynglingarne m. m., hvilket allt, Gud ske lof, icke låter bestämma sig af lagar och föreskrifter. I alla händelser är förhållandet, såsom statistiken visar, att ungefär halfva antalet af dem, som kommit in i första klassen, gått ut igen före sjette klassen: och hvart hafva de väl gått? Jo mestadels till handel, handverk och fabriker. Är detta icke lyckligt? Aldrig hindrar *skollagen* någon gosse med anlag att gå fram till de högre klasserna. Och icke må man tro, att *lagen* vill eller förmår hindra föräldrar att låta sina ynglingar gå förbi avslutningsklassen och sedan så långt som möjligt, om de kunna det. Vi skola akta oss, att den *frihet*, som nu råder, icke blir genom avslutningsklassen förvandlad till ett *tvång*, hvilket jag skall visa är temligen tydligt uttaladt i motionen.

I motionen påstås alltså: "att genom förhållandenas magt mogenhetsexamen verkar tillbaka ända ned i läroverkens lägsta klasser". Jag har redan visat, att detta icke sker i de *allra lägsta*, men väl i de 2 följande och — till hvad skada har väl detta skett? Till ingen. Det *måste* börja en liniernas skilnad så tidigt, att hvarje linie kan hinna sitt *inom* läroverket satta mål. Ligger verkligen en betänklig skada deri, att mogenhetsexamen störande verkar nedåt på "nästan" de lägsta klasserna, så behöfver man endast läsa hvad som i motionen (sid. 5) säges om avslutningsklassen. Der heter det: "kurserna måste jemkas i de lägre klasserna för att passa såsom grundval för avslutningsklassen." Alltså: jag slipper ifrån ett inbilladt ondt, att afgangsexamen skulle inverka längre ned än tillbörligt, men får ett annat verkligt ondt, som inverkar ända ned till första klassen, der allt skall ställas med afseende på avslutningsklassen, ty här blir ju enahanda skäl gällande, som anförts mot afgangsexamens inverkan. — Det framhålls såsom nödigt, att denna examen skall hafva samma pondus som afgangsexamen. Ja, gerna för mig. Men denna pondus får icke gå så långt, att man derigenom åstadkommer hvad man bör söka undvika, ett reglementerande nedifrån och en lexpluggning mot slutet, hvarigenom de äldre tidernas anda åter skaffas fram. Ty om också lärarne sjelfva vilja göra denna examen så beskedlig som möjligt, så kan dock, genom deras egen och lärjungarnes äregirighet eller nit att göra sitt bästa, en öfveranstängning just här uppkomma. Det är icke blott de minst begåfvade, som lida af öfveranstängning, det kan äfven vara de bästa. De, hos hvilka finnes begär att komma fram, ofta understödt af fattigdomen, anstränga sig gerna till det yttersta, hvarpå bevis kan hemtas från många vår tids undervisningsanstalter, der öfveranstängning under den ömtåligaste åldern råder till följd af det lofliga begäret att göra sitt bästa till föräldrars glädje och egen ekonomisk fördel, men också till skada för helsan.

En annan sida af saken är den, att man tror, att man härigenom skulle minska tilloppet till de öfversta klasserna och dessa icke fyllas så mycket, som nu är förhållandet. Ser jag på huru det i detta afseende är i Tyskland, der en statistik häröfver är upprättad, så inhemtas deraf följande: Der har man icke nog med en viss kompetensförklaring, utan också vissheten att den, som genomgått avslutningsexamen i sjette klassen, den får den reela och högt betydande för-

månen att slippa med endast *ett* års krigstjenst. Också afläggas denna examen af flertalet. Men nu har det visat sig, att efter denna examens afläggande största delen likväl fortsätter att gå fram till afgangsexamen.

Äfven derom har jag fått uppgifter, men jag skall icke besvära kammaren med för mycket häraf. Jag skall uppläsa endast en del.

Enligt uppgift i Pedagogisches Archiv för 1898 afgingo från alla Preussens skolor läsåret 1889—90 tillsammans 20,038 lärjungar och af dessa: med mogenhetsbetyg 4,105, med rätt till ett-årig krigstjenst 8,051 samt utan sådan rätt 7,882. Härvid är emellertid särskildt att märka, att af de 8,051 lärjungar, som afgingo med rätt till ett-årig krigstjenst, endast 4,997 afgingo efter genomgående af 6 kl., under det att 3,054 afgingo från någon af de högre årsklasserna, äfvensom att af de 4,997, hvilka slutade med den klass, som hos oss motsvarar 6 kl., blott 368 afgingo från den högre borgarskolan, hvars sista klass motsvarar just den avslutningsklass, som motionären nu vill hafva.

För min del skulle jag icke hafva något emot, om aftroppandet försigginge litet raskare hos oss, så att det blefve litet färre, som fortsatte på den så kallade latinlinien. Men detta blir nog en from önskan blott, ty till all lycka finnes det ingen lag, som bestämmer hvar och när barnen skola sluta sin skolgång, trots att de få flytta och föräldrarna hafva råd att hålla dem i skolan.

Vill man nu veta, huru stor procent af de i 1 kl. intagna lärjungarne som fortsätter skolan ända igenom, så är det, enligt statistiken, korrigerad som den blifvit, hos oss 26 proc. Ser jag på förhållandet i Tyskland, så är det der 26 à 27 proc. Det måtte således ligga något helt naturligt till grund för en sådan öfverensstämmelse. Det är beroende på sjelfva organisationen af läroverken, säger man. Må vara; men än mycket mera beror det på alla dessa yttre förhållanden, som vi icke förmå att väsentligen ändra.

I motionen förekommer sedan ett resonnement, som jag icke behöfver bry mig mycket om; jag vill endast korrigera några ord deri, som jag anser vilseledande. Motionären nämner, huruledes försök tre gånger blifvit gjorda för att tillfredsställa detta kraf på en avslutningsklass, hvilket nu med så stark kraft framträdt, men att alla försöken hafva misslyckats. Han säger till och med, att det sista, som var före, afslogs med stor majoritet. Första Kammaren har alltid tillbakavisat dessa försök. Och motionären säger sjelf, att det icke dermed skett stor skada — ehuru jag tror, att han sjelf var med om ett — ty ända från början hade de visat sig opraktiska derutinnan, att man "för den så kallade praktiska linien kommit att lida brist på lärjungar."

Der ser man, att långt öfver sådana reformförslag och yttre föreskrifter gälla förhållanden, som äro mångahanda och icke lätt afvisliga. Vidare står här troligen genom ett tryckfel en antydning, att ej många föräldrar skulle kunna, då en gosse är "9 à 10 år", bestämma, hvilken linie han skall gå. Naturligtvis borde det hafva stått 11 à 12 år, ty det är vid 9 à 10-års-åldern han kommer in i skolan och först tre

Om särskild afgangsexamen för vissa lärjungar vid allmänna läroverk.
(Forts.)

Om särskild
afgångsexam-
en för vissa
lärjungar vid
allmänna
läroverk.
(Forts)

år derefter som detta afgörande skall ske. Tillika påpekas i samma punkt, såsom ett försvar för att "enhetligheten" skulle vara i fem år i stället för tre, att ju längre enhetligheten kan bibehållas, desto bättre är det. Alltså, kunde vi en gång komma derhän, att det blefve enhetlighet ända till och med sista klassen, skulle det vara bra. Det har funnits en sådan tid, och det var då latinets tyranniserade allt. Lika bedröfligt vore det, om vi komme derhän, att latinets och grekiskan alldeles uteslötes, ty vi kunde då ställa hela undervisningen "enhetligt". Detta är kanske också den innersta meningen i motionen; den är icke klart uttalad, men anledning saknas icke till en sådan förmodan. Motionären tvekade icke att säga, då vi i förgår qväll samtalande om saken, att det icke var alls fråga om att gifva latinets någon ersättning för de 7 timmar i veckan under 2 läsår, som man beröfvar detsamma. Jag hade dock trott, att det skulle få ersättning genom ett större antal undervisningstimmar från och med 6 klassen. Nej, det är icke meningen! Under sådana förhållanden har man klart för sig, hvartåt det pekar. Genom att, såsom i förslaget åsyftas, uppflytta grekiskan till 6:2 blefve dess existens såsom humanistiskt undervisningsämne i skolan snart omöjliggjord. Vid universitetet har man nemligen funnit, att just i detta stycke är den inhemtade skolunderbyggnaden för närvarande så jemt och nätt uträknad, att någon ytterligare minskning ej kan ega rum. För de blifvande examina och ännu mera för den blifvande verkliga humanistiska bildningen får man således icke uppskjuta detta studium till universitetet, ty då blir det der ingenting deraf. Jag kunde visserligen anföra ett par namn såsom exempel på att det *kunnat* ske, men sjelfva namnen — de äro båda kända — äro ju här af mindre vikt; båda de män, som bära dem, blefvo utmärkta och lärda män särskildt i latin och grekiska, ehuru båda började sina studier Realt. Men skulle man ställa de fordringarna på ynglingar i allmänhet, som dessa två såsom ynglingar stälde på sig sjelfva, skulle de antingen duka alldeles under i fysiskt afseende eller ock psykiskt så afmattas, att det icke blefve något utmärkt af dem. Derför måste en god läsordning lämpas för det *stora* flertalet och efter den *vanliga* begäfringen. Och härtill fordras, att tiden för de särskilda ämnenas inhemtande göres tillräcklig. Läroverken behöfva icke mycket sysselsätta sig med snillena; de taga förr eller senare ut sin rätt, om icke förr så vid universitetet. Att vilja hafva hela organisationen afpassad efter dem är dårskap.

I motionen resoneras också om fördelen af 5 klassen såsom en avslutningsklass, emedan det då skulle vara lättare att afgöra, hvilken linie lärjungen borde gå. Detta är, såsom vi äfven för en tid sedan hörde af en framstående professor i filosofi, helt enkelt ett psykologiskt misstag. Just vid den åldern tränga sig fram med mera lif och mycket starkare än förut begär och fantasier, som göra ynglingen villrådig, då deremot hvilken insigtsfull skolman som helst ingalunda behöfver mer än tre år för att säga, åt hvilket håll en ynglings fallenhet ligger, åt språkhållet med historia och litteratur eller åt det reala hållet med matematik och fysik; det visar sig till och med tydligt redan under första eller andra året. De tre år, som nu förflyta, innan af-

görandet behöfver ske, äro således alldeles tillräckliga för att man derefter skall kunna moget och väl bestämma, hvilken linie en gosse bör gå. Det finnes dock — jag medger det — två undantag, och det är min skyldighet att också draga fram dem. Det ena inträffar för sådana gossar, som icke hafva anlag passande för någondera linien; de behöfva därför icke vara idioter, men de äro klent begåfvade, och dessa pläga också afgå redan från 2 eller 3 klassen, hvarifrån äfven en stark utströmning eger rum. Jag känner flere sådana, som dock genom sitt ordningssinne och sin rättskaffenshet hafva blifvit mycket dugande medborgare. Det andra undantaget utgöres af dem, som visa lika stor lätthet för hvilket ämne som helst och lika obestämd håg att gå den ena eller andra vägen. För dessa är valet svårare, men till all lycka äro de icke de flesta, och de taga sig för resten fram på hvilkendera linien som helst. Och vi måste alltid, då det är fråga om statens läroverk och icke om privat undervisning, fästa mesta afseende vid den stora massan, ty icke endast läroverken, utan alla med dem sammanhängande sociala förhållanden stå numera på en demokratisk basis, och denna hafva vi fått lära oss att respektera. Läroverken hafva icke att, såsom förr skedde, till lärarnes fröjd och skolans heder söka framvisa en eller annan lärjunge, som gjort sig förtjent af laudatur. Nej, de få nu se till, att hela massan så vidt möjligt kommer fram till ett approbatursbetyg, ty dessa äro icke mindre nödvändiga för staten än de andra.

Fordom fäste man vid afgangsexamen för stort afseende vid undervisningen i de lägre klasserna. Det låg ett fel deri, sade man. Nej, icke om jag undantager de tre första klasserna, om hvilka jag redan nämnt, att de icke alls lida af något inflytande från öfversta klassen. — Jo, skulle någon kanske säga, det är icke endast läsa och skriva och räkna, som der kommer i fråga, utan der läres också ett främmande språk. Men öfver detta har jag icke egentligen hört några klagomål, och torde det således vara ett bevis för att det är rätt, att man icke begagnar sitt eget modersmål från första början att hacka sönder för att få fram form- och satslära. I ett sådant land som Tyskland, der man ju icke hyser den varmaste sympati för Frankrike, börjar man med franska jemte modersmålet. Det är således ett främmande språk, som man använder för att skona modersmålet och ändock skaffa sig det nödiga grammatiska allmänna underlaget. Håri ligger således ingen skäligen invändning mot de tre första klassernas läsordning. Det är på goda grunder det är så ordnadt, och någon ändring håri hvarken kan eller behöfver ske till förmån för avslutningsklassen.

Innan jag går vidare, är det min skyldighet att med anledning af ett i motionen förekommande yttrande gifva motionären det största beröm, jag under närvarande förhållanden kan gifva honom. Han säger nemligen (sid. 5) en sanning, som det varit önskligt, att han i sin motion alltjemt velat hafva för ögonen. Detta hans yttrande lyder sålunda: "då fråga är om ett så dyrbart försöksmateriel som den uppväxande ungdomen, böra experimenter så mycket som möjligt undvikas beträffande organisationen och endast förekomma vid provvandet af olika undervisningsmetoders lämplighet."

*Om särskild
afgångsexamen
för vissa
lärjungar vid
allmänna
läroverk.
(Forts.)*

Om särskild
afgångsexamen
för vissa
lärjungar vid
allmänna
läroverk.
(Forts.)

Sant! — Låt bli organisationen och se till att pröfva undervisningsmetoderna, se till att rätta de olika kurserna, som böra och kunna vexla allt efter omständigheterna! Detta berör icke organisationen, utan står alldeles utanför densamma.

Sedan återopas i motionen hvad våra grannar äro lyckliga, som redan hafva fått en sådan avslutningsklass och huruledes förhållanden hos oss *utan* en sådan "visat sig *alldeles ohållbara*" — ett påstående, som icke torde vinna ingång ens i det rymliga så kallade "allmänna medvetandet". Det värsta är att motionärens bevisföring, då han gifver sig in på en jmförelse af dessa förhållanden hos dem och oss, ingenting lyckas bevisa, derigenom att det återopade exemplet alldeles icke träffar in på den nu ifrågasatta avslutningsklassen. Skolorganisationen i Danmark och Norge är så olika den af motionären föreslagna, att någon slutsats med afseende å utfallet af den senare alls icke kan dragas af skolförhållandena i nämnda länder.

I Danmark anställles vid slutet af 7:de skolåret eller enligt våra förhållanden efter genomgången af *öfre* 6:te klassen examen såväl å latinlinien ("Fjerde klassens Hovedexamen") som å reallinien ("Almindelig Forberedelsesexamen") med alla lärjungar, såväl med dem, som skola fortsätta sina studier, som med dem, som derefter skola omedelbart utgå i det praktiska lifvet. Och Almindelig Forberedelsesexamen kan så mycket mindre jmföras med motionärens afgangsexamen som den, utom det att den kommer *ett* år senare, hvilket är en väsentlig olikhet, har att konstatera hvad vi skulle kalla lärda realstudier och enligt stadgan för densamma blott öppnar tillgång till vissa fackskolor och specialstudier, men icke omedelbart till några embeten eller tjänster.

"Middelskolens Afgangsexamen" i Norge afläggas visserligen efter 6:te skolåret (nedra 6:te), men också den af alla lärjungar, vare sig de skola fortsätta eller icke, och har att konstatera hvad vi skulle kalla lärda studier å latin- och reallinien, såsom det hittills har varit, men framdeles blott på reallinien. Belåtenheten med den skolorganisation, hvaraf någon erfarenhet hittills kunnat vinnas, har nemligen icke varit större i Norge, än att den för ett par år sedan blifvit väsentligen ändrad.

Tydligt måste således vara, att man af skolförhållandena i Danmark och Norge intet kan döma om det möjliga resultatet af den nu föreslagna organisationen, enligt hvilken vi först skulle hafva fem lägre klasser med praktisk anläggning och sedan såsom öfverbyggnad derpå dels en praktisk avslutningsklass med avslutningsexamen och dels ett lärdt gymnasium, för upptagande i hvilket någon examen ej skulle erfordras. Ett genomförande af motionärens förslag måste således med afseende å det stöd, man sökt hemta från Danmark och Norge, betraktas såsom ett rent experiment icke med ett fåtal allenast, utan med hela rikets bildningssökande ungdom.

På sid. 7 står, att genom den föreslagna anordningen "skulle ock, såsom redan antydts, ett välbehöfligt medel kunna vinnas att småningom minska den rådande trängseln på den lärda banan och deraf följande olägenheter". Ja, det vore önskligt. — Jag har dock redan

visat, huruledes en dylik förhoppning, som äfven rådde i Tyskland, alldeles icke slagit in. — "Läroverksfrågan har ju sin äfven social-ekonomiska sida, och ur denna synpunkt är af vigt, att ingen i otid lockas in på studievägen eller, om han redan beträdd densamma, tvingas att på sin förberedelse för lefnadskallet offra mera tid och penningar än nödvändigt."

Detta är fullkomligt riktigt med undantag af att i motionen användas de vilseledande orden "lockas" och "tvingas". Det är just detta, som icke varit händelsen hos oss under den nuvarande organisationen. Jag har aldrig hört, att något af statens läroverk *lockat* lärjungar till sig, och lika litet har jag hört, att något sådant *tvingat* gossar att stanna qvar längre än de velat. Men frö till såväl lockelse som tvång *kan* växa upp genom afslutningsklassen.

Angående ändringar i organisationen säges: "Först och främst måste naturligen kurserna i reallinien i de lägre klasserna i viss mån lämpas efter det nya ändamålet, utan att reallinien på det högre stadiet därför behöfver förlora sin hittillsvarande karakter." Ja, sin karakter förlorar denna linien ej, äfven om hela det högre stadiet indrages, men väl sin "hittillsvarande". Ty hvad som egentligen förloras är sjelfva den point, till hvilken reala linien nu kan drifva fram ynglingen. Det behöfs redan nu mycket för att äfven våra skickligaste realister ej måste underkasta sig ännu mera läsning för att komma in vid teknologiska institutet, att nu icke tala om dem, som tillhört latinlinien. Allt har på senare tider gått ut på att för särskilda ändamål söka böja våra läroverk äh hit än dit, då det i stället borde vara så, att fackskolorna rättade sig efter läroverken, hvilkas verksamhet bör för alla vara lika bestämd och skötas utan något afseende på blifvande tillämpningar. Så sker det på flera ställen utomlands, och det vore alldeles ingen fara, om det skedde på det sättet äfven hos oss, ty i de flesta fall får ynglingen sedan underkasta sig kompletteringskurser, och dessa kunna icke lemnas bättre någonstädes än vid det särskilda verk, dit han söker inträde. Afslutningsklassen kunde då inskränkas både till tid och arbete. Men, som sagdt, mot afslutningsklassen har jag icke något att anmärka, och för öfrigt vill jag lugnt lita på att när det kommer derhän, så har Kongl. Maj:t tillräckligt pröfvat, på hvilket sätt den lämpligen bör inrättas.

Äfvenså har jag intet emot återupplifvandet af skilnaden mellan skola och gymnasium. Tegnér åberopas härvid. Man tycker alltid om att åberopa kända namn, och detta är ett godt namn. Han talar om att det går en "middagslinie genom skolan", som de gamla hade reda på, men som nu tyckes vara bortglömd, mellan den egentliga nedre skolan och den öfre gymnasium. Jag har också alltid varit en motståndare till att den skulle tagas bort. Lagen har tagit bort den, men man kan säga, att den qvarstår och lefver ändock. Fråga gossarne sjelfva, om de veta någon skilnad i rang på en gosse i skolan och en sådan i gymnasium, så får man nog höra, att de hafva reda derpå. Och det vore en besynnerlig lärare, som icke visste att iakttaga den skilnad i undervisningssätt, som häraf betingas. Och så sker ock i största allmänhet, oaktadt lagen härom intet säger. Då det i

*Om särskild
afgångsexamen
för vissa
lärjungar vid
allmänna
läroverk.
(Forts.)*

Om särskild
afgångsex-
amen för vissa
lärlingar vid
allmänna
läroverk.
(Forts.)

motionen synes som vore det i någon mån på grund af denna åsig-
motionären föreslagit latinets framflyttande till 6:te kl., så borde
han icke återopa Tegnér. När jag kom till gymnasium, hade jag läst
latin från 1:sta kl. och grekiska från 4:de kl. Således var det icke
några nya ämnen, som då kommo till på gymnasium. Hela denna
middagslinie, hvarom Tegnér talar, beror helt naturligt på ett utförligare
undervisningssätt hos läraren och den mognare åldern hos lärjungen.

Man har såsom skäl för en ändring af läsordningen påpekat, att
uti de lägre klasserna två språk vid inträdet skulle komma väl nära
hvarandra, nemligen engelskan och franskan. Ja, det är sant, man
kan ju understundom urskulda sig med att nöden ingen lag har, men
här icke, ty visserligen skulle detta hafva kunnat undvikas. Jag för
min del anser likväl af erfarenhet, att olägenheten häraf uppvägs af
fördelen för de ur 5:te kl. utgående. Men hvad skall man väl säga
om det besynnerliga schema, som motionärerna uppsatt, och som de
hafva haft mod att i detalj bestämma? Enligt deras förslag skulle
nemligen på *realgymnasium* franskan inträda såsom läroämne i första
gymnasialklassen, och deremot har jag intet stort att invända. På
latinlinien åter skulle man börja med *latin i första gymnasialklassen*,
franska i den andra — nuvarande 6:2 — och *grekiska i den tredje*.
Man angifver alltså såsom skäl för ändring af nuvarande skolorga-
nisation, att två språk komma för nära hvarandra, nemligen två
moderna språk; men samtidigt föreslår man, att *tre* språk — deribland
två klassiska — skola följa efter hvarandra, klass för klass, nemligen
latin, franska och grekiska. Jag begriper ej, huru man kan hafva
haft panna att komma fram med något sådant. Man säger visserligen,
att detta skulle först inträffa på ett högre stadium, der studierna
kunna anordnas på ett annat sätt än på nederstadiet, ett antagande,
som saknar hvarje stöd af erfarenheten. Som emellertid detta blifvit
anfördt af utskottet, skall jag be att senare dit få återkomma. Men
huru vill man väl under dessa få år bibringa lärjungarne nöjaktiga
kunskaper i dessa tre språk? Jo, säger man, den, som icke vill läsa
grekiska, kan ju läsa franska och tvärtom. Och detta vill man kalla
att på den humanistiska linien hafva genomgått läroverket, så att man
blifvit mogen för universitetet! Franskan och grekiskan äro för fort-
satta studier lika mycket värda! Men jag vill fråga, hvad besitter den
för humanistisk bildning, som kommer till universitetet utan kännedom
om franska språket, eller hvad har den förvärfvat för slags humanistiska
insigter, hvilken genomgått läroverket utan att hafva läst grekiska?

Det förhåller sig väl emellertid nog så, att meningen är, att
grekiskan småningom helt och hållet skall skjutas undan. Detta är
en *oundviklig* följd af den framsatta läsordningen. I detta fall
respekterar jag motionärens åtgörande, ty han är en så ärlig radikal
i dessa saker, att han vågat temligen oförtäckt antyda, att han vill
hafva bort både latin och grekiska, hvarefter den fullkomliga enhetlig-
heten inom skolan skulle vara vunnin. Om denna kunna dock olika
tankar råda. För mig hafva aldrig de båda linierna stått såsom fiender
gent emot hvarandra, utan jag anser tvärtom det för hvarje skol-
organisation vara af stor vikt, att båda linierna finnas jemside, med

samundervisning endast så långt görligt är. Det nuvarande systemet torde äfven hafva burit sådana frukter, att fördelarne af detsamma bevarande synas mig ligga i öppen dag. Vill man emellertid förstöra den s. k. humanistiska linien, borde man åtminstone se till, att man icke på samma gång äfven förderfvar den reala.

Man önskar större plats åt modersmålet. Det vill jag också. Likaledes åt historien. Det vill jag också. Man vill vidare bibringa lärjungarne större insigter i vår nuvarande statsförfattning. Ja, det har jag heller intet emot. Men i och med detsamma jag plockar fram dessa saker och vill bibehålla det gamla schemat, så långt möjligt är, måste ju några ämnen sitta emellan. Man erkänner då öppet, att man närmast tänkt på latinets och grekiskan. Härvid förekommer ett märkvärdigt uttalande i motionen (sid. 9): "Studiet af de klassiska språken" — heter det — "skulle endast afse att bibringa lärjungan de grammatiska hufvudreglerna och färdigheten att kursivt öfversätta en lättare författare, med andra ord att gifva en orientering på området". — Ja, detta tycker jag verkligen kan passa att komma in i det s. k. *allmänna* medvetandet, men icke gerna längre. Man skulle alltså nöja sig i latinets grammatiska "hufvudregler". Gör man så till exempel vid studiet af de moderna språken? Nej, dervid går man vida längre. Efter en sådan grundbildning påstås det, att lärjungan skulle besitta "*färdighet*" att kursivt öfversätta en lättare författare. Ja, man må leta ibland de latinska författarne, men man skall icke finna någon — icke ens den beskedlige Cornelius — hvars arbeten kunna studeras efter en så ytlig kännedom om latinska språket. Jag skall kunna visa upp icke $\frac{1}{6}$, utan åtminstone $\frac{2}{3}$ af nämnde författares kapitel, hvilka alla skola visa sig efter en sådau förberedelse för svåra. Det är ungefär med den nämnda "*orienteringen*" som med det s. k. *allmänna* medvetandet: man begagnar talesätt, som ingen får veta, hvad de egentligen betyda.

Längre ned förekommer följande märkvärdiga yttrande i motionen, hvilket jag icke kan gå förbi med tystnad: "De klassiska språkens framskjutande på schemat", heter det, "står i öfverensstämmelse med tidens kraf och torde blifva alldeles nödvändigt, om vi skola kunna följa med de stora kulturfolkens utveckling på andra vida viktigare områden." Jag vill nu ej fästa mig vid talet om öfverensstämmelse med tidens kraf, det får stå på den gamla räkningen. Men huru är det stäldt i de stora kulturländerna — de torde vara England, Frankrike och Tyskland, men jag skall gerna taga med i räkningen Danmark, Belgien, Österrike med flera. Ingenstädes här läses latin så litet som hos oss, och ändock tror man icke, att vi skola kunna följa öfriga länder i andra "vida viktigare", d. v. s. reala områden. Eller: har man i Frankrike, England och Tyskland, der man läser så mycket latin, icke hunnit någon väg på det reala området. Hafva dessa länder sämre industri eller sämre social verksamhet än andra? Ånej! Dessa länder ligga helt enkelt öfver på dessa områden, oaktadt man der läser mycket mer latin och grekiska än hos oss. Vi svenskar mätte då i motionärens ögon vara bra klenst begåfvade, om vi först skola skjuta

*Om särskild
afgångsexamen
för vissa
lärjungar vid
allmänna
läroverk.
(Forts.)*

Om särskild
afgångsexamen
för vissa
lärjungar vid
allmänna
läroverk.
(Forts.)

undan latinet och grekiskan för att kunna hålla jemna steg med öfriga länder på det industriella området. Detta anser jag vara en förlämpning såväl mot vår nation som icke minst mot de läroverk, som i öfver ett quarters sekel fostrat utmärkt skickliga alumner på det reala området. Med hvad rätt uttalar man sig då på detta sätt? Jag har rätt att fordra ett svar på dessa saker.

Motionären slutar med att säga, att han anser det "hvarken behöfligt eller lämpligt" att gå in uti detaljer rörande den nya undervisningsplanen. Men, om man i en så viktig sak som denna undandraget sig först att beröra *ämnet i hela dess vidd*, och sedan, på grund af att det skulle vara mindre nödvändigt, undandraget sig att beröra detsamma *i dess detaljer*, så undrar jag verkligen hvad det egentligen är, som blifvit vidrördt. —

Jag skall nu lemna motionen för att öfvergå till utskottets betänkande, och jag skall då försöka att fatta mig kort. Här har utskottet lemnat en på flera sidor gående redogörelse rörande hvad särskilda verk och inrättningar ansett sig böra fordra för inträde i deras tjänst. Dessa uttalanden anser jag emellertid vara af mindre betydelse. Hvad utskottet derefter åberopat angående skolväsendet i Norge och Danmark, har — som visadt är — föga med föreliggande fråga att skaffa. Men så kommer utskottet med en beskyllning, som träffar både lärare och lärjungar, och hvilken jag anhåller att få söka vederlägga. Jag syftar härvid på talet om "den brist på förmåga att drifva vetenskapligt arbete på egen hand, hvaröfver i fråga om våra dagars abiturienter klagomål ofta försports". Det är icke utan, att jag har en viss erfarenhet, ja, — såväl till följd af ålder som af pedagogisk verksamhet — en större erfarenhet, än någon annan i kammaren rörande skillnaden på abiturienterna nu och abiturienterna för 30 à 40 år sedan. Utvecklingen har hos dessa ständigt gått framåt, och den för abiturienterna behöfliga grunden är nu på ett allt bättre sätt lagd vid våra läroverk, hvilket äfven bäst torde ådagaläggas derigenom, att — äfven om en eller annan efter afgangsexamen kommer något trött till universitetet tröttheten snart går öfver, och de visa en förmåga — till fortsättning, som förr ej var till finnandes annat än i några få ämnen. — Jag kom för 60 år sedan till universitetet, försedd med mycket vackra betyg icke endast i latin och grekiska, utan äfven i andra ämnen. Latin och grekiska tror jag nog, att jag kunde någorlunda bra, men jag vet med mig själf, att det var rent utaf oförtjenta betyg, jag erhållit i andra ämnen. Jag hade deri utrustats med goda betyg på kunskaper, hvilka nu för tiden icke skulle ansetts approbala. Så illa utrustade hafva vi icke nu på ett quarters sekel sändt våra abiturienter till universitetet. Endast de utmärkta och de jemngoda komma dit. De utmärkta taga sig sedan fram själfva, och de jemngoda äro sådana, att de *kunna* tagas emot af universitetets professorer och bildas vidare. Om man nu skjuter öfver en del af skolans ämnen till universitetet, så gör man också i och med detsamma universitetslärarne till ett sällskap af skollärare, och jag undrar just, hvad humanismen derpå skulle vinna.

För att ådagalägga, att jag ej står ensam om min åsigt rörande

de nuvarande studenternas intellektuella ståndpunkt, skall jag endast anföra ett bevis bland de många, nemligen ett uttalande af rektorn vid det största läroverket i Stockholm. Jag har det här uti ett tidningsurklipp: "Han tillbakavisade kraftigt såsom obefogade och orättvisa de klagomål, som stundom låta höra sig från våra universitet, att den ungdom, som läroverken nu lemna ifrån sig, skulle vara så andligen undermålig och omogen, att den endast duger till lexplugg. Tvärtom vore de studenter, som nu gå till universiteten, i snart sagdt alla ämnen kunnigare och mognare än förra tiders, och hvad flit, uppförande och allmän vakenhet beträffar, stode de äfven häri långt framom föregående generationer." För min del kan jag helt och hållet underskrifva detta uttalande.

Utskottet ordar derefter om de ämnen, hvilkas ställning i de öfriga klasserna borde förstärkas. Först och främst gäller då detta modersmålet, detta utomordentligt svåra ämne för en lärare. Detta ämne kan emellertid drivas fram, och jag har både i Tyskland och Frankrike hört, med hvilken fihet och känsla för sjelfva språket, man der går igenom ett stycke, som blifvit uppläst. Något liknande har jag sällan hört här i Sverige, men ämnet får därför icke kastas å sido, utan bör tvärtom än mera omhuldas. Det säges här vidare, att man inom skolan borde läsa våra klassiska författare. Ja, visst borde detta ske, och dertill fordras ännu mera tid, än som åt modersmålet för närvarande är tilldelad. Man fordrar äfven mer plats för historien. Detta är äfven sant; historien har fått stå alldeles för mycket tillbaka och med den geografien, hvilken dock kommit i ett annat och bättre läge genom de kraftiga åtgöranden, hvilka motionären i Andra Kammarerna vidtagit för att driva fram detta ämne. Utskottet förordar äfven studiet af vår statsförfattning och våra samhällsförhållanden, och det har jag heller icke något emot, åtminstone så långt som ett dylikt studium kan vara lämpligt för en lärjunge vid de allmänna läroverken. Slutligen vill man äfven hafva "en fyllig framställning af fosterlandets historia under senare tider". Ja, jag går in på det också. Men efter allt detta står dock ett stort frågetecken, ty, mina herrar, dygnet har endast ett visst antal timmar, och utaf dem bör ett ansenligt antal vid dessa unga år offras åt sömn, gymnastik och rörelse i fria luften m. m. Och man har aldrig vågat anslå mer än trettio två timmar i veckan för egentlig skolgång. Detta gör dock, att lärjungarne få sitta i skolan fem å sex timmar dagligen. Huru skall man då få rum med allt detta nya? På den frågan finner utskottet sjelf icke något bestämdt svar, utan nöjer sig att referera hvad som från åtskilliga håll sagts härom.

Hvad den särskilda avslutningsklassen beträffar, förefaller mig förslaget vara något oredigt, enär af detsamma icke framgår, huruvida denna klass skulle hänga tillsammans med organisationen eller icke. Om jag fäster mig vid hvad som yttras på sidan 4, synes mig deraf framgå, att avslutningsklassen skulle blifva fristående och gå parallelt med sjette klassen. På ett annat ställe återigen heter det, att den skulle vara en ingredierande del af skolorganisationen och ej

*Om särskild
afgångsexamen
för vissa
lärjungar vid
allmänna
läroverk.
(Forts.)*

*Om särskild
afgångsexame-
nen för vissa
lärlingar vid
allmänna
läroverk.
(Forts.)*

finge betraktas såsom en löst vidhängd sak. Ja, med god tid kanske man kan finna dessa båda yttranden förenliga med hvarandra, men mig förefaller det, som om här skulle föreligga en motsägelse.

Detta hindrar mig emellertid icke att vara med om inrättandet af en särskild klass, afsedd just för den praktiska utbildningen af en mängd ungdom, som tidigare vill gå ut i lifvet. Jag begriper dock icke, huru inrättandet af en dylik avslutningsklass skall behöfva inverka på schemat för latin- och reallinien. Det finnes endast ett enda synnerligen svagt skäl för en sådan åtgärd, och det är talet om enhetligheten hela skolau igenom. Men denna mycket omtalade enhetlighet är icke mycket värd, ty skall man dermed beröfva både latinlinien och den reala linien den utveckling, till hvilken de kommit, synes detta mig vara väl drygt betaldt för erhållandet af en sådan förmån.

Det vore väl skäl, att något afseende fästes vid hvad man i öfriga länder tänker om den svenska undervisningens anordning, ty vi äro nog lyckliga att numera icke förbigås med tystnad, då stora undervisningsfrågor äro å bane i utlandet.

I England finnes det, som bekant, icke några statsskolor, utan de flesta äro enskilda företag. Staten har dock så småningom insett nödvändigheten af att få till stånd en större ordning i undervisningsväsendet samt har därför lemnat betydande penningeunderstöd åt sådana skolor, som i någon mån velat underkasta sig statens lagstiftning. Antalet af sådana skolor är numera ej ringa, och vid organisationen af sina läroverk hafva engelsmännen icke underlåtit att hemta sina förebilder ifrån Tyskland.

Hvad Frankrike angår, har der en olycklig schism alltjemt varit rådande till följd deraf, att katolicismen förbehållit sig att uti sina seminarier meddela hela den del af uppfostran, i hvilken ingått den betydande delen utaf hvad vi kalla humanistisk bildning. Revolutionen kom emellertid och kastade omkull dessa skolor. Man insåg visserligen nödvändigheten af att hafva andra läroverk, men man hade tillika att iakttaga de nya frihetsbegreppen, och dessas tillämpning på skolväsendets område ledde snart derhän, att det blef föga bevändt med hvad man satte i stället för det gamla. Enskilda personer började då inrätta läroverk, hvar efter sin metod, men om något allmännare system blef det knappast tal. På detta ocferrättlighetstillstånd gjorde Napoleon ett slut, och från den högsta frihet inträdde nu det starkaste tvång; och skolorna i Frankrike organiserades så, som ännu i dag synes ega bestånd. Men hvarken under revolutionen eller under Napoleon uteslötes de klassiska språken, och de studeras ännu i dag med mycket intresse. Dervid är likväl icke så mycket att fästa sig, ty det vore ju besynnerligt, om man i Frankrike icke läste latin som grundspråk. Hvad England återigen beträffar, så sker latinläsningen der på ett helt annat sätt än hos oss, i det att såväl latinstudiet som grekiskan till stor del består uti kursiv läsning och memorerande af hvad framstående författare hafva sagt.

Gå vi derefter till Tyskland, som är vaggan för det protestantiska, moderna skolväsendet, skola vi finna, att man der med intresse arbetar på undervisningsplanens förbättrande, och dervid icke underlåter att

fästa afseende vid det svenska skolväsendet. Jag skall be att derom få anföra några exempel. Vid ett stort sammanträde i Frankfurt 1893 yttrade man bland annat på tal om Sverige: "In Berücksichtigung der Schwierigkeiten, die der schwedische Plan in seiner Durchführung dem unseren gegenüber bietet, sei die Arbeit an den schwedischen Schulen von günstigen Erfolgen begleitet. Der Vortragende hebt als besonders wohlthuend hervor die grosse Ordnung, die er überall gefunden hat, und die freiwillige Unterordnung, wie sie auch im ganzen schwedischen Volksleben so angenehm hervortritt. Ein ganz besonderes Gewicht wird der körperlichen Durchbildung der Jugend beigemessen; — — — Die Frage des Schularztes, die bei uns schwebt, ist für Schweden so gelöst, das sich die Lehrer durch seine Mitwirkung nicht beeinträchtigt fühlen. — — Der Redner spricht sich sehr lobend über das musterhafte Verhalten und die körperliche und geistige Frische der Schüler aus, sowie über die hingebende Thätigkeit der schwedischen Lehrer, die dadurch nur in so umfassender Weise möglich ist, das die Ferien weit über die unserigen hinausgehen." — — Den framstående professor Klinghardt utbrister efter en debatt rörande de s. k. Reformschulen, att dessa äro ordnade alldes som läroverken i Sverige, och han säger: "Das Bild der Reformschule, das uns eben entworfen wurde, geht in seinen Hauptzügen wohl zurück auf das Vorbild der schwedischen Einheitsschule." — och han fortsätter: "Wenn nun die Frankfurter Erprobungen in wenigen Jahren zu so vorzüglichen Ergebnissen geführt haben, so ist es gewiss von Wichtigkeit, hier die Erfahrungen hinzu-zutügen, die eine *Generation* mit der Einheitsschule in Schweden gemacht hat. Dem Gedanken der Einheitsschule sind deutsche Regierungen bereits nahe getreten, als es zuerst bei uns bekannt wurde, wie glücklich man in Schweden angefangen hatte, diese wichtige Schulfrage zu lösen." För närvarande fins det i Tyskland trettio reformskolor — deraf tjugutvå i Preussen, hvilka alla stå på en fast grund, och typen för dessa skolor erkänner man öppet vara hemtat från Sverige. Vi hafva ju själfva lånat så mycket från Tyskland, att det för oss bör vara en glädje att se, det tyskarne äfven låna från oss.

Jag skall ej länge uppehålla kammaren. Må det icke förundra någon, att jag funnit det som en starkt bjudande pligt å min sida att icke i något afseende hålla undan hvad min öfvertygelse bjöd mig att säga. Jag nämnde nyss, att jag ansåge detta vara en försvarsfråga, och jag upprepar det ännu en gång. Ty lika visst som vi göra allt — åtminstone i denna kammare — som kan bidraga till ett skyndsamt och snabbt försvar i *politiskt* hänseende, lika visst böra vi också göra allt hvad vi förmå för att icke sjunka tillbaka ifrån vår nuvarande, utaf främmande folk högt skattade kulturnivå.

Jag ber om ursäkt för att jag upptagit tiden så länge, men det är väl troligt, att jag blir tvungen att begära ordet ännu en gång, då jag antager, att hvad jag här uttalat skall blifva motsagdt. Jag fruktar ej för dessa motsägelser, ty hvad jag påstått är icke tagit ur luften, utan baserar sig alltigenom på fakta.

Jag skall därför först senare be att få tillägga det slut på mitt anförande, hvilket jag nu lemnar å sido.

Om särskild
afgångsexamen
för vissa
lärjungar vid
allmänna
läroverk.
(Forts.)

Om särskild
afgångsexam-
en för vissa
lärjungar vid
allmänna
läroverk.
(Forts.)

Herr talmannen tillkännagaf, att anslag utfärdats till sammanträdet fortsättande kl. 7 på aftonen.

Herr Boström, Filip: Jag tillåter mig först att till utskottets ärade ledamöter frambära min vördsamma tacksamhet för det sätt, hvarpå utskottet emottagit denna motion, som jag tillåtit mig väcka i denna kammare, och för det slut, till hvilket utskottet i afseende å densamma kommit. Jag ansåg, att, när denna fråga bragtes å tal inom Andra Kammaren, det var alldeles nödvändigt, att en utredning egde rum äfven inom denna kammare, på det att Riksdagen skulle kunna komma till ett enigt slut i detta viktiga ärende. Det är ju ganska betecknande, att efter de olika ståndpunkter, som förut intagits mellan Första och Andra Kammarens ledamöter med hänsyn till skolfrågan, man nu lyckats komma till ett öfverensstämmande slut, ehuru, som vi veta, de båda motiveringarna till utlåtandena skilja sig ifrån hvarandra. Såsom icke fackman har jag naturligtvis icke hvarken kunnat eller velat uti allt underskrifva den motivering, som motionären i Andra Kammaren framställt; hufvudsyftet med att frågan framkomme här var, att man skulle kunna enas om en skrifvelse angående en afslutningskurs, motsvarande nedre sjetten klassen. Att en sådan afslutningskurs är af behofvet påkallad, derom tror jag för min del, i motsats mot den föregående ärade talaren, att det ej finnes blott en *viss* opinion, utan att här existera en mycket *allmän* opinion, allmän både hos föräldrar och målsmän, och som för öfrigt tagit sig ett mycket kraftigt uttryck inom sjelfva lärarecorpsen. Det är icke blott här i Stockholm, som lärarecorpsen gjort uttalanden i denna riktning, utskottet har emottagit sådana ifrån flera andra läroverk inom riket, och jag tror mig veta, att äfven på de håll, hvarifrån inga sådana resolutioner utgått, den meningen dock allmänt omfattas, som i motionen tagit sig uttryck.

Jag har hört en anmärkning mot förslaget framställande nu, att Kongl. Maj:t redan förut har denna fråga under utredning. För min del håller jag före, att, då Riksdagen icke ännu haft tillfälle angifva sin ställning till frågan, den nu pågående utredningen har svårt att komma till ett resultat, hvilket skulle kunna accepteras af båda kamrarna. Jag tror därför, att om man önskar någon omorganisation af våra läroverk och anbringande af en sådan afslutningskurs, hvarom här nu är tal, är det nödvändigt, att Kongl. Maj:t får någon ledning afseende å den riktning, i hvilken denna utredning bör gå, och jag har, innan jag väckte motionen i denna kammare, haft tillfälle att till nuvarande chefen för ecklesiastikdepartementet göra förfrågan, huru han skulle upptaga denna sak, dervid han förklarade, att han för sin del vore tacksam, om Riksdagen gäfvade ett uttryck af sin ståndpunkt i frågan.

Den föregående högt ärade talaren ansåg, att det är synnerligen lämpligt, att en yngling, på sätt nu sker, får efter genomgångna tre klasser vid läroverket, besluta, huruvida han skall gå in på latin- eller reallinien. Jag känner af egen erfarenhet, i hvilket svårt dilemma man befinner sig, då ett sådant beslut skall fattas, och jag har hört

af både föräldrar och utaf lärare, huru ofta man begått misstag vid insläppande af dessa alumner på ena eller andra linien, hvilka misstag ofta haft med sig ett eller två års ökad skoltid. Att man deremot, sedan fem klasser äro genomgångna, bör ha hunnit till mera klarhet i fråga om en ynglings lämplighet för den ena eller andra rigtningen, förefaller mig alldeles naturligt, och lika naturligt förefaller det mig, att, om denna nu så allmänt erkända avslutningskurs, hvilken är antydd uti den inom Andra Kammaren väckta motionen, kommer till stånd, man derigenom skulle komma till fyllande af det bildningsmått, som erfordras i åtskilliga verk och inrättningar, helst om, såsom redan nu är förhållandet, dertill anbringas speciella kurser. Jag har i afseende å dessa specialkurser hört den anmärkning göras, att man på vissa håll förklarar, att dylika kurser behöfva utvidgas i förhållande till hvad de nu äro. Jag ber då att få fästa uppmärksamheten på, att redan nu hafva både post- och telegrafstyrelsen anordnat specialkurser för dem, hvilka aflagt maturitetsexamen, och jernvägsstyrelsen förklarar i sitt till utskottet afgifna yttrande, att den redan nu är betänkt på att, oafsedt möjligheten eller icke af en blifvande avslutningskurs, en sådan specialkurs dock bör inrättas. Det är väl då alldeles naturligt, att, sedan vederbörande embetsverk förklarar en sådan avslutningskurs innefatta tillräcklig kompetens för inträde vid verket, härigenom skall komma att uppstå en afsevärd minskning uti antalet lärjungar vid våra läroverk, som gå fram till studentexamen, och jag föreställer mig, att det äfven skall kännas som en betydlig lättnad såväl för lärarne som för skolan i dess helhet, att man under de sista årsklasserna kan från antalet lärjungar borteliminera en stor del sådana elever, hvilka ej lämpa sig för fortsatta studier.

Man talar om öfveranstängning i skolorna, och den föregående ärade talaren höll före, att öfveranstängningen ej träffar medelmåttorna, utan de bäst utrustade, hvilka endast hafva *en* tanke, den att komma fram till det högsta möjliga betygsantal vid examen. Jag vågar hysa en annan mening, och jag har med ett särskildt intresse under loppet af många år följt med denna sak, och jag vågar påstå, att just de ynglingar, hvilka fått drivas fram till ett medelmåttigt approbatur, som vid hvarje läsårs slut haft ett eller flera underbetyg, och hvilka i följd derutaf fått använda större delen af de sommarferier, hvilka af dem bort få användas för vederqvickelse och hvila, till att läsa och förkofra sig i sina svagare ämnen, att just dessa ynglingar äro de, hvilka på skolans högre stadier ofta och lättast blifva offer för den så ofta och med skäl öfverklagade öfveranstängningen i skolorna.

Det har talats så mycket om latinet, och jag vågar i det hänseendet fästa uppmärksamheten på ett uttalande, som herr departementschefen hade vid 1873 års riksdag, då han på ett så verkligt lysande sätt försvarade sin då framlagda proposition angående läroverkens organisation. Han hade då ett citat från ett yttrande af Madvig, hvilket sedan ofta citerats. Citatet lydde så: "För så vidt en yngling under minst två år studerat ett lefvande språk såsom grundläggande, så har han derigenom åstadkommit, att hans erforderliga kunskapsmått i latin kan inhentas på hälften så lång tid, som skulle

*Om särskild
afgångsexamen
för vissa
lärjungar vid
allmänna
läroverk.
(Fort.)*

*Om särskild
afgångsexamen
för vissa
lärjungar vid
allmänna
läroverk.
(Forts.)*

åtgått, om latinet varit det grundläggande språket.“ Jag tror för min del, att, om man efter en skrifvelse till Kongl. Maj:t finner, att en framflyttning af latinets äfven erfordras, man då ej hoppar in i det okända, ty vi hafva exempel på, att det låter sig göra. Under en lång följd af år har nemligen vid Nya Elementarskolan profvats, huruvida en inskränkning i latinläsningen skulle inverka menligt på lärjungarnas utveckling. Der har latinets en lång följd af år tillbaka börjat först andra terminen i femte klassen och under de sista två åren begynt i sjetten nedre. Jag har hos en särskildt kompetent person inom denna kammare, herr professor Alin, mångårig censor vid maturitetsexamina, framställt förfrågan, huruvida han funnit denna skolas lärjungar, trots inskränknigen i afseende å latinstudiet, mindre mogna än vid de öfriga läroverken, och jag har i dag af honom fått det svar, att så visserligen icke är förhållandet.

Men det är en annan sak, som jag tycker bör ligga Riksdagen om hjertat, nemligen lönefrågan. Jag har såsom ledamot af statsutskottet tillförene flera gånger haft tillfälle deltaga i denna frågas behandling, och i alla komitéutlåtanden, i alla utskottsbetänkanden och i alla Riksdagens båda kamrars protokoll har man enstämmigt förklarar en omreglering af lärarnes löner vara af nöden. Jag tror för min del, att den tiden verkligen nu är inne, att man må se deras rättmätiga kraf till godo, och jag är fullständigt öfvertygad om, att någon annan utsigt till denna frågas lösning ej låter tänka sig, än att man samtidigt företager en reform i vår nuvarande skolorganisation. I detta sammanhang anihåller jag att få fasta kammarens uppmärksamhet på ännu en sak. Vi hafva sannolikt alla fått emottaga en broschyr om behofvet att öka antalet lärarebefattningar; i följd af det alltmera sig ökade antalet lärjungar, särskildt i våra fyra största städer, har nödvändiggjorts, att man måst förstärka lärarekrafterna, d. v. s. de extra ordinarie lärarnes antal, och anordna nya parallellklasser ända nedifrån och längst upp, och alla dessa platser, äfven sådana, som egentligen äro lektorsbefattningar, skötas af extra ordinarie lärare.

Jag är den första att erkänna det nit och det intresse, hvilket äfven af dessa extra lärare utvecklas vid handhafvandet af deras befattningar, detta är höjdt öfver allt beröm, men man kan befara, att, när de så sent, som nu är förhållandet, lyckas komma till ordinarie beställning, då rätt ofta utslitna och med delvis brutna krafter, att deras verksamhet då, under den sista tiden de ännu läsa i skolan, innan de blifva pensionsberättigade, är af den beskaffenhet, att de bort redan för länge sedan hafva upphört med sin lärareverksamhet. Jag tror, att häraf lider ej endast lärjungarna, utan hela landet. Men att ett anbringande af ett ökad antal ordinarie lärareplatser för att få detta stora fel afhulpet ej kan ske utan i sammanhang med en förändrad läroverksorganisation, derom är jag, likasom med afseende på sjelfva lönefrågan för de ordinarie lärarne, fullständigt öfvertygad.

Då så många talare redan begärt ordet, vill jag ej längre upptaga

herrarnes tid, blott det vill jag säga, att om man går in på den tanken, som utgör hufvudprincipen uti motionen, om anordnande af en avslutningskurs, så följer deraf med nödvändighet att skolans organisation i vissa delar måste reformeras. Såsom ej varande fackman vill jag icke yttra mig om den väg, en sådan organisation skall följa, jag är endast viss på att det med god vilja kan försiggå utan att vare sig den humanistiska eller den reala bildningen härpå skola blifva lidande, och min fullkomliga öfvertygelse är, att det allmänna medvetandet i vårt land skall känna sig tillfredställt om den föreslagna förändringen blifver genomförd.

På dessa skäl tillåter jag mig yrka bifall till utskottets förslag.

Herr Sæve: Då debatten redan pågått i ett par timmar och flera talare anmält sig, skall jag vara helt kort vid angifvande af skälen för mitt votum, hvilket jag kommer att afgifva för det tillfälliga utskottets skrifvelseförslag. Jag afgifver detta mitt votum hufvudsakligen, emedan jag är öfvertygad om, att, derest den ifrågasatta reformen kommer till stånd, man derigenom för våra läroverk väsentligen underlättar en af de största svårigheter, hvarmed de hafva att kämpa för att kunna lösa deras dubbla uppgift att såväl meddela allmänt medborgerlig bildning som att bereda för inträde vid universiteten eller de högre fackskolorna.

I likhet med den siste talaren är äfven jag öfvertygad om att inom vidsträckt lager inom vårt land finnes en bestämd opinion till förmån för den föreslagna reformen. Denna fråga har sedan många år tillbaka utförligt diskuterats inom kamrarna, å läraremöten samt inom pressen, så att nog har man haft tid att sätta sig in i densamma. Opinionsen har emellertid vunnit tillslutning från skilda håll men först och främst ifrån det stora antalet målsmän för de $\frac{3}{4}$ af de allmänna läroverkens ungdom, hvilka ej gå fram till studentexamen utan direkt ut till det praktiska lifvet, och för hvilka det är afsynnerlig vigt, att de erhålla en efter deras behof afpassad bildning. Men äfven lärarecorpsen har på ett af sina sista allmänna möten, det i Karlstad år 1896, uttalat sig för en praktisk avslutningskurs.

Den siste talaren har framhållit för oss lärarnes aflöningsfråga, men jag anhåller att få betona att, då elementarlärarna debatterade frågan om en avslutningskurs, lönefrågan i detta sammanhang, mig veterligen, icke berördes. Frågan om den praktiska avslutningskursen och om den organisation af läroverken, som dermed måste ställas i samband, ansågs vara af den stora betydelse för deras verksamhet, att deras egen aflöningsfråga sköts åt sidan. Men deruti gifver jag den siste ärade talaren rätt, att lärarne vid mångfaldiga tillfällen framhållit lönefrågan äfvensom läroverkens och lärarecorpsens behof utaf att de många extra ordinarie lärareplatserna vid våra skolor blefve ställda på ordinarie stat. Och förr än organisationen af läroverken blifver definitivt afgjord kunna t. ex. de treklassiga läroverken icke få sin ställning bestämd och förr kunna icke heller de många lärare, som nu äro bundna vid dem, få sin osäkra, extra ordinarie ställning utbytt mot en ordinarie.

*Om särskild
afgångsexamen
för vissa
lärjungar vid
allmänna
läroverk.
(Forts)*

Det har varit af ganska stort intresse att se de svar, som respektive myndigheter och föreningar afgifvit på de frågor, angående hvilka de tillfälliga utskotten begärt deras yttranden med afseende å den här föreslagna praktiska afslutningsexamen med ty åtföljande kurser. Att en fabriks- och handtverksförening eller en nämnd för handel och sjöfart skall hafva synnerligt intresse af reformen, det är för mig en klar och tydlig sak, likasom ock att deras svar skola afgifvas i öfverensstämmelse dermed, och jag är fullkomligt öfvertygad om, att till hvilka handelsnämnder eller industriidkareföreningar i vårt land, man än i denna fråga adresserade sig, skulle svaren komma att gå i samma riktning. Ty handelns och industriens män de veta mer än väl, att det med hänsyn till de respektive yrkenas uppsving är synnerligen önskvärdt, att de blifvande industriidkarne och köpmännen blifva uppfostrade speciellt med hänsyn till deras blifvande verksamhet i det praktiska lifvet.

Söker jag generalisera hvad embetsverken yttrat, så blifver mitt omdöme det, att deras yttranden i allmänhet gått ut på att förorda den praktiska afslutningsexamen, under förutsättning att aspiranterna till verken i fråga sättas i tillfälle att kunna få vidare utbildning genom de speciella kurser, som de respektive verken antingen sjelfva redan hafva anordnat eller också framdeles komma att anordna. Ett par verk hafva ställt sig afvisande, nemligen tullverket och domänstyrelsen. Deras afvisande hållning skulle dock kunna underkastas en kritik. Jag vågar icke uttala någon bestämd uppfattning för min del, buru denna kritik skulle utfalla, men jag skulle nästan tro att det blefve till större fördel för tullverket, om aspiranterna till verket fått en föregående utbildning, sådan som denna afslutningskurs afser att gifva, kompletterad med en kurs i en handelsskola eller kanske rent af i en kryddbod för att lära sig att bedöma varuvärden, än om de kunna uppvisa en maturitetsexamen med några rapsodier af Homeros eller några böcker af Xenophon. Hvad domänstyrelsen beträffar, så afstyrker den denna examen på den grund att insigtorna i vissa ämnen — matematik, fysik och kemi — icke skulle räcka. Ja, det är ju naturligt; men att på den grund afstyrka en så beskaffad examen, att för inträde i skogsstaten i ett eller annat ämne en realstudents insigter fordras, anser jag icke vara fullt riktigt, ty man kan häremot invända, att om blott i de flesta ämnena kunskaperna räcka till, så kan hvad som fattas kompletteras. Sådan komplettering begagnas ju redan för inträde på många områden, det känna vi väl, som äro anställda vid läroverken, och som vanligen få besväret att anordna den.

Det är så här i vårt land, att man sätter ett ofantligt värde på hvad som är officiellt, och hvad en examen beträffar, så tycker man i öfverensstämmelse härmed icke, att den har något egentligt värde, så framt den icke medför kompetens för inträde i statens tjänst. Det är därför af mycket stor betydelse, att den examen, som här är ifrågasatt verkligen berättigar till inträde i statens tjänst. Derigenom får examen det anseende hos allmänheten, som för densamma är outhärligt. Men blir den såsom vi hoppas väl ordnad, skall den kunna medföra en annan frukt än den att blifva afslutningen på en praktisk

bildningslinie, den skulle möjligen kunna verka en nedsättning i fordringarna i de högre examina. Nationalekonomerna bruka säga, att i de länder, der myntenheten är hög, har penningen ett relativt lågt värde i förhållande till penningvärdet i de länder, der myntenheten är låg. Jag tror, att detsamma kan sägas med afseende å examina. Examensenheten hos oss är nu studentexamen, som dock tarfvar en ålder af 18, 19 à 20 år. Denna examensenhet är, vill jag säga, väl hög, på grund hvaraf också värdet på högre examina blir relativt lågt. Anordnar man nu hos oss en lägsta examen i form af en praktisk bildningsexamen så tror jag, att det icke är ett allt för djerft antagande, att den kommer att utöfva ett reglerande inflytande äfven uppåt, och att den sålunda i sin mån skall bidraga till sänkande af de allt för stora och allmänt öfverklagade examensfordringarne. Detta är en ny synpunkt, som kanhända förtjenar att beaktas. Jag tror icke, att det finnes något land i Europa, der examensfordringarne äro så kolossalt stora som hos oss, der man vid universiteten för en doktorsgrad, hvilken i Tyskland kräfver fyra år, förutsätter en studiekurs på till och med tio à tolf år, såsom vi för en tid sedan hörde herr Almén uppgifva beträffande den medicinska graden.

Utskottet har med mycket len hand berört den egentliga organisationsfrågan. Det har icke ingått i närmare pröfning af allt hvad motionären i sin motivering har framhållit, och jag håller utskottet räkning derför. Men det är alldeles gifvet, att man icke kan bilda sig något slutligt omdöme i hufvudfrågan utan att på samma gång också för sig sjelf uppställa frågan om läroverkens organisation. Det är alldeles gifvet, att denna fråga står i sammanhang med den om läroverkens tudelning i en nederskola och en gymnasialafdelning och den om nederskolans enhetliga organisation. Men vill man denna enhetliga organisation, så blir det en nödvändighet att taga bort skiljaktigheten i nederskolan mellan latin- och reallinien, d. v. s. man måste fastslå en enda linie, som då naturligtvis blir den reala linien.

Vi äro härmed inne på sjelfva latinfrågan och i den måste hvar och en af oss hafva sin ställning klar, innan man fattar beslutet i hufvudfrågan. För min del tår jag öppet erkänna, att jag i det längsta varit tveksam, om det skulle vara klokt och rådligt att våga taga ut språnget, d. v. s. att flytta upp latinet till sjettede klassens nedre afdelning. Ännu så sent som 1896 i det tillfälliga utskott, som kamraren tillsatt för skolfrågans behandling och i hvilket jag hade äran vara ledamot, drog jag mig för att tillstyrka det språnget. Nu hafva mina betänkligheter i väsentlig mån bortfallit, icke minst på grund af de intryck, jag fått under samtal med lärare i latin och grekiska vid våra läroverk, ty flera af dem hafva börjat få den uppfattning, att, om en minskning af lärjungeantalet på latinlinien komme att blifva en följd af den anordning, hvarom nu är fråga, och de således finge att göra med väsentligt reducerade latinklasser, bestående, såsom det vore att antaga, af ynglingar, som hade för afsigt att allvarligt fullfölja sina studier på den klassiska vägen, så skulle de kunna komma till ett så godt resultat i sin undervisning, att de skulle anse sig

*Om särskild
afgångsexamen
för vissa
lärjungar vid
allmänna
läroverk.
(Forts.)*

*Om särskild
afgångsexam-
en för vissa
lärjungar vid
allmänna
läroverk.
(Forts.)*

hafva återvunnit hvad som förlorats derigenom, att latinet börjat ett par år senare. Det är möjligt, att de misstaga sig derutinnan; men om de misstaga sig och ett sänkande af insigterna i latin och grekiska skulle blifva en följd af denna förändring, hvilket dock icke är bevisadt och icke behöfver ske, om regeringen, hvilken det tillkommer att göra den blifvande timfördelningen för latinet och grekiskan, låter dessa båda språk ingå i de högre klasserna med det större antal timmar, som för dem kan vara erforderligt — om, säger jag, det oaktadt, insigterna i latin och grekiska komma att sjunka, så tror jag dock, att vi, för att vinna de stora fördelar, som afse de tre fjerdedelarnes intressen, det praktiska lifvets, handelns och näringarnes intressen, få taga denna förlust. Vi få då trösta oss dermed, att latinets ställning i våra dagar icke är densamma, som den var på renässansens och humanismens tider, icke ens densamma som i vår ungdom, när vi började med den latinska grammatikan. Herr Wennerberg nämnde nyss, att han började sina språkstudier med latinet. Ja, det kan han säga, som är en af de äldste af oss på detta rum. Men för de fleste bland oss andre är det nog icke så, att vi började våra språkstudier med latinet, utan vi började med ett af de moderna språken såsom det grundläggande. Det skulle förvåna mig mycket, om erfarenheten en gång skulle motsäga min förmodan, att om latinstudiet uppskjutes till sjette klassens nedre afdelning, detta studium skall i högsta grad befordras af läsningen i de fem föregående lägre klasserna af tyska språket och af svensk satslära samt af inlärandet i fjerde och femte klasserna af en mängd engelska och franska glosor af rent romansk rot. Det är emellertid möjligt, att insigterna i latin och med dem också de i grekiskan skola komma att sjunka. Vi få då taga detta med lugn och söka trösta oss dermed, att om våra skolynglingar få svagare insigter i de språk, hvarpå Cicero höll sina berömda tal på Roms forum, och Xenophon upptecknade berättelsen om de tiotusendes återtåg, hvilket för visso blir en förlust, de dock komma att beredas den vinsten, att deras insigter blifva större i de språk, hvarpå Europas och Amerikas kulturfolk i det tjugonde seklet uppehålla sina idéförbindelser.

Herr Sandberg: Då jag låtit anteckna mig såsom reservant mot utskottets hemställan, utan att angifva några skäl, hvarför jag så handlat, anser jag det vara min skyldighet att taga till ordet i detta ledsamma ämne.

Förnämsta källan till all den oro, alla de mer eller mindre omogna ändringar och förslag till ändringar, som under de sista femtio åren framkommit på läroverksfrågans område, är enligt mitt förmenande att söka i 1849 års olyckliga cirkulär, hvarigenom gymnasium och trivialskola, lärdomsskola och apologistkola sammanslogos till ett enda läroverk. Vid denna tid år 1849, voro de gamla läroverken stadda i ett glädjande framåtskridande från det förfall, hvari de åtminstone till viss grad råkat. Bättre lärometoder, bättre läroböcker hade blifvit införda, och för min del har jag större förtroende till reformer, som komma inifrån, än till sådana, som skola ske genom utifrån kommande

föreskrifter. Hvad som då varit af nöden, det hade varit att upphjelpa de apologistskolor, som då funnos, och inrätta flera sådana för att meddela den så högt prisade s. k. allmänt medborgerliga bildningen. När nu denna motion först kom i min hand, var det, som mest tilltalade mig, att jag återfann den gamla skillnaden mellan gymnasium och skola. Men när jag närmare började granska motionen, hvad fann jag? Jo, i stället för den olyckliga dualism, som vår nuvarande läroverksstadga innehåller, att "läroverken hafva till ändamål så väl att utöfver omfånget för folkskolans verksamhet meddela medborgerlig bildning som ock att grundlägga de vetenskapliga insigter, hvilka vid universitetet eller högre tillämpningsskola vidare utbildas", hvilken olyckliga dualism här borttagits, hade man infört, att de fem lägre klasserna endast skulle vara förberedande klasser för en afslutnings-examen och icke uträtta någonting för fortsatta vetenskapliga studier. Det säger ju motionären sjelf, när han talar om tudelningen. Han säger: "den lägre afdelningen, det allmänna läroverket, skulle nemligen vara en skola för barna- och öfvergångsåldern (9—15 år) och afse meddelandet af allmän medborgerlig bildning till det kunskapsmått utöfver folkskolans, som lämpade sig för ifrågavarande stadium och ansågs nödigt för det praktiska lifvets behof." Han talar icke ett ord om, att denna lägre afdelning, som skulle utgöras af de fem lägre klasserna, skulle på något sätt bereda till fortsatta studier. Deremot har utskottets pluralitet yttrat sig på annat sätt. Den säger: Den farhåga, som uttalats, att den nya afslutningsklassen skulle komma att återverka ofördelaktigt på hela nederskolan i så måtto, att efter dess upprättande undervisningen i de fem lägre klasserna skulle komma att ensidigt bedrifvas i riktning af att utgöra en förberedelse för det praktiska lifvets värf och grundläggningen för de vetenskapliga studierna bli försummad, anser utskottet icke vara befogad, utan tror fastmer, att undervisningen på det lägre stadiet både kan och bör ordnas så, att den gagnar såväl dem, som skola egna sig åt fortsatta studier, som dem, hvilka ämna utgå i det praktiska lifvet. Der hafva vi ju den gamla dualismen från § 1 i gällande läroverksstadga! Vore denna utskottets mening riktig, så vore den ju ett starkt stöd för den åsigten, att folkskolan bör göras till bottenskola för läroverket, så att lärjungarne i folkskolan skulle beredas till inträde i de allmänna läroverken, en åsigt, som jag icke kan dela. Ty jag tror — och med mig många andra — att folkskolans ändamål och de allmänna läroverkens ändamål äro olika. Men kan detta gå för sig, så hvarför icke?

Den här afslutningsklassen, som nu föreslås, kan nog vara i viss mån gagnelig — det vill jag icke bestrida — dock ingalunda i så hög grad, som här påstås. Alltsammans synes mig innebära ett bevis på den gamla satsen: vi svenskar äro ett trögt folk, fullt af hetsigheter. Det är icke nog med att utskottet tillstyrker en skrivelse till Kongl. Maj:t med begäran om ofördröjligt inrättande af *en* sådan afslutningsklass. Nej, allt skall gå med fart: innan man vet, huru de der afslutningsklasserna skola taga sig ut, skola sådana inrättas vid rikets *alla* läroverk. Att de komma att kosta hundratusentals kronor, lönar sig naturligtvis icke att tala om i vår tid, då man aldrig rör sig med

*Om särskild
afgångsexamen
för vissa
lärjungar vid
allmänna
läroverk.
(Forts.)*

*Om särskild
afgångsexamen
för vissa
lärjungar vid
allmänna
läroverk.
(Forts.)*

mindre siffror än millioner. Hvar skall man finna lärare, som kunna undervisa i bokföring? Jag fruktar, att för det ändamålet måste man först inrätta skolor, der lärarne få lära sig detta ämne. Men då kan det hända, att de, som kunna undervisa i bokföring, icke kunna undervisa i andra ämnen.

Jag vill icke framställa något yrkande, men jag hoppas, att andra, som äro mera begåfvade än jag, skola hitta på någon utväg för att befria oss från olyckan att bifalla utskottets förslag.

Herr Törneblad: Den sista ärade talaren sade, att han hoppades, att en eller annan i kammaren skulle hitta på något, hvarigenom man kunde befrias från olyckan att bifalla utskottets förslag. Jag skall då börja med att säga, att jag för min del betraktar det icke som en olycka, om förslaget bifalles. Jag har åtskilliga erinringar och tvifvelsmål att framställa, framför allt mot motiveringen, och jag skulle helst hafva önskat klämman något annorlunda. Men min hufvuduppgift är att fästa uppmärksamheten på åtskilligt, som vid bedömandet af denna så svåra och viktiga fråga icke gerna får lemnas obeaktadt och som kanske icke har varit tillräckligt framhållet af utskottet och ännu mindre af motionären.

Att det under åtskilliga år rådt en viss och ganska allmänt utbredd opinion om att en medborgerlig afslutningskurs med ty åtföljande examen borde inrättas ungefär vid skolans midtpunkt eller litet längre upp, det vill jag icke bestrida; det är så. Denna opinion har ganska bestämdt uttalat sig för afslutningskurs och för examen. Men det är så lätt, ja, till och med gifvet, att i fråga om en opinion, som blickar mot ett mål, hvilket hägrar framför såsom något stort och önskvärdt, man mera ser på det hägrande målet än på de medel, som skola föra dit, medel som kunna föranleda svårigheter på andra håll. Jag klandrar icke detta; det är helt naturligt. Men det skulle vara att klandra, om den, som gjort sig någorlunda förtrogen med saken, dolde sina betänkligheter, när frågan är på det förberedande stadiet och när den skall behandlas af regeringen för att komma tillbaka i sammanhang med det förslag till organisation af läroverken, hvilket man länge emotsett och som äfven, enligt mitt förmenande, är nödvändigt för lösningen af frågan om lönerregleringen och ordnandet af staten för de ordinarie och extra lärarne.

Jag ber då att först och främst få nämna, att såsom ett mycket starkt motiv för en anordning i det syfte, som här ifrågasatts, har blifvit anfördt af en talare här bredvid, att det är blott ungefär en fjerdedel af de i första klassen inkomna lärjungarne, som genomgå läroverket, medan de öfriga tre fjerdedelarne gå ut tidigare. Nu är detta, hvad siffrorna angår, riktigt, men det skall då blifva uppgiften att söka ordna förhållandena på ett sådant sätt, att — om icke alla tre fjerdedelarne — åtminstone så många som möjligt draga fördel af det nya systemet och full fördel deraf. Jag vill då anmärka, att om man skall försöka att samla afgangen af lärjungarne till omkring sjetten nedre klassen, så är lockelsen af kompetens till statsanställning alldeles nödvändig, och jag är i det afseendet utskottet tacksam för att utskottet har gjort sig den mödan att söka inhemta tillräckliga

upplysningar. Men hvad jag betvivlar och hvad jag tror, att herrarne litet hvar komma att hafva sina tvifvelsmål om, det är, om målet kan vinnas annat än delvis. Ser man nemligen på afgangsstatistiken både från 1880-talet och från 1890-talet, så visar det sig, att afgangen visserligen icke har varit störst i sjette klassen — och det undrar jag alls icke på under de förhållanden, som nu råda —, men att den har varit ganska stark i alla klasserna ända nedifrån den första upp till sjette nedre, beroende derpå, att ekonomiska förhållanden ofta hafva föranlett föräldrarna att taga sina barn från läroverken. Att svårigheter inom läroverket också hafva varit bidragande orsaker, många andra att förtiga, kan ju icke förnekas — jag frånräknar då naturligtvis alla lärjungar, som lemnat den ena eller andra klassen för att öfvergå till annat offentligt läroverk likasom de döda. Dessa siffror visa ett fallande af afgangen i allmänhet, men ett stigande af afgangen vid den femte realklassen, hvilken just är afsedd att utgöra ett slags avslutningsstadium för de lägre fem realklasserna. Detta synes häntyda derpå, att den avslutningskurs, som har meddelats i den femte realklassen, icke har varit så förkastlig, som man skulle kunna antaga, utan att den har haft sin betydelse för de lärjungars skolgång, som der lemnat skolan, så att de kunnat finna med sin fördel förenligt, att efter inbemtande af ett någorlunda avslutadt kunskapsmått gå ut i det praktiska lifvet eller till specialskolorna.

Sedan jag fästat uppmärksamheten på dessa förhållanden, som jag mycket lätt kan styrka med siffror, vill jag öfvergå till behandlingen af myndigheternas svar och yttranden i anledning af framställda frågor. Af dessa svar och yttranden framgår dels att *specialkurser* i allmänhet synas vara nödvändiga och dels att dessa specialkurser böra blifva något utvidgade i den mån som skolbildningen blir mindre fullständig. Nå, sådant är ju ganska naturligt, och jag ser för min del alls ingen olycka i inrättandet af praktiska specialkurser. Tvärtom tror jag, att i det afseendet den nu föreliggande utredningen har bragt en viss klarhet i bedömandet af de anspråk, som böra ställas på den praktiska skolbildningen. Ty ingen skolbildning på det ena eller andra stadiet, avslutad med en mer eller mindre rigorös examen, kan tillfredsställa de mångskiftande fordringarna på dem, som gå öfver till anställning i praktiska statsvärf eller till det allmänna praktiska lifvet. Den kan det icke, och skall den försöka det, så skulle den icke blott misslyckas i det syftet, utan den skulle, hvad värre är, skada ett annat ändamål ännu mera. Jag behöfver i det afseendet icke göra annat än uppläsa hvad som i det förtjenstfulla komitébetänkandet, som är afgifvet inom nya elementarskolan, står om denna sak. Det heter der på sid. 7: "om man tager i betraktande den stora mångfald af näringsgrenar, som finnas, och besinnar, att hvarje lefnadsbana fordrar sina speciella kunskaper och färdigheter, så inser man lätteligen orimligheten i den fordran, att de allmänna läroverken skulle *fullbilda* sina lärjungar för hvilket lefnadskall det än må vara. En i sådan mening *praktisk* undervisning kan skolan icke prestera, och gifver man ordet *praktisk* denna innebörd, då får skolan finna sig vid att hennes undervisning alltid förblir *opraktisk*." Det är fullt riktigt och sanna ord, som icke nog

*Om särskild
afgångsexamen
för vissa
lärjungar vid
allmänna
läroverk.
(Forts.)*

Om särskild
afgångsexam-
en för vissa
tärjungar vid
allmänna
läroverk.
(Forts.)

kunna beaktas, då man hör så ofta framställas anspråk på att skolan skall lemna sina alumner färdigbildade för den ena eller den andra verksamheten.

Men af myndigheternas yttranden framgår också en annan sak, och äfven den — jag tror att kammarens ledamöter utan vidare skola gifva mig rätt — har sin stora betydelse för ynglingens anställning och blifvande verksamhet. Det är den *ålder*, vid hvilken han öfvergår från skolan till sitt kall. Denna ålder och den derpå beroende mogenhet, som kan medfölja, äro olika hos olika personer, men den högre åldern medför dock alltid något högre grad af mogenhet — undantagen kunna väl knappt räknas — och 15- å 16-års ynglingarne eller 14- å 15-års ynglingarne i läroverken — lyckligtvis har åldern benägenhet att sjunka så att de blifva yngre i klasserna — äro, äfven med den blifvande specialkursen, icke alltid lämpade att genast inträda i utöfvandet af de statsvärf, som dem kunna anförtros. Det kan blifva en mellantid, som har sina svårigheter, hvilka också hafva antydts af en myndighet. Hvad det rent praktiska lifvet i alla dess olika bestyr beträffar, har jag hört olika fordringar uppställas; somliga vilja, att ynglingarna skola hafva tillgodogjort sig en viss bildning vid en viss ålder ungefär, andra återigen mena, att det är nästan bättre att taga emot dem litet förr och öfva in dem i det speciella yrket från början. Det kan ju vara olika tycke och smak. Om man nu säger, att det är ganska många, som kunna begagna sig af den tillämnade afslutningskursen, så är jag den första att erkänna detta. Jag tror, att det kan blifva ganska många; men hvad jag vill för min del nedlägga en bestämd protest emot, är utskottets jemförelse mellan denna delning i läroverken och den gamla delningen mellan skola och gymnasium. För det första kommer här icke gymnasium att ansluta sig *omedelbart* till den föregående skolbildningen, såsom fallet var då. Ty läroverksstadgan af år 1820 skilde med bestämdhet mellan apologist-skolan och lärdomsskolan. Lärdomsskolan skulle vara en förberedelse för gymnasium, apologistskolan var inrättad för att meddela "allmän medborgerlig bildning", såsom det uttryckligen står i skolstadgans första paragraf. Således: hela den förbildning, som ynglingarne fingo i lärdomsskolan, syftade, vare sig med rätt eller orätt, men faktiskt, till att förbereda för gymnasium, och just därför kunde gymnasiets verksamhet utveckla sig annorlunda än verksamheten i skolan, emedan den var byggd på en god och väl lagd, kanske alltför solidt uppförd grund. Huruvida för öfrigt verksamheten inom gymnasium, framför allt den undervisande verksamheten med föredrag och dylikt, var så fruktbarande, som man nu tyckes vilja göra den, lemna jag derhän. Åtminstone äro mina minnen från min första studenttid och bekantskap med gymnasielifvet och de traditioner derifrån, som bibehållit sig långt in på 1850-, ja, till och med 1860-talet, icke af sådant slag, att jag skulle vilja utan vidare underskrifva, att så varit fallet. Men jag vill fästa uppmärksamheten derpå, att, när ynglingen kom från gymnasium till akademien, han var i medeltal — kan man väl säga — 20 å 21 år. Det fans nog de, som kommo till akademien förr, men det fans också sådana, som kommo dit senare. Ynglingarne voro naturligtvis då mera mogna för sjelfständiga studier, ehuru det måste

erkännas, att en del af de så kallade mogna gymnasisterna icke ens då voro mogue, när de skrapat ihop sina tolf betyg i graden, kanske med hjälp af några lättköpta "cum laude" i några få ämnen. Man skall icke se dessa förhållanden i ljuset af ett försvunnet lika som med vissa hos Homerus omtalade hjeltar, hvilka påstodos hafva kunnat lyfta fyra, fem gånger så mycket som dåtidens menniskor, utan vi böra se dem, sådana de voro.

Hvad nu vidare angår tillfället till valfrihet mellan tre olika linier skulle tidpunkten för valet vara den, då femte klassen genomgåts. De svårigheter, som varit förenade med valet efter genomgående af tredje klassen — svårigheter hafva dervid gjort sig gällande, derom är icke något tvifvel — skulle nu uppskjutas till femte klassens slut. Valet blefve derigenom lättare, men det skulle blifva ett val mellan tre olika riktningar i stället för två, som det varit förut.

Nu är den viktigaste frågan: är det möjligt att, såsom utskottet antyder, göra undervisningen på det högre stadiet med den förbildning, som är afsedd att lemnas, på en gång så effektiv, att alla fordringar kunna uppfyllas, och så utbildande lärjungens själfverksamhet, att det lägges den bästa grund för fortsättning vid specialskola? Utskottet säger, att utskottet derom har de bästa förhoppningar, emedan man skulle kunna lemna lärjungarne något större frihet i deras studier och mera öfva dem i själfverksamhet, Ja, större frihet i deras studier kan man lemna dem äfven efter nuvarande förhållanden, om man beslutar sig för, hvad som understundom varit ifrågasatt, att införa kompensationsystemet i större utsträckning i sammanhang med mogenhetsexamen, så att större kunskaper i ett ämne skulle i högre grad än nu equivälara mindre kunskaper i ett annat. Det har icke saknats ansatser dertill, men systemet skulle kunna vidare utvecklas. Hvad själfverksamheten åter angår, kan man icke under några förhållanden som helst fordra en större sådan i de öfre klasserna, om icke den föregående undervisningen har till syfte att steg för steg, grad för grad utbilda möjligheten till själfverksamhet, namligen välförståendes lämpad efter hvarje särskild ålders fattningsgåfva och möjlighet till ansträngning. Nu har det sagts, att undervisningen skulle blifva hufvudsakligen *praktisk*. Och en praktisk undervisning är jag den förste, som gillar, men icke praktisk i den mening, att den skall framför allt gå ut på bibringande af ett visst kunskapsmått, men försumma uppfostran just till själfverksamhet. Detta kan lätteligen inträffa, om man alltför mycket har i sigte målet vid skolans midt och lemnar det andra såsom något långt bort varande mera ur tankarna.

Särskildt har det här talats om språkundervisningen. Undervisning i andra språk skulle ersätta latinstudiet de år, då andra språk i stället studerades. Men om nu denna språkundervisning går alltmera i riktning af det nya, i syftning af det s. k. "quousque tandem" — jag ber om ursäkt, att jag begagnar ett latinskt uttryck, men jag rår ej för det: det är verkliga systemets namn; och det är ej jag, som uppfunnit det —, är jag rädd för, att den vinst, som latinstudiet i de högre klasserna skulle komma att hafva deraf, blefve ganska ringa. Och hvad jag med säkerhet kan förutse är, att trångslen

Om särskild
afgångsexamen
för vissa
lärjungar vid
allmänna
läroverk.
(Forts.)

*Om särskild
afgångsexamen
för vissa
allmänna
läroverk.
(Forts.)*

mellan å ena sidan latinets och grekiskan eller för dem, som ej läsa grekiska, blott latinets samt å andra sidan franskan och de andra ämnen, som hafva fullt berättigande, skulle blifva så stor och fordringarna på dem, som ej lemnade skolan i förtid, — detta hörde vi nyss af en talare här bredvid — ställas så högt, att hvad som vunnes på ena sidan förlorades på den andra. Herrarne hörde nyss en kammarledamots från Vermland framställning om, huruledes de, som gingo kvar i ytterligare fyra klasser, skulle få lära sig latinets så bra. Hvarför? jo, emedan det skulle ställas större fordringar både på arbetet och förmågan. Detta blefve den gifna följden. — Jag hade ej tänkt tala mycket om latinets. Men jag blef särskildt uppkallad dertill af hvad den nyssnämnda talaren anförde.

Jag vill vidare påstå, att realliniens språkliga och humanistiska ämnen börjat träda fram mera och mera jemte matematiken. Och skulle man med afseende å förbildningen i de nedre klasserna ställa det så, som man tänkt sig, komme undervisningen att lida ganska betydligt. Särskildt vore uppflyttningen af franskan, hvilken varit framstäld såsom en nödvändighet — jag vill för min del ej yttra mig om denna är ovilkorlig — ganska betänkelig. Det har sagts, att det är svårt att låta franskan inträda så snart efter engelskan. Detta är sant. Men den får ej inträda för sent, särskildt med anledning deraf, att prononciationen bibringas bättre vid tidigare år. Detta framhålls i våra dagar såsom något af vikt — som jag tror, icke utan skäl. Den, som lemnar femte klassens reallinie med någon kunskap i franskan, har ungefär hvad som behöfves, för att de postala och telegrafiska specialkurserna skola kunna bygga på den lagda grunden. Men kanhända saken skulle kunna ordnas på annat sätt. När man läser båda utskottens betänkanden, tränger det sig på en, att det lätt kan komma att blifva ordnad så, som motionären tänkt sig. Jag för min del har emellertid det förtroende till Kongl. Maj:ts regering och till de myndigheter, som kunna komma att pröfva frågan, att jag är förvissad, att de skola taga den i mycket noggrant öfvervägande och beakta äfven de invändningar, som från den högre bildningens ståndpunkt kunna göras beträffande anordningen af nederskolan naturligtvis i syfte att förebygga, att den högre bildningen, den reala eller den klassiska, den real-matematiska, liksom den real-humanistisk-präktvetenskapliga, eller den klassiska, tager skada. Detta vill, tror jag, icke utskottet och ingen i denna kammare. Det är jag öfvertygad om. Det gäller blott att se till, *huru* det hela skall lämpligen ordnas. Det är vigten deraf jag velat framhålla. Likaså är jag fullt öfvertygad, att hvarken kammaren eller öfver hufvud någon vän af bildning kan vara med om, att den allmänt medborgerliga examen skulle få utöfva det inflytande på vår kultur i allmänhet, att den skulle i och för sig genom sin tillkomst sänka examensfordringarna. Jag erkänner mycket gerna, att i åtskilliga ämnen fordringarna kanske äro väl höga vid universitetet. Men jag vill icke, att tillkomsten af den nya linien skall nivellera bildningen nedåt, hvartill en tendens så många gånger gjort sig gällande. Jag skulle därför helst önska, att tillräckligt afseende kunde fästas vid den af herr Sjövall väckta motionen, som

dock ej föreligger här i kammaren. Regeringen har emellertid tillfälle att taga allting i öfvervägande, och se till, om man verkligen behöfver göra den fordran, som nu uppställes, uniform för alla fullständiga och femklassiga läroverk. Naturligtvis har jag intet yrkande i detta afseende att göra. Men jag tror, att det vore skäl att ej binda sig vid något, som i alla händelser icke blifvit försökt och hvars inverkan såväl på statstjensts skötande som på det praktiska lifvet man nu ser i förhoppningens rosenkimmer, medan det dock vid en närmare pröfning af verkligheten kan befinnas icke komma att hålla de löften, som det gifvit. Att man bör göra ett försök, tror jag vara riktigt.

Jag har således icke något särskildt att yrka. Jag skulle helst önska en liten förändring af klämman, men jag skall icke framställa något yrkande derpå.

Herr Nyström, Carl: Jag skulle vara något tveksam att här framföra mitt instämmande i motionen efter att hafva åhört och noggrant åhört och lagt på hjertat herr Wennerbergs anförande, om icke jag trodde, att i grund och botten den förändring, som motionären och utskottet påyrkat och hvilken äfven jag förordar, främjade herr Wennerbergs syften i och för vår nationella bildning. Såsom det nu är, måste jag tillkännagifva, att jag instämmer med motionären och utskottet, dock icke i klämman, som efter min tanke måste omgöras och i afseende å hvilken jag har anledning tro, att ett motiveradt yrkande skall framställas, som betydligt förbättrar dess nuvarande form.

Jag har för öfrigt, sedan jag sagt detta, endast att påminna, att förslaget ansluter sig till hvad jag yttrade i denna fråga år 1896, och att göra ett litet tillägg rörande de konsekvenser i det praktiska lifvet, till hvilka den föreslagna afslutningsexamen kommer att leda.

Jag ber alltså att få säga, dervid påminnande om hvad som här framfördes af mig redan år 1892 och något utförligare år 1896, att det fins ett slags prioritetsfråga härvidlag. Vi voro för nära 10 år sedan en liten grupp i Andra Kammaren, som började sysselsätta oss med skolärenden, och med stor tillfredsställelse se vi nu, att de resultat, till hvilka vi då kommo, äro nästan fullständigt återgifna i motionen. Afslutning i sjetten nedre klassen, skilnad mellan skola och gymnasium, gränsen dragen vid ynglingarnes konfirmations- och pubertetsålder, betänkligheten i att, som nu sker, alla pojkar från början inriktas på studentexamen och till följd deraf alltför stark tillströmning till studentexamen uppstår, se der tankar, som alla funnos redan i vårt program och hvilka vi, som då i Andra Kammaren sysselsatte oss med denna fråga — fyra eller fem personer — sedan dess hållit fast vid och för hvilka vi under mellantiden varit ifrigt verksamme. När vi beskrefvo den afslutning, som efter vårt program skulle ske med sjetten nedre klassen, använde vi en bild, som fortfarande är användbar. Från skolafslutningen i sjetten nedre klassen såsom centrum tänkte vi oss radier utgå åt olika håll till de flerfaldiga yrken, för utbildning i hvilka sex klassers skolstudier skulle vara grundläggande, ingenjörens, landtbrukarens, tandläkarens, veterinärens, sjömannens,

*Om särskild
afgångsexamen
för vissa
lärjungar vid
allmänna
läroverk
(Forts.)*

Om särskild
afgångsexamen
för vissa
lärjungar vid
allmänna
läroverk.
(Forts.)

apotekarens, m. fl. Radierna betecknade utsigterna för pojkarna, när de utginge från afslutningsklassen, och slutligen tänkte man sig en mycket stark och betydelsefull radie — gymnasium — betecknande förberedelserna för universitetsstudierna eller med andra ord studentexamen. Skillnaden mellan vårt program och det nu ifrågavarande är väl allenast den, att vi ville hafva afslutningen i sjuete nedre klassen, medan man nu vill inrätta en särskild liten afslutningsgren som fortfarande skulle tillhöra skolan, sluta sig till femte klassen och ersätta sjuete nedre. Detta efter all sannolikhet en förbättring i vårt program.

Nu kommer jag till den egentliga anledningen, hvarför jag begärde ordet. Låt om oss se till, hvilka praktiska konsekvenser skola inträda, och när denna reform är genomförd, d. v. s. hvad som skall ske med en lärjunge, som genomgår den nyskapade afslutningsklassen. Jag skall taga till exempel en 15 års pojke, som tänkt sig fortsätta på den tekniska banan, på ingenjörsbanan. Huru skall han utbildas efter motionärens och utskottets förslag? Jo, de hafva redan färdigt sitt program. Han skall genomgå en kurs och aflägga en examen, som utgör fortsättning och slut på afslutningsklassen inom skolan. Denna kurs och denna examen skola följa omedelbart efter sedan lärjungen utgått ur skolans afslutningsklass, enligt förslaget motsvarande sjuete nedre. Så har man tydligen tänkt sig saken. Det må nu vara, att den tillskarfvade kursen och examen blifva antingen mera mångsidiga — till likhet med ett teknologiskt institut i smått — eller mera specialiserade, är dock för utskottets framställning genomgående, att afslutningskursen sluter sig omedelbart till afslutningsklassen i skolan. Det kan icke betviflas, att det är nödigt att hafva en afslutningskurs. Ingen kan sätta i fråga, att pojken skall för all framtid lefva på de insigter han medfört från skolan utan att erhålla någon vidare undervisning. En pojke med sådan utbildning, som då kunnat förvärfvas, är ovanligt dåligt utrustad för det praktiska lifvets strid i våra dagar. Skall han kunna med framgång upptaga den striden, måste han få ytterligare undervisning. Men dermed är icke sagt att denna undervisning skall i alla fall komma i omedelbar fortsättning af afslutningsklassen i skolan. Det medgifves att i många fall, t. ex. i fråga om postkurs eller telegrafkurs, en sådan omedelbar fortsättning af skolstudium är på sin plats. Men därför bör man ej lemna ur sigte att för andra fall en vida bättre och fullständigare lösning af problemet kan formuleras så: först läroår i praktiken och sedan teoretisk afslutning. Härvid har man en god anvisning i erfarenheten från den anglosachsiska folkstammen. I sådana fall skulle regeln vara denna: Då pojken lemnar skolan, skall han ut i praktiska lifvet. Tiden närmast efter skolgången skall blifva pojkens första läroår. Det skall vara en sådan praktisk utbildning först och sedan en teoretisk afslutning. Den teoretiska afslutning, som då följer, skall blifva något helt annat än afslutningen efter utskottets förslag. Om den af mig anvisade anordningen har utskottet icke talat. Men säkert är, att det finnes en mängd yrken, för hvilka den skulle vara bäst passande. Den, som skall blifva bryggare, bör ingalunda studera och läsa på examen, då han kommer ur skolan, utan han skall först och främst ut i praktiken, alltså i detta fall taga

plats vid ett bryggeri. Och den, som vill egna sig åt textilindustrin, skall gifva sig in i ett väfveri. Den, som ämnar blifva sjöman, skall söka sig ombord på något fartyg. Sedan ynglingarne, hvar och en på sitt håll, gått sina läroår, två eller tre stycken, skulle de få komma tillbaka och genomgå en teoretisk afslutningskurs. Och, mine herrar, den skulle blifva af helt annan art än den, som sluter sig omedelbart till skolan. Den skulle blifva en afslutningskurs för *män*, som tillbragt två à tre år ute i det praktiska lifvet och nu vid kanske 22 års ålder komme tillbaka och ville hafva eu afslutande undervisning, hvar och en sådan, som bäst lämpade sig för honom, bryggaren i bakteriologien och de ämnen, som för öfrigt kunde hafva betydelse för hans yrke, textilmannen i alla de ämnen, som kunna tillämpas i hans industrigren o. s. v. Afslutningskursen bör vara en teoretisk afslutningskurs för män, som redan sett sig om i sitt yrke och samlat någon erfarenhet deri. De skulle i många fall begifva sig till denna afslutningskurs efter aftal med arbetsgifvare, till hvilka de vilja återvända bättre rustade än förut och som känna den betydelse afslutningskursen har för dem. De unga yrkesmännen skulle under sådana förhållanden icke behöfva söka platser utan beredvilligt återtagas af arbetsgifvarne äfven med den förhöjda lön, som motiveras af den högre utbildningen.

Man har rättighet att fordra, att äfven denna form af afslutning skall vinna afseende, när man tager itu med den ifrågavarande organisationen. Och jag begärde ordet för att fästa uppmärksamheten på, att en sådan kurs har i vissa fall gifna företräden framför en, som omedelbart sluter sig till skolan. Det är efter mitt förmenande ofantligt mycket värdefullare, om afslutningskursen blir en kurs för män, som pröfvat sig i sina yrken, än om den blir en kurs för pojkar, som ej rätt veta hvad de vilja. För öfrigt kan sägas, att redan nu hos oss sjömän och landtbrukare i många fall utbildas just så som ofvan beskrifves. Jag anser det högeligen önskligt, att frågan härom blir af vederbörande tillbörligt uppmärksammas, innan de inlåta sig på en reform.

Sedan jag nu sagt hvad jag velat framhålla, återkommer jag till hvad jag först sade, att jag i allt fall ansluter mig till motionen.

Jag ber också att till sist få upprepa några ord, som jag anförde här år 1896: "Slutsumman är, att våra barn förlora för mycken tid; de komma för sent in i yrkena, som skola blifva deras förvärfskällor. Vi hafva icke råd att hafva ämnessvenner på 26—30 år, som, då lifvet är så kort, dock vid den tiden icke börjat sin verksamhet och icke äro i stånd att bidraga till sin försörjning. Dertill har ingen nation råd, och icke heller vi."

Jag yrkar således bifall till motionen, instämmande i dess syfte, ehuru jag icke kan godkänna den form i hvilken dess kläm är affattad.

Herr Rodhe: Då jag genom kammarens förtroende erhöll uppdrag att deltaga i den förberedande behandlingen af föreliggande fråga, gick jag dertill med liflig känsla af uppgiftens svårighet; men också med lifligt intresse och med innerlig önskan, att det måtte lyckas utskottet att komma till ett resultat, hvarigenom ett bidrag skulle

*Om särskild
afgångsexu-
men för vissa
lärjungar vid
allmänna
läroverk.
(Forts.)*

*Om särskild
afgångsexamen
för vissa
kärjungar vid
allmänna
läroverk.
(Forts.)*

kunna lemnas till den svåra frågans lösning. Det resultat, hvartill man kommit, har tydligtvis icke kunnat vinnas, utan att der egt rum ett tillmötesgående och ett jemkande från de enskilde utskottsmedlemmarnes sida. Utan ett sådant tillmötesgående hade alltsammans gått i kras, och vi hade omöjligen kommit till ett något så när enigt slut. Jag kan icke underlåta att för detta tillmötesgående här offentligt uttala ett erkännande till mina kamrater i utskottet och särskildt till den ledamot deraf, som varit i besittning af den största sakkunskapen på detta område, men som icke gjort anspråk på, att hans kända åsigt i en detaljfråga skulle i utskottsbetänkandet få något speciellt uttryck. Det resultat, hvartill vi kommit, är ju icke synnerligen stort. Utskottet yrkar icke på tagande af ett stort steg till förändring af läroverkens organisation. Nej, är det i allmänhet farligt att taga stora steg på reformernas väg, är det väl så särskildt, när det gäller läroverken, hvilka måste förändras med den allra största varsamhet, derest man vill undgå att vålla skada och derest man icke skall nödgas att snart nog taga ett steg tillbaka igen. Det enda, som utskottet ansett sig för närvarande kunna förorda, är just hvad utskottet tillstyrkt. Men det är ett steg, som, om det blir beslutadt, efter utskottets förmenande tages i rätta riktningen och som kan åtföljas, när tiden blir mogen därför, af andra flera.

Att hvad utskottet föreslagit skulle vinna allas bifall, hafva vi ju aldrig kunnat vänta. Här hafva också redan framstälts flera anmärkningar mot utskottet. Jag ber att särskildt få vända mig mot den förste talaren. Han har nu med vanlig skicklighet och kraft svingat sina vapen — dock mot hvem? Med någon undran har man iakttagit, att han svingat dem företrädesvis mot motionären och icke mot utskottet. Då utskottet icke vill ställa sig ansvarigt för hvad motionären yttrat, skulle vi kunna anse oss fritagna från skyldighet att ingå i bemötande af de af herr Wennerberg framställda anmärkningarna. En del af dessa anmärkningar berör emellertid äfven utskottet, och jag skall därför bedja att få i största korthet upptaga några af dem.

Den ärade talaren tyckte, att den nuvarande organisationen är god. Ja, om tycke och smak kan ju ingen tvista. Den ene har en smak, den andre en annan. Vi hafva dock trott oss på sid. 11 hafva anfört goda skäl för den uppfattning, vi på samma sida uttalat, att den nuvarande organisationen icke är tillfredsställande, och jag inskränker mig till att hänvisa till dessa skäl. Märkligt nog har den ärade talaren, på samma gång han förklarar organisationen fullt tillfredsställande, likväl tillstyrkt förslaget om den nya afgångsexamen. Det tyckes ligga en liten motsägelse i hans yttrande i ena och andra riktningen. Han har också framburit åtskilliga argument mot anordnande af denna afslutningsexamen, hvars införande han dock tillstyrkt. Den skulle äsyfta att gifva en afrundning åt den s. k. medborgerliga bildning, hvars meddelande skulle vara uppgiften för undervisningen i skolans lägre afdelning. Men denna bildning, sade han, kan anses vara tillräckligt meddelad i de tre lägre klasserna ja, till och med i folkskolan. Han pekade, och han gjorde det med pathos, i riktning mot den sal, som är här bredvid, och frågade om icke de, som de

rådslå och besluta om landets angelägenheter, hafva medborgerlig bildning. Det vill visst ingen bestrida, men hvad som kan bestridas är, att de hafva förvärfvat denna bildning i folkskolan. Den har nog vunnits till det mesta, sedan de lemnat folkskolan, och hvar och en måste ju erkänna, att medborgerlig bildning kan förvärfvas genom egna studier. Men om man vill i skolan meddela en medborgerlig bildning, så håller jag före, att undervisningen bör utsträckas öfver tredje klassen, så att den fortgår till ungefär konfirmationsåldern till 5—6 klassen.

Den föreslagna afslutningsexamen skulle, säger man, utöfva ett allt för stort tryck nedåt, så att den skulle inverka ofördelaktigt på rederskolan och förrycka undervisningen, som i nederskolan blott skulle rigtas mot denna afslutningskurs. Jag får säga, att jag icke förstår, huru man åtminstone när det gäller skolans tre lägsta klasser skall kunna undervisa på olika sätt för olika examina, som ligga framför. Jag föreställer mig, att undervisningen i dessa klasser blir densamma, antingen man har den ena eller andra examen förestående.

Afslutningsexamen skulle utöfva ett tryck, menar man, och det lika starkt som det, hvilket nu förnimmes från studentexamen.

Jag vill medgifva, att studentexamen utöfvat ett tryck, ehuru jag tror att det har varit hufvudsakligen med afseende å kursfördelningen och gjort sig förnimbart egentligen först från fjerde klassen. Kan man nu icke hoppas att, om en afslutningsexamen i nedre sjetten blir anordnad, trycket blir likasom fördeladt från de båda examina och just derigenom undervisningen blir ledd in i rätt spår?

Under det man således å ena sidan vill göra alldeles för mycket af den tilltänkta afslutningsklassen, så har man också velat göra för litet af den. Man säger: den får inga lärjungar, de allra flesta komma att fortsätta uppåt, den kommer att vara till litet gagn och oändamålsenlig.

Ja, det är ju mycket svårt att förutsäga, huru en organisation skall komma att verka, hvilken ännu icke pröfvats. Men om den föreslagna examen kommer att åtföljas af en kompetens sådan man tänkt sig, icke är det väl då antagligt, att de lärjungar, som ämna egna sig åt praktiska värf, skola föredraga att sitta kvar tre år i skolan? Det torde väl icke bli fallet; anledning är väl snarare att tro, att det kommer att inträffa som utskottet väntat sig af denna examen.

Examen måste blifva, det kan icke undvikas, sade herr Wennerberg, rigorös. Men just mot en sådan behandling af examen har utskottet bestämdt reserverat sig, då det framhållit vigten af, att examen blir lämpad efter lärjungarnes uppfattningsförmåga.

Utskottet har i sin motivering fält det yttrandet, att abiturienterna voro mindre mogna nu än förr. Detta har af herr Wennerberg blifvit bestridt. De äro fullt ut lika mogna nu, sade han. Jag vill visst icke bestrida, att de numera besitta ett större mått af kunskaper, men om hos dem i allmänhet finnes den mogenhet, som fordras för själfständigt arbete vid universitetet, det tror jag man har anledning att betvifla.

Huru skall man hinna med allt, frågade herr Wennerberg vidare

*Om särskild
afgångsexamen
för vissa
lärjungar vid
allmänna
läroverk.
(Forts.)*

*Om särskild
afgångsexamen
för vissa
lärjungar vid
allmänna
läroverk.
(Forts.)*

under hänvisning till det nya, utskottet vill ha infördt i skolorna, en vidsträcktare undervisning i den nationella litteraturen, i historia o. s. v.? Vi hade dock icke tänkt oss, att antalet lektionstimmar skulle ökas, tvärtom att detta antal skulle minskas, att sålunda mera tillfälle skulle beredas lärjungarne i de högre klasserna till sjelfstudium; härigenom skulle både mera medhinnas och en lämpligare öfvergång beredas till det friare studiet vid universiteten.

Det kunde vara flera af de framställda anmärkningarne jag skulle vilja beröra, men jag inskränker mig till att till sist yttra några ord rörande den fråga, som är den ömtåligaste, när det gäller läroverkens organisation, jag menar frågan om latinets ställning. Äfven i afseende på denna fråga har utskottet fått uppbära klander från flera håll. Sådant kunde också spåras i herr Wennerbergs anförande, om det också icke blef skarpt uttaladt. Man förstod att han menade, att utskottet bort uttala sig kraftigare mot förslaget om latinets uppflyttning. Men derom har icke utskottet velat uttala sig bestämdt, det har endast velat referera olika yrkanden, och jag tror att de flesta af herrarne skola medgifva, att vi deri handlat visligt. För min del skulle jag icke vågat att rösta för en så ödesdiger åtgärd, som den, att i samtliga skolor flytta upp latinets till nedre sjetten klassen. Jag skulle deremot icke kunna anse det som en olycka om en sådan uppflyttning skedde vid en del läroverk.

Derigenom skulle tillfälle blifva beredt för alla att studera latin, om också för en del under en kortare tid. Jag håller före, att det är mer latinvänligt att förorda en sådan anordning, än att förorda, hvad som dock blifvit förordadt af de längst gående latinvännerna, nemligen att man skulle indraga en del af de nuvarande latinläroverken. Nej, låt dem få behålla latinets, som hafva det, men flytta upp latinets i en del läroverk. Då vinner man den stora ovärderliga förmånen att kunna pröfva båda systemen bredvid hvarandra, hvarigenom man kunde få en erfarenhet, som vi nu sakna.

Emellertid, huru den saken skall ordnas, det torde vi med förtroende kunna öfverlemna åt Kongl. Maj:t att utreda. Hvad som i dag begäres af Riksdagen är endast ett beslut om den s. k. afslutningsexamen, och om det beslutet synas vi alla kunna bli ense. Och om vi enas om ett sådant beslut, måtte det beslutet lända till gagn för vår dyra ungdom, till gagn för ett älskadt fosterland, och måtte det blifva utgångspunkten för ett arbete, hvarigenom läroverksfrågan, som så länge stått på dagordningen, erhåller en relativ lösning! Mätte så ske, och måtte vi snart få se, på Gustaf Adolfs gamla välsignelserika stiftelse en ny, frisk, fruktbarande gren växa fram!

Jag yrkar bifall till utskottets förslag.

Herr Billing: Också jag hade beredt mig på att i dag hålla ett längre tal, men det vilja herrarne nu icke höra på, och jag skall därför stryka ut det allra mesta. Jag skall stryka ut de pedagogiska undersökningarna; jag skall lika troget stryka ut alla uddar och pikar, som jag hade i beredskap mot motionären i synnerhet och utskottet delvis.

Två förberedande satser vill jag dock hafva antecknade i protokollet: *Den ena*, att jag anser, att man i allmänhet i pedagogiska diskussioner, gör våra läroverk mycket stor orätt. Ja, man spottar så länge på stenen, att den slutligen blifver våt. Jag tror, att det klander, som rigtas mot läroverken i de allra flesta fall är öfverdrifvet, och i många fall obefogadt.

Den andra anmärkningen är, att man gör sig för stora förhoppningar vid den föreslagna reformen. Så längre föräldrar äro föräldrar, skola de söka att få sina söner fram så långt som möjligt, åtminstone till studentexamen. Så länge föräldrar äro föräldrar kritisera de läroverken, när det icke går bra för pojkarne. Och så länge professorer äro professorer, komma de att säga, att de studenter, de mottaga, icke äro tillräckligt mogna.

Emellertid vilja vi nu ha reform, och det skola vi också försöka oss på. Svårigheterna ligga i att förena de två syftena, allmänt medborgerlig bildning, och vetenskaplig bildning; men det vill jag mycket starkt betona: De två syftena måste vi hålla fast vid. Vi måste hålla fast vid dem båda. Vi hafva icke rätt att kasta den ena öfver bord, lika litet som den andra. Vi måste hafva icke blott allmänt medborgerlig bildning, utan också vetenskaplig. Om den saken måste vi vara ense, men sedan tyckas vi börja vara mindre ense. Jag tycker dock, att vi icke behöfva företrädesvis strida, utan att vi i stället böra söka drifva fram hvad man kan vara ense om att det är godt.

Alla goda krafter böra förena sig derom. Så har motionären gjort sitt försök, och så har utskottet gjort sitt, och nu komma fram tre hufvudsakliga förslag, — ett om afslutningsexamen vid 6:e klassen, det andra om kompetens för dem, som aflägga denna afgangsexamen, och det tredje om återinrättandet af gymnasium, detta sista kanske klenast motiveradt i utskottsbetänkandet. Om de tre förslagen kunde vi vara ense alla. Jag åtminstone skall mycket gerna vara med om dem. Men om nu dessa tre saker, åtminstone de två första, skola befordra den allmänt medborgerliga bildningen, så framkomma mina farhågor: huru går det med de lärda skolorna, med grundläggningen till den vetenskapliga bildningen? Känna herrarne icke någon fruktan för dess framtid? Jo, det göra herrarne bestämdt, om herrarne tänka sig in i frågan. Utskottet har icke alldeles tillbakavisat denna fruktan, men det säger dock blott, att det icke tror, att det skall blifva så farligt.

Emellertid skall jag icke lockas in på att kritisera.

Med den utgångspunkt jag har, se herrarna, att jag icke har så mycket emot hufvudsaken i utskottets kläm, men jag har åtskilligt mot dess formulering. Först och främst anser jag det icke fullt riktigt, att det skulle beslutas "att Riksdagen måtte hos Kongl. Maj:t anhålla om utarbetande och framläggande inför Riksdagen af förslag till inrättande" etc.

Lagstiftningen angående undervisningsväsendet är Konungens prerogativ. Jag vill icke säga, att det är inkonstitutionellt, ett så starkt uttryck vill jag icke använda, men det är åtminstone icke fullt höfligt, att Riksdagen vill genom en anhållan liksom ålägga Kongl. Maj:t att fram-

Om särskild afgangsexamen för vissa lärjungar vid allmänna läroverk.
(Forts.)

Om särskild
afgångsexamen
för vissa
lärlingar vid
allmänna
läroverk.
(Forts.)

lägga ett förslag för Riksdagen om undervisningens anordnande. Ingen människa tviflar på att Kongl. Maj:t kommer att framlägga det för Riksdagen, äfven om Riksdagen icke skrifer. Det är så visst som något att Kongl. Maj:t gör det. Och om Kongl. Maj:t icke hade lust att göra det, blir han tvungen dertill, då det icke lär kunna komma fram ett förslag, som ej föranleder allehanda kostnader, för hvilkas bestridande måste af Riksdagen äskas anslag. Derför anser jag, att dessa ord gerna kunna strykas och af anförda skäl också böra strykas.

Så är det i klämman ett annat ord, som jag också anser bör strykas: ordet "rikets". Jag antager, att de fleste af herrarne icke ens fäst sig vid detta ord och anse, att det blir samma mening, om det ordet strykes eller kvarstår. Jag är böjd att tro, att utskottet sjelft icke tänkt så mycket på det uttrycket, ty det kan icke nekas att, när det uttrycket står der, kan det innebära en viss motsägelse mot sista stycket i utskottets betänkande. Står der "rikets fullständiga och femklassiga allmänna läroverk", så står der också, att Riksdagen skulle, såsom det nu kan ske, besluta, att den föreslagna afslutnings-examen skulle införas i *alla* fullständiga och femklassiga läroverk i riket. Om Riksdagen beslutar detta, hvad har då skett? Jag vet väl, att Kongl. Maj:t har magt att härutinnan ej fråga efter Riksdagens beslut, men om detta begäres, hvad har dock i verkligheten skett? Jo, Riksdagen har för sin del afskurit alla medlingsförsök, så vidt vi känna dem från utskottets betänkande. Ty utskottet talar i sin motivering blott om ett förmedlingsförslag, nemligen att man skulle göra försök endast vid vissa läroverk, men icke vid andra. I klämman deremot är det förmedlingsförslaget afklippt; och begär nu Riksdagen hvad som står i klämman, då har Riksdagen velat binda Kongl. Maj:t att göra de nya försöken vid alla dessa läroverk. Är detta icke utskottets mening, skall det innerligt glädja mig, men är det utskottets mening, hoppas jag att det icke håller så strängt derpå. Hvad innebär behållandet af ordet: "rikets"? Jo, att vi icke vilja tillåta Kongl. Maj:t, — så vidt vi kunna utöfva något tryck på Kongl. Maj:t — att anställa undersökning och utredning, huruvida det är nödvändigt och lämpligt att införa detta vid *alla* läroverken. Vi binda Kongl. Maj:ts pröfning och säga från början, att den ordning, som vi begära, skall införas vid alla läroverk. Om också den framtida sakkunniga pröfningen visade, att det vore bättre att icke införa den vid alla läroverken, utan blott vid sju åttondelar, till exempel, så hade Riksdagen dock sagt, att den vill, att försöket skall göras vid alla. Kan det vara riktigt och skäligt för Riksdagen att begära mera än att Kongl. Maj:t måtte utreda frågan om inrättande af en sådan afslutnings-examen och dervid undersöka, om den bör anordnas vid alla, eller en del, eller de flesta läroverken, flera eller färre af dem? Utskottet har velat vara och äfven i motiveringen varit tolerant, men i klämman är det, såvidt jag förstår, slut med toleransen, och intoleransen kommer fram mot alla, som icke äro a priori öfvertygade om lämpligheten att införa denna examen vid alla läroverken, intoleransen mot dem, som fasthålla en uppfattning, som i långliga tider ansetts vara ett pedagogiens

axiom. Jag hemställer om icke Första Kammaren i toleransens namn vill gifva alla vänner till den gamla ordningen det quietiv, som ligger i att icke utan utredning fastslås att de nya anordningarna skola vidtagas vid alla läroverken, om icke Första Kammaren vill låta Kongl. Maj:t fritt pröfva och utreda saken. I toleransens namn begär jag detta af Första Kammaren, och jag tviflar icke på att den bör gå in härpå, då här icke är fråga om att undanskjuta hvad vi alla önska, nemligen en *afslutningsexamen, kompetens* för dem, som genomgå denna afslutningsexamen, och *gymnasium*, utan blott derom, att Kongl. Maj:t skulle få göra utredningen fritt och icke vara bunden af den starka magt, som ligger i båda kamrarnes föreskrift, att dessa anordningar skola införas vid alla läroverken.

Här har sagts, att regeringen gerna skulle se utskottets förslag antaget, och att detta således icke skulle vara oangenämt för regeringen. Jag skall icke tala om, huruvida detta förslag må vara oangenämt, eller icke. Jag kan förstå, att det skulle kunna kännas angenämt, om Riksdagen toge på sitt ansvar att afgöra frågan; att det vore angenämt att hafva den afgjord redan nu, när sedan ett detaljeradt förslag skall framläggas. Men det finnes en större sak för regeringen än att på förhand veta, att ett förslag af Riksdagens kamrar bifalles, och den är, den må vara angenäm eller ej, att, i full frihet och obundet, fullständigt undersöka undervisningsfrågan.

På grund af hvad jag anfört och med liflig anhållan till Första Kammaren att vara med om det medlingsförslag, jag angifvit, och som jag tycker att man kunde äfven från utskottets sida godkänna, hemställer jag att Första Kammaren för sin del beslutar, att Riksdagen måtte hos Kongl. Maj:t anhålla om inrättande vid fullständiga och femklassiga allmänna läroverk af en under offentlig kontroll stäld och af viss kompetens åtföljd afgangsexamen för lärjungar, som vid 15—16-års-åldern önska sluta sin skolgång, samt om de ändringar i läroverkens organisation, som dermed stå i samband.

Jag tillägger blott, att bifall till detta förslag icke hindrar att anordningarna införas vid alla dessa läroverk, men man har blott icke på förhand sagt att det så skall ske.

Jag anhåller om proposition å mitt yrkande.

Herr von Friesen: Det gläder mig, att jag icke behöfver polemiserä synnerligen mycket mot den först uppträdande högt aktade talaren, ty han började med att säga, att han gillade åsigten om en afslutningsklass såsom innebärande en förbättring af den afslutning, han 1873 var med om att införa. Och hvad är denna afslutningsklass, som utskottet föreslagit, annat än en utveckling, en af händelserna påkallad utveckling af den afslutningsklass i femte klassen, som herr statsrådet Wennerberg införde år 1873? Den kritik, den ärade talaren egnade *motionen*, tycktes visserligen också delvis gå lös öfver den föreslagna afslutningsexamen, men då han icke här framställde något yrkande, får jag hålla mig till de ord af sympati, han först uttalade om motionärens förslag.

Bland de farhågor, den ärade talaren framställde, är det särskildt

*Om särskild
afgångsexamen
för vissa
lärjungar vid
allmänna
läroverk.
(Forts.)*

*Om särskild
afgångsexamen
för vissa
lärjungar vid
allmänna
läroverk.
(Forts.)*

en, som jag vill finna oberättigad. Han påpekade att, om man införde en sådan här afslutningsexamen, det kunde hända att hela nederskolan blefve organiserad med hänsyn blott till denna examen och att man sålunda komme att tillgodose den allmänt medborgerliga bildningen på den lärda bildningens bekostnad. Men är icke allmän medborgerlig bildning det bästa underlaget för all bildning, bland annat äfven den vetenskapliga? Om lärjungarna i de nedre klasserna fått en god medborgerlig bildning, äro de enligt min uppfattning bäst rustade för både teoretiska och praktiska banor i lifvet, och jag kan därför icke se, att någon skilnad emellan lärjungarna behöfver göras på det stadiet. Deremot är det icke meningen att införa direkt praktiska ämnen i skolorna. Skola skall vara skola och fackskola fackskola. Meningen är blott att införa en afslutningskurs för dem, som icke ärna fortsätta till studentexamen, och detta anser jag icke blott icke skola förstöra skolan, utan fastmer medföra gagn för denna.

Hvad beträffar förhållandena i Tyskland och att af de lärjungar, som skola hafva sin afslutning i ober-secunda, emellertid många fortsätta studierna, så beror nog detta på att samma förmåner der beredas åt alla lärjungarna. De som sluta i ober-secunda erhålla befrielse från en del af sin värnpligt, men de, som fortsätta, få också samma förmån. Hvad angår de tyska Reform-schulen, så äro de, såsom herr Wennerberg antydde, bildade efter mönster af de nuvarande svenska skolorna, tyskarna hafva lånat denna skolform af oss. Om vi nu införa den föreslagna afslutningsklassen, så hvem vet om icke tyskarna också komma att låna den.

Det skadar icke att vara den första på reformernas område. Det skadade icke 1873 års reformator. Han fick visserligen mot sig många af de invändningar, han sjelf i dag framställt mot utskottets förslag, men han bemötte dessa invändningar och dref saken igenom, och nu har han den glädjen att se huru man i Tyskland börjat upptaga det skolsystem, som han införde 1873 under så många protester och varningar. Äfven då talade motståndarne om den sjunkande kulturen.

Skilnaden emellan den ärade talaren och utskottet är, att han anser "den gamla organisationen hafva så goda grunder, att den icke utan våda kan ändras", under det vi i utskottet hålla före, att ingen organisation är så bra, att den ej kan ytterligare förbättras, liksom intet mänskligt utvecklingsstadium är så fullkomligt, att icke utvecklingen kan gå ännu längre. Vi mena, att denna afslutningsexamen skall utgöra en sådan ytterligare utveckling. Men vi, som nu ifrå för denna sak, vi, om några, tänka med tacksamhet och vördnad på reformatorn af 1873, och vår mening är blott att söka föra hans verk något längre fram.

Vi äro ej heller blinda för de invändningar och betänkligheter, som framstälts af herr Törneblad och i hvilka man så tydligt märkte den gamle erfarne skolmannen. Man får för visso icke öfverdrifva de fördelar, man väntar af detta förslag, och man får icke öfverdrifva klandret mot de nuvarande läroverken. De svårigheter och betänkligheter, som finnas, mana också till försigtighet i planerna och noggranhet vid deras uppgörande, och då här begärts en utredning, kan

det vara till nytta att understryka sådana invändningar, som dem herr Törnebladh uttalat. Särskildt framhölls af honom, att det skulle blifva svårt att få lärjungarne att genomgå den nya avslutningsklassen, därför att det visat sig att så många sluta redan i femte klassen. Det är dock att märka, att denna klass har hittills varit den enda avslutning, som funnits före studentexamen, och därför är det ju naturligt, att många lärjungar sluta med den klassen, men införas en särskild avslutningsklass, tänker jag att de nog komma att fortsätta i den.

Hvad angår kompetensen, har det blifvit anmärkt, att myndigheterna ställt sig tveksamma i frågan, men hvad är naturligare, då saken ännu icke blifvit pröfvad, ett faktum är dock, att alla myndigheter, som blifvit hörda, utom generaltullstyrelsen, tillstyrkt någon kompetens, och det synes mig kunna väl sättas i fråga, om icke genomgåendet af den föreslagna avslutningskursen skulle utgöra en lämplig bildningsgrad äfven för öfveruppsyningsmännen vid tullverket och deras likar. Skulle icke betyg om en sådan examen kunna för dem vara ett lämpligt diplom? Ätminstone har jag den erfarenheten härifrån Stockholm, att i allmänhet de, som ingå på sådan bana, hafva gått igenom de fem lägre klasserna.

Som sagdt, då man ännu ej vet något om, huru saken slår ut, är det icke underligt, om myndigheterna visat sig tveksamma. En del yttranden går ut på att de, som lemna avslutningsklassen, skulle vara för unga, andra åter anse dem för gamla. Men för dem, som äro för unga, är det ju intet hinder att i tid börja sätta sig in i det praktiska lifvets arbeten för att sedan fortsätta med befattningar i det allmännas tjänst, under det att de som blefve äldre, i allmänhet komme att ingå i de borgerliga yrkena. Alltid får man ju emellertid taga i betraktande, att med bildningsnivåns höjande komma anspråken på insigter äfven här att stegras.

Jag skall nu icke trötta kammaren med att gå in på alla möjliga pedagogiska detaljer, i synnerhet som de föregående talarne i allmänhet varit i hufvudsak ense med utskottet. Deremot skall jag bedja att få tillägga några ord med anledning af herr Billings amendement till utskottets kläm.

Hvad då först angår hans påstående, att det icke skulle vara riktigt comme il faut att bedja Kongl. Maj:t om framläggandet af ett förslag i ämnet, så har herr Billing sjelf sagt, att det kommer Kongl. Maj:t att göra ändå, och i sådant fall kan det ju icke vara så farligt att bedja Kongl. Maj:t om saken, i synnerhet som ett förslag, då det kommer att kosta penningar, till och med nödvändigtvis måste framläggas för Riksdagen.

Vidkommande åter ordet "rikets" ber jag att få påpeka att på sid. 13 andra stycket i betänkandet förekommer följande uttalande: "Skall emellertid den föreslagna avslutningsklassen för läroverken och för lärjungarne blifva till verklig nytta, så torde den böra upprättas vid *samtliga* fullständiga och femklassiga läroverk" o. s. v. Sålunda har utskottet äfven i motiveringen sagt, att ändringen borde införas vid *samtliga* läroverk, hvarför en ändring också borde göras af moti-

*Om särskild
afgångsexamen
för vissa
lärjungar vid
allmänna
läroverk.
(Forts.)*

*Om särskild
afgångsexam-
en för vissa
lärjungar vid
allmänna
läroverk.
(Forts.)*

veringen, om herr Billings förslag skall antagas. Men utskottet har sagt detta därför att så varit utskottets åsigt. I fråga om afslutningsklassen har utskottet icke inskränkt sig till att blott referera, utan har gjort ett bestämdt uttalande. Det medlingsförslag, om hvilket talas på sid. 21 i betänkandet, går ut på att latinläsningen vid somliga läroverk skulle, såsom nu, börja i fjerde klassen, men vid andra uppskjutas till nedre sjetten, hvaremot utskottet ansett, att afslutningskursen borde införas vid båda slagen af läroverk. Utskottet har sålunda angifvit, att det icke velat uttala såsom en nödvändighet, att latinet uppflyttas till nedre sjetten klassen; men deremot har utskottet hållit på, att afslutningsklassen skulle införas vid alla läroverk? Och hvarför? Jo, därför att utskottet ansett denna klass vara en nödig och nyttig öfverbyggnad till femte klassen och att således öfver allt, der femte klassen finnes, den nya afslutningsklassen också bör finnas.

Nu vill jag medgifva, att det i sak icke skulle vara så farligt att tillmötesgå herr Billings yrkande. Af hvad jag yttrat i hithörande ämnen vid föregående riksdag kunna kammarens ledamöter emellertid finna, att jag icke är den, som dikterat utskottets betänkande, mina åsikter äro vida mera positiva än utskottets. Jag har emellertid gått med utskottet och låtit bli att reservera mig af det skäl, att jag ansett att hvad utskottet föreslagit i allt fall är ett steg framåt, ehuru visserligen vida mindre decideradt, än jag skulle önskat. Skall nu dertill utskottets förslag ytterligare förtunnas, så blir hvad som återstår bra litet. Skulle nu också Kongl. Maj:t önska flere läroverks-typer, på det sätt ordnade att afslutningsklassen komme att finnas vid somliga läroverk, men icke vid andra, så behöfver man ju i alla fall icke därför utesluta ordet "rikets", då ju Kongl. Maj:t i ett fall sådant som det förevarande icke behöfver i alla detaljer rätta sig efter Riksdagens uttalande om han finner skäl till en eller annan afvikelse. Men jag ber att få framhålla, att en anordning med läroverk af sådana olika typer, att en praktisk afslutningskurs icke finnes inrättad öfverallt, icke skulle hafva den ringaste utsigt att vinna Riksdagens bifall; det har vid upprepade tillfällen visat sig, att Andra Kammaren icke går in på något sådant. En sådan olikhet i typer, att några lärjungar i fjerde eller femte klasserna, om de vilja, skola få läsa latin, har deremot utskottet icke velat utesluta — möjligen jag men icke utskottet.

På de skäl jag anfört kan jag icke frångå utskottets förslag, utan ber att dertill få yrka bifall.

Herr Almén: En ärad talare, som med stark känsla och öfvertygelse förfäktat sin åsigt i detta ärende, har framställt den frågan, huruvida det finnes någon inom denna kammare, som icke af ett bifall till utskottets förslag befarade stor skada för den vetenskapliga bildningen, hvilken behöfde tillgodoses lika väl som den allmänt medborgerliga. Jag vill därför begagna tillfället att försäkra, det jag med nöje och utan skynt af tvekan skall rösta för utskottets förslag. När helst det talas om ändringar i skolförfattningarna eller i frågor om fordringarna i de döda språken, får man höra ifrigt och högljudt

försäkras, att ändringarna skola komma att medföra förderf på alla möjliga områden. I forna dagar lade jag sådana yttranden på minnet, men nu fäster jag, upprigtigt sagdt, icke det minsta afseende vid dem. Erfarenheten talar ett helt annat språk. När det på sin tid var fråga om att göra ändring rörande fordringarna i hebreiska för presexamen, sades det sålunda att den presterliga bildningen skulle lida mycket på detta, presternas anseende skulle lida, ja, jag tror man var rädd för att sjelfva religionen skulle lida.

*Om särskild
afgångsexamen
för vissa
lärjungar vid
allmänna
läroverk.
(Forts.)*

Då man tog bort grekiskan i läkarexamen, sades, att detta också skulle i hög grad sänka läkarnes humanistiska bildning och dermed deras anseende hos allmänheten, detta särskildt därför att den medicinska terminologien hemtats mera från grekiskan än från latinets. Sedan gjordes ändring också i fråga om latinets och då skulle det äntligen blifva alldeles slut med allt anseende för läkarna. Men hafva dessa ändringar beträffande läkarnes examina haft sådana följder? Nej, i detta fall tilltror jag mig ega ett visst omdöme och säger, att läkarnes anseende i vårt land står högre än i de flesta andra länder och i närvarande stund är högre än någonsin tillföre.

De omständigheter jag nu omnämnt göra, att jag alldeles slår döförat till för alla farhågor på grund af ett bifall till motionen och latinets uppflyttning och som sagdt med nöje röstar för utskottets förslag.

Herr Benedicks: Man har talat om det föreliggande förslaget ur många synpunkter, men det har, så vidt jag kunnat finna, icke blifvit betraktadt från en så vigtig synpunkt som den rörande öfveransträngningen i skolorna. Då nu möjligen, om den föreslagna reformen kommer till stånd, en ändring äfven härutinnan skulle kunna ega rum, har jag velat uttala några önskningsmål, som länge legat mig på hjertat på grund af den erfarenhet, som jag har både från min egen och mina söners skolgång.

I första rummet vill jag då framhålla såsom ett exempel för oss, huru skolgossarna komma från skolorna i England med rosiga kinder och välformade kroppar, som de i de engelska skolorna brukliga kroppsöfningarne förskaffat dem. Huru står det i detta fall till här i Sverige? Oaktadt vår gymnastik, som står så högt i kurs, tror jag icke att skolynglingarnes behof af kroppsöfningar i friska luften hos oss är tillräckligt tillgodosedt.

Vidare har jag att framställa det önskningsmålet, att de första grunderna af kemien måtte läras i skolorna — endast så mycket, som torde höra till allmän medborgerlig bildning i Sverige, så att lärjungarne åtminstone måtte förstå de grunder, hvarpå fabriksindustrien i allmänhet hvilar, samt hafva reda på metallurgiens principer. En mycket kort kurs i geologi borde också läras i skolorna.

“Nu kommer han med ytterligare fordringar“, komma mina motståndare att säga, men jag anser att det ligger mycken stor vikt vid de nämnda ämnena, hvaremot först och främst matematik läses alldeles för mycket mot hvad som någonsin behöfves i det praktiska lifvet. Jag har åtminstone aldrig sjelf haft erfarenhet om, att det kan be-

*Om särskild
afgångsexam-
en för vissa
lärjungar vid
allmänna
läroverk.
(Forts.)*

höfvas sådana stora kvantiteter af matematik, som nu läras, och jag har ej heller hört annat än instämmanden i denna uppfattning, men någon förändring har icke egt rum, och vederbörande, till hvilken jag nyss stälde frågan om det kunde blifva någon indragning i matematikläsningen svarade mig: "det är en kuggfråga". Jag hoppas att det i detta fall skall blifva bättre, om det föreliggande förslaget antages, och att således i främsta rummet tid kunde vinnas genom borttagande af den alltför stora matematikläsningen.

Likaledes har jag att framställa samma önskningsmål angående dogmatiken — min granne här må se på mig och göra anmärkningar så mycket han vill, men jag kan icke undertrycka min bestämda mening, att det läses alldeles för mycket dogmatik i skolorna. Detta är ett specialstudium, som hör hemma på annat håll än i skolan.

Jag vill icke yttra mig om latinet, jag vill endast säga, att jag är en vän af att latinet må så småningom ur skolorna försvinna. Men det finnes andra ämnen, i fråga om hvilka inknappningar äfven kunde göras, nemligen botanik och zoologi. Att lära hela denna massa arter är alldeles öfverdrifvet.

Jag skulle vilja tillägga, att jag hoppas att genom denna reform en mera praktisk anda må inblåsas i skolorna, att de lefvande språken måtte läras på ett mera naturligt sätt än hittills, så att man icke börjar med grammatiken och sedan aldrig hinner fram till att lära sig tala dem.

Vidare skulle jag vilja uttala den förhoppningen, att studiet af svenskan mera måtte bedrivas, speciellt skriföfningar. Vi veta att lärjungar, som utgått från skolor, der detta ämne varit föremål för särskild uppmärksamhet, ute i lifvet haft större framgång än andra, just på grund af den kunskap de sålunda inhemtat i svenskan.

Slutligen har jag ännu ett önskningsmål, nemligen rörande läroböckerna. Här i Sverige finnas icke några lagstadgade kurser, som upptagas i bestämda böcker. Jag anser icke något för dyrt, då saken rör våra barn, och jag skulle därför vilja se endast det allra bästa i händerna på dem, men utan tvifvel spelar kostnaden här en ganska stor rol för mindre bemedlade föräldrar. Det vore därför godt, om dessa läroböcker kunde utgifvas genom statens försorg, och i fall detta kunde ske, skulle jag tillika önska, att böckerna blefvo försedda med så rika illustrationer, som endast statens mellankomst kan garantera.

Dessa äro mina önskningsmål. Jag inser väl, att de icke egentligen höra till den föreliggande motionen, men jag har icke kunnat underlåta att begagna tillfället att framföra dem. I öfrigt vill jag säga, att mina bästa välönskningar följa utskottets förslag.

Härpå föredrogs ett från Andra Kammaren ankommet protokollsutdrag, n:o 219, med delgifning af nämnda kammares beslut öfver dess tillfälliga utskotts utlåtaende n:o 15, med anledning af väckta motioner i förevarande ämne.

Herr Alin: Då det hufvudsakliga af hvad jag ärnat säga redan blifvit anfördt, skall jag endast för en kort stund taga herrarnes uppmärksamhet i anspråk. Jag har emellertid begärt ordet dels därför

att under debatten en högt ärad talare åberopat sig å ett uttalande af mig och dels därför att här fälts ett par yttranden, som jag anser mig böra upptaga till bemötande.

Hvad nu angår den uppgift, den ärade talaren lemnade om mitt samtal med honom, kan jag i allo konstatera rigtigheten af densamma, men en annan fråga blir, hvilken slutsats man är berättigad att draga af förhållandena vid det läroverk, om hvilket vi talade. Man får icke draga för vidsträckta slutsatser af erfarenheterna vid ett läroverk och minst från ett, hvars organisation skiljer sig från de öfrigas och der för öfrigt lärarekraften på det område, som var i fråga, är af så synnerligen utmärkt beskaffenhet, att man näppeligen vid något af våra läroverk torde finna dess motstycke. Jag ber att i detta sammanhang få beröra en uppgift som lemnades af herr von Friesen rörande den anslutning, som det svenska skolsystemet af år 1873 skulle erhållit i Tyskland. Hvad han dervid åsyftade lär hafva varit de s. k. Reformschulen, men såvidt jag känner äro de, ehuru visserligen ganska många till antalet, dock enskilda läroverk, om ock en del af dem äro försedda med statsunderstöd. Detta kan dock icke göra dem till statsläroverk, lika litet som de af våra enskilda läroverk, som åtnjuta statsunderstöd, derigenom hafva blifvit statsläroverk. De offentliga läroverken i Tyskland äro uttryck för ett helt annat system; de äro *humanistiska gymnasier* med latin från första klassen och grekiska, enligt hvad jag vill minnas från tredje; *realgymnasier* med latin från första klassen och *realskolor* utan något af de klassiska språken. De slutsatser den ärade talaren har dragit af den nämnda uppgiften torde därför icke böra tillmätas synnerligen stor betydelse.

Utskottet har emellertid gått undan för latinfrågan, och jag skall därför icke gå in på denna fråga, utan skall hålla mig till hvad som här är hufvudsaken, och jag vill då i afseende å inrättandet af en afslutningsklass säga, att jag ställer mig mycket tveksam beträffande lämpligheten af en sådan åtgärd som den föreslagna skrifvelsen till Kongl. Maj:t. Först och främst kan jag trots den bästa vilja icke sluta mig till herr von Friesens åsigt om, att skolor med en sådan afslutningsklass skulle lägga en så utmärkt grund för de vetenskapliga studierna och den högre embetsmannabildningen. Jag fruktar i mycket hög grad för att de undervisningsanstalter, som skulle blifva försedda med sådan afslutningsklass, skulle komma att i väsentlig mån lida af det hufvudfel, som jag anser redan allt för mycket hota våra läroverk, nemligen att blifva anstalter, der det mera är fråga om inlärandet af nyttiga notiser i allehanda ämnen än om att utveckla lärjungarnes förmågheter för sjelfständigt verksamhet.

Vidare, fruktar jag, att, om Riksdagen nu beslutar sig för inrättandet af dylika afslutningsklasser, Riksdagen icke gjort klart för sig alla konsekvenser, som eu sådan åtgärd kommer att medföra.

Jag vet emellertid mycket väl hvilka sympatier den nu ifrågasvarande idén har väckt och att jag icke har kraften att förekomma det uttryck för denna sympati, som den föreslagna skrifvelsen afser att gifva. Det är därför icke heller min mening att motsätta mig det väckta förslaget, såvida det erhåller den form herr Billing gifvit det-

*Om särskild
afgångsexamen
för visso
lärjungar vid
allmänna
läroverk.
(Forts.)*

*Om särskild
afgångsexa-
men för vissa
vårjungar vid
allmänna
läroverk.
(Forts.)*

samma. Jag tror att det är nödvändigt att välja denna form. Med afseende å hvad herr Billing yttrade om formen för framställningen till Kongl. Maj:t instämmer jag i allo med honom, och hvad angår den af honom föreslagna ändring af förslaget i syfte att man icke skulle begära inrättandet af avslutningsklassen vid alla rikets läroverk, anser jag denna vara ännu mera angelägen, och jag vill desto hellre betona vigten häraf, att i detta fall lemna Kongl. Maj:t nödig frihet, som jag tror att betänkligheterna mot den nu ifrågavarande resolutionen skulle blifva mycket färre, om förändringen, i enlighet med hvad som synes hafva afsetts af en reservant i Andra Kammarens utskott, inskränkes till de femklassiga läroverken och real-läroverken. Gjordes en sådan förändring skulle i väsentlig mån undanrödjas farhågorna för att inrättandet af avslutningskursen skulle komma att medföra menliga följder i afseende å de studier, som grundlägga vetenskaplig och högre medborgerlig bildning. Af detta skäl ber jag att få ännu en gång betona vigten af att man i den blifvande skrifvelsen lemna Kongl. Maj:t frihet i det hänseende, som framhållits af herr Billing.

Jag kan icke fästa stort afseende vid det skäl, som herr von Friesen framställt mot herr Billings yrkande, nemligen att Andra Kammaren icke skulle förena sig derom. Man vet alldeles icke huruvida Andra Kammaren skulle komma att förena sig om detta yrkande eller icke, och jag kan för min del svårligen tänka mig, att från dess sida skulle möta något sådant hinder för en skrifvelse enligt herr Billings förslag, som herr von Friesen nämnt. Men låt vara att detta hinder skulle möta, så bör väl denna omständighet icke få utöfva inflytande på frågan om hvilken åsigt Första Kammaren i detta ämne skall uttala. Den bör så mycket mindre få göra det, som, om det också vore så, att i följd af denna ändring en sammanjemkning icke skulle kunna komma till stånd mellan kamrarnes beslut, så vore saken i alla fall i hufvudsak lika väl situerad, ty i följd af utskottens förslag och kamrarnes beslut vet ju Kongl. Maj:t ändå fullt väl huru saken ligger i Riksdagen och hvilken sympati der finnes för en avslutningsklass, hvarför Kongl. Maj:t utan tvifvel i en blifvande proposition komme att taga hänsyn till de beslut hvardera kammaren för sig fattat.

Jag skall inskränka mig till hvad jag nu yttrat. Jag vill sålunda icke motsätta mig en skrifvelse af ifrågavarande slag, men hemställer att den måtte affattas på sätt herr Billing föreslagit.

Herr Wennerberg: Då jag förra gången hade ordet, slutade jag icke mitt anförande med något bestämdt yrkande, därför att jag önskade att först se, huruvida inom kammaren skulle förekomma flere skiljaktigheter i åsikter, än jag nu funnit. Det är emellertid påtagligt — jag har tydligt uttalat detta — att jag är en vän såväl af den föreslagna avslutningskursen, som ock af skilnaden mellan lägre skolan och gymnasium. Och de farhågor jag hyste, då jag började mitt förra anförande, hafva betydligt minskats, då jag hvarken af uttalandena från utskottets sida funnit något bestämdt yrkande om ändring i fråga om latinstudiets ställning — ej heller, hvilket jag vill lägga vikt på, från någon

enskild i denna kammare. Under sådana förhållanden ber jag att få yrka bifall till utskottets förslag.

*Om särskild
afgångsexamen
för vissa
lärjungar vid
allmänna
läroverk.
(Forts.)*

Herr Boström, Filip: Jag skulle för min del icke haft så mycket att invända mot det ändringsförslag, som framstälts af herr Billing, för såvidt icke en sådan ändring vore stridande mot den motivering utskottet använt. Enligt denna motivering står det Kongl. Maj:t fritt att vid några läroverk låta latinet bibehållas i fjerde klassen, så att man finge tillfälle att se huru denna läsordning verkar i förhållande till den ändrade, som skulle införas vid de andra läroverken. Dessutom vill jag framhålla att det förslag till kläm, som framlagts af utskottet, är uttryck för en inom utskottet företagen kompromiss. I början uttalades inom utskottet en hel mängd olika meningar, men slutligen haiva alla ledamöter, utom herr Sandberg, frångått sin särskilda ståndpunkt, på det att vi skulle få ett utlåtande, såvidt möjligt, fritt från reservationer. Vidare fruktar jag för att, om en sådan praktisk avslutningskurs icke skulle blifva inrättad vid alla läroverk, oro skulle uppstå på de trakter, der läroverken blefve utan denna avslutningskurs, och man skulle fråga, hvarför man der ej finge saken, då den gäfves på andra håll. Då äfven enligt utskottets motivering det står Kongl. Maj:t fritt att förfara, såsom herr Billing tänkt sig, samt jag fruktar för att, om ärendet återförvisas till utskottet, allsammans blir sönderslaget, och slutligen Andra Kammaren redan fattat samma beslut, som utskottet föreslagit, synas mig alla skäl tala för bifall till utskottets förslag, hvarför jag vidhåller mitt yrkande.

Herr Billing: Den omständighet, att utskottets motivering bättre stämmer öfverens med utskottets kläm än med den af mig föreslagna klämman kan väl icke och bör väl icke inverka på beslutet, ty besluter kammaren i enlighet med mitt yrkande, kommer kansliet att derefter förändra motiveringen.

Vidare, om nu den ene efter den andre här säger, att han för sin del icke har något emot den af mig föreslagna lydelsen, synes det mig såsom min lydelse vore en kompromiss af lika god natur som den utskottet gjort; och hvad slutligen beträffar frågan om hvad Andra Kammaren skall göra, ber jag att få fästa uppmärksamheten på att en sammanjemkning af den af mig föreslagna lydelsen och det af Andra Kammaren fattade beslutet, är otroligt lätt. Den bjuder sig af sig sjelf. Jag skall icke bjuda den nu; men den är så lätt, att ingen i riksdagsskrifvelser någorlunda erfaren tvekar, att en sådan sammanjemkning är möjlig, såvida man verkligen vill en sammanjemkning och icke envist håller på sin egen mening. Jag vidhåller mitt yrkande.

Sedan öfverläggningen ansetts härmed slutad, yttrade herr talmannen, att i afseende på den föreliggande frågan yrkats, dels att hvad Första Kammarens tillfälliga utskott i dess nu föredragna utlåtande hemställt skulle bifallas, dels ock, af herr *Billing*, att Första Kammaren ville för sin del besluta, att Riksdagen måtte hos Kongl. Maj:t anhålla om inrättande vid fullständiga och femklassiga allmänna läroverk af en under offentlig kontroll stäld och af viss kompetens

*Om särskild
afgångsexamen
för vissa
lärjungar vid
allmänna
läroverk.
(Forts.)*

åtföljd afgangsexamen för lärjungar, som vid 15—16-års-åldern önska sluta sin skolgång, samt om de ändringar i läroverkens organisation, som dermed stå i samband.

Härefter gjorde herr talmannen propositioner i enlighet med dessa yrkanden och förklarade sig finna propositionen på bifall till utskottets hemställan vara med öfvervägande ja besvarad.

Votering begärdes, i anledning hvaraf uppsattes, justerades och anslogs en så lydande omröstningsproposition:

Den, som bifaller hvad Första Kammarens tillfälliga utskott hemställt i utlåtandet n:o 8, röstar

Ja;

Den, det ej vill röstar

Nej;

Vinner Nej, bifalles herr Billings yrkande i ämnet.

Omröstningen företogs, och vid dess slut befunnos rösterna hafva utfallit sålunda:

Ja—80;

Nej—29.

Vid förnyad föredragning af bevillningsutskottets den 15 och 18 innevarande april bordlagda betänkanden:

n:o 25, i anledning af Kongl. Maj:ts proposition angående ändrad lydelse af § 9 mom. 1 c) tulltaxeunderrättelserna, och

n:o 26, i anledning af Kongl. Maj:ts proposition angående ändrad lydelse af § 10 mom. 4 i kongl. förordningen den 13 juli 1837 angående vilkoren för tillverkning af bränvin, sådant nämnda mom. lyder enligt kongl. kungörelsen den 1 juni 1894,

biföll kammaren hvad utskottet i dessa betänkanden hemställt.

Föredrogs å nyo bevillningsutskottets den 15 och 18 i denna månad bordlagda betänkande n:o 27, i anledning af väckta förslag till bestämmelser rörande sjöfarten och gränstrafiken mellan Sverige och Norge.

Herr Cavalli: Jag hemställer vördsamt att bevillningsutskottets nu föreliggande betänkande måtte företagas till afgörande punktvis, dervid punkterna 1 och 3 föredragas i ett sammanhang, så att först förekommer utskottets förslag till förordning paragrafvis med paragra-

ferna i nummerföljd, derefter slutmeningen och sist utskottets hemställan i båda dessa punkter; att sedermera företages punkten 2; samt att kammaren ville medgifva, att de beslut, som kammaren kommer att fatta vid föredragningen af lagförslaget, ej må utgöra hinder att vid besvarande af utskottets hemställan i punkten 2 besluta öfver de framställningar angående vilkor vid eller uttalande i sammanhang med kammarens beslut beträffande lagförslaget, hvartill anledning kan förefinnas.

Härtill lemnade kammaren sitt bifall.

På framställning af herr talmannen beslöts vidare, att af lagförslagets text icke skulle uppläsas andra delar än de, beträffande hvilka uppläsning begärdes.

Punkterna 1 och 3.

Utskottets förslag till förordning angående vissa bestämmelser rörande sjöfarten och gränstrafiken mellan Sverige och Norge.

*Lagförslag
rörande sjö-
farten och
gränstrafiken
mellan Sverige
och Norge.*

§ 1.

Herr af Burén: Då jag icke deltagit i behandlingen af detta ärende inom utskottet, anhåller jag få yttra blott några få ord.

I 1 § af förslaget till förordning i förevarande ämne har utskottet enligt mitt förmenande utslutit det viktigaste i den kongl. propositionen, hvilket har följande lydelse:

Hvad sålunda är stadgadt skall gälla, så länge i Norge finnas motsvarande bestämmelser; ankommande förty på Konungen att, derest inskränkning sker i de förmåner, som för närvarande tillkomma den svenska sjöfarten i Norge, förordna, att tillämpningen af bestämmelserna i denna § skall helt eller delvis inställas.

Då denna fråga förut varit före, har detta vilkor af denna kammares utskottshälft med rätta ansetts vara ett hufvudvilkor för den kongl. propositionens antagande. Sedan Kongl. Maj:t nu har accepterat detta hufvudvilkor, så har utskottet strukit det, som jag icke vill vara med om, enär jag står på samma ståndpunkt som förra året och anser, att detta vilkor icke bör uteslutas. I öfrigt yrkar jag bifall till hvad utskottet föreslagit.

Herr Cavalli: Det är helt säkert ingen nyhet jag meddelar den siste talaren då jag för honom nämner anledningen till den ändring i kongl. propositionen, som utskottet företagit. Detta moment får nemligen icke ses för sig utan i sammanhang med den kongl. propositionen i öfrigt, och denna skiljer sig väsentligt från hvad som stadgats förut, då i propositionen föreslås, att lagen, i stället för att gälla ett år från en bestämd dag, skall gälla tills vidare. Kammaren är helt säkert regeringen tacksam för att den vid sådant förhållande föreslagit det tillägg angående Konungens rätt att inställa tillämpningen af lagen, som gjorts i denna paragraf, men då bevillningsutskottet med sitt för-

Lagförslag
rörande sjö-
farten och
gränstrafiken
mellan Sverige
och Norge.
(Forts.)

slag afser att lagen skall blifva gällande blott ett år, är en sådan bestämmelse, som den Kongl. Maj:t tillagt, af jemförelsevis underordnad betydelse. Dessutom är det icke oviktigt, att bevillningsutskottet genom ett sådant förfaringssätt kommit till full enighet i fråga om sista punkten. Jag tror, att kammaren torde sätta mera värde härpå än på bifall till hvad Kongl. Maj:t här föreslagit. Jag yrkar bifall till den föredragna paragrafen, sådan den af bevillningsutskottet formulerats.

Efter härmed slutad öfverläggning yttrade herr talmannen, att beträffande förevarande paragraf yrkats, dels att densamma skulle godkännas, dels ock, utaf herr af *Burén*, att paragrafen skulle antagas med den lydelse Kongl. Maj:t föreslagit.

Sedermera gjordes propositioner i enlighet med dessa yrkanden och förklarades propositionen på paragrafens godkännande enligt utskottets förslag vara med öfvervägande ja besvarad.

Öfriga delar af förslaget.

Godkändes.

Utskottets hemställanden i punkterna 1 och 3.

Förklarades besvarade genom kammarens beslut vid föredragningen af lagförslaget.

Punkten 2.

Herr Nisser: I likhet med utskottet har jag icke kunnat biträda den af motionären gjorda framställningen, men då jag icke funnit att utskottet lemnat någon som helst motivering för sitt afslag, har jag tillåtit mig framlägga förslag till motivering, och till hvilken jag ber att få yrka bifall.

Herr Philipson: Jag tillåter mig hemställa, att utskottets betänkande måtte oförändradt af kammaren antagas.

Herr Ljungberg: Då jag väckt motion i detta ämne, men icke emotser någon framgång för densamma, helst, efter hvad jag har anledning att antaga, större delen af kammaren lär vilja bifalla herr Nissers reservation, ber jag att äfven för min del få instämma deruti.

Herr Östberg: Jag skall anhålla att få instämma i yrkandet om bifall till herr Nissers reservation. Anledningen till att jag önskat uttala min mening är den, att mitt instämmande i herr Alins yttrande vid remissdebatten den 25 januari genom missförstånd eller förbiseende icke blifvit antecknad i protokollet för samma dag.

Herr Reuterswärd: Äfven jag ber att få instämma i den reservation, som afgifvits af herr Nisser.

Herr Cederberg: För min del instämde jag icke i hvad vid remissdebatten yttrades och har således icke heller någon skyldighet att instämma i herr Nissers reservation, mot hvilken jag ber få erinra, att den upptager en fråga, som faktiskt icke föreligger till afgörande.

För två år sedan sökte statsutskottet på liknande sätt i en motivering få ett uttalande mot latinets, men kammaren beslöt då att ogilla den motiveringen just därför, att latinfrågan icke då förelåg, och jag vädjar till dem, som då utgjorde majoriteten, att följa samma goda föredöme, som de då gäfvo sig sjelfve.

Jag yrkar bifall till utskottets förslag.

Efter härmed slutad öfverläggning yttrade herr talmannen, att i afseende på föreliggande punkt, förutom beträffande motiveringen, hvar-till han ville återkomma efteråt, annat yrkande ej gjorts, än att hvad utskottet hemställt skulle bifallas.

Vid sedermera afgifven proposition biföll kammaren utskottets hemställan i förevarande punkt.

Beträffande härafter motiveringen anförde herr talmannen, att i afseende derå yrkats dels godkännande af utskottets yttrande, dels ock, af herr Nisser, att kammaren skulle godkänna det förslag, som innefattades i den af honom vid denna punkt afgifna reservation.

Sedermera gjorde herr talmannen propositioner jemlikt dessa båda yrkanden och förklarade sig anse propositionen på godkännande af herr Nissers yrkande vara med öfvervägande ja besvarad.

Votering begärdes, i anledning hvaraf uppsattes, justerades och anslogs en omröstningsproposition af följande lydelse:

Den, som i afseende på motiveringen till 2:dra punkten af bevillningsutskottets betänkande n:o 27 godkänner utskottets yttrande, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, godkännes herr Nissers yrkande.

Vid slutet af den häröfver anställda omröstning befunnos rösterna hafva utfallit sålunda:

Ja—28;

Nej—78.

Upplästes och godkändes lagutskottets förslag till Riksdagens skrivelser till Konungen:

N:o 47, i anledning af väckt motion om införande af lagbestämmelser rörande biträde af tolk åt domstol eller allmän åklagare;

n:o 48, i anledning af väckt motion angående ändrade straffbestämmelser för misshandel af djur;

n:o 49, i anledning af väckt motion angående utarbetande af förslag till lag om sameganderätt till fast och lös egendom;

n:o 50, i anledning af väckta motioner angående ändringar i gällande bestämmelser rörande skyldigheten att deltaga i byggnad och underhåll af kyrka m. m. samt tingshus och häradsfängelse;

n:o 51, i anledning af väckt motion angående ändrade bestämmelser i fråga om kungörande af slutting;

n:o 52, i anledning af väckt motion om lagbestämmelser till skydd för det fria arbetsaftalet; samt

n:o 53, i anledning af väckta motioner angående ändring af 7 § i förordningen om kyrkostämma m. m.

Anmäldes och bordlades statsutskottets utlåtande n:o 60, angående dels Kongl. Maj:ts i statsverkspropositionen under sjunde huvudtiteln gjorda framställning om anslag till postverket, dels ock inom Riksdagen i detta ämne väckta motioner.

Justerades fem protokollsutdrag för denna dag.

På framställning af herr talmannen beslöts, att de under dagen första gången bordlagda ärendena skulle uppföras främst på föredragningslistan till nästa sammanträde,

hvarjemte, likaledes på hemställan af herr talmannen, kammaren medgaf, att de anslag, som utfärdats till nu pågående sammanträdes fortsättande på aftonen, finge nedtagas.

Kammaren åtskildes kl. 4,44 e. m.

In fidem

A. v. Krusenstjerna.

Rättelse

i Häftet n:o 15.

Sid. 23 rad. 2 nedifrån *står* „ „ „ „ „ 000
läs „ „ „ „ „ 100